

ДОНИШГОҲИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

ВБД: 792.5 (091) (575.3)

Бо ҳуқуқи дастнавис

ЯҚУБШОЕВ АФРУЗ ХУБОНШОЕВИЧ

**ТАЪРИХИ САНЪАТИ САҲНАВӢ, МУСИҚӢ ВА СИНАМОИ ТОҶИКИСТОН ДАР
СОЛҲОИ ИСТИҚЛОЛИЯТ (1991- 2016)**

АВТОРЕФЕРАТИ

диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмии доктори
фалсафа (PhD), доктор аз рӯйи ихтисоси 6D020300 – Таърих
(6D020301 – Таърихи ватанӣ)

ДУШАНБЕ – 2025

Диссертатсия дар кафедраи таърихи халқи тоҷики факултети таърихи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон омода гардидааст.

Рохбари илмӣ:

Расулиён Ҷаҳҳор Расул - доктори илмҳои таърих, профессори кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Муқарризони расмӣ:

Абдуллоев Махмуд Холович - доктори илмҳои таърих, профессори кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии шаҳри Кӯлоб ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ
Амроев Умедҷон Мамадхонович - номзоди илмҳои таърихи Донишгоҳи давлатии тибии Тоҷикистон ба номи Абӯалӣ ибни Сино

Муассисаи пешбар:

«Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни»

Ҳимояи диссертатсия санаи 19- уми декабри соли 2025 соати 9:00 дар ҷаласаи шурои диссертатсионии 6D.КОА-082 назди МДТ «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав», (суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон, 735140, ш. Бохтар, кӯчаи Айни, 67) амал мекунад, баргузор мегардад. mahmadullojalilov@mail.ru; тел: (+992) 904-11 02 66.

Бо диссертатсия ва автореферати он дар китобхонаи илмии МДТ «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав», (суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон, 735140, ш. Бохтар, кӯчаи Айни, 67) ва сомонии расмии МДТ «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав» (www.dtsu.tj.) шинос шудан мумкин аст.

Автореферат «_____» _____ соли 2025 ирсол шуд.

Котиби илмии шурои
диссертатсионӣ, номзоди
илмҳои таърих

Ҷалилов М.Ш.

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзуи таҳқиқот. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон пас аз пароканда шудани ИҶШС модели фарҳангие мерос монд, ки фарҳанги миллӣ бо стандартҳои умумии фарҳанги аврупоӣ, аз ҷумла фарҳанги русӣ омехта буд. Иқтисодии Иттиҳоди Шуравӣ, бешубҳа, ба рушди фарҳанги ҷумҳуриро, бахусус, Тоҷикистон ҳам мусоидат намуд, вале Ҷумҳурии Тоҷикистон баъд аз пош хӯрдани ИҶШС ва эълони истиқлолияти давлатӣ дар моҳи сентябри соли 1991 вобаста ба руҳ додани бухрони саҳти иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва сиёсӣ дар соҳаи фарҳангу санъати саҳнавӣ ба мушкилоти ҷиддӣ рӯ ба рӯ гашт. Зеро дар натиҷаи қарахтии комили низомии ҳуқуқфармои сотсиалистӣ соҳаи фарҳанг низ дар рушду нумӯи худ ба бисёр монеаҳо дучор гардид. Ҳамчунин бар замми ин вазъӣ бухронӣ, ҷанги шарвандии солҳои 1992-1997 ба ҳаёти фарҳангии ҷумҳурий таъсири манфӣ расонда, мушкилоти нав ба навро ба бор овард.

Омӯзиш ва хулосабарориҳои масоили таърихи санъати саҳнавӣ, мусиқӣ ва синамои тоҷик яке аз ҷузъиёти муҳимми соҳаи фарҳанг мебошад, ки аз нигоҳи пешрафти таърихии ҷомеа мубрам буда, моҳияти илмӣ-назариявӣ ва амалӣ дорад. Ин самти таҳқиқот ҳолати рушди санъати театрий, мусиқӣ, синаморо фаро мегирад, ки баррасии масоили мазкур яке аз масъалаҳои мубрами ҳаёти маънавии ҷомеаи муосири тоҷик мебошад.

Мубрамияти мавзуи таҳқиқотӣ аз он иборат аст, ки бо вучуди дастовардҳои зиёд дар соҳаи фарҳанги Тоҷикистон ҳамчунин мушкилот, камбудӣҳо, норасоӣҳои зиёде ҷой доранд, ки ҳаллу фасли онҳо бе таҳлили илмӣ, баҳои воқеӣ ва тавсияҳои амалӣ аз имкон берун аст. Ҳамин тариқ, зарурати омӯзиши масъалаи мазкур дар ҷиҳатҳои зерин муайян карда мешавад:

якум, дар санъати театрии тоҷик дар охири солҳои 90-ум дар натиҷаи душвориҳо, ҷанд сол театрҳои касбӣ аз фаъолияти худ боз монданд ва танҳо бо кӯшиш ва ташаббуси Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолияти қорӣи театрҳо дубора барқарор карда шуда, ба мустаҳкамкунии пойгоҳи моддӣ-техникии онҳо таваҷҷуҳи зиёд зоҳир гардид. Дар солҳои истиқлолият студияҳои нав таъсис дода шуданд;

дуюм, дар соҳаи мусиқӣ дар солҳои истиқлолият тағйироти назаррасе арзи ҳастӣ намуданд, вале дар ин давраи муҳҷирати кадрҳои баландихтисос аз оркестри симфонӣ, аз муассисаҳои таълимии мусиқӣ хело авҷ гирифт. Ромишгарон, овозхонҳо ва ҳунарпешаҳои опера ва балет кишварро тарк намуданд, ки дар натиҷа коллективҳои филармонии оркестрҳои симфонӣ ва камеравӣ пароканда шуданд. Вале бо вучуди ин тамоми мушкилоти моддӣ ва маънавӣ Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон

баҳри пешрафт ва барқароркунии соҳаи фарҳанг чораҳои амалӣ андешида, доир ба ин соҳа санадҳои меъёрий-ҳуқуқии муносиб таҳия ва тасдиқ намуд;

сеюм, санъати синамои тоҷик вазъияти аз ин бартаре надошт ва мушкилоту норасоии ин соҳа ҳам шабеҳи санъати театри мебошад. Ба ин соҳа ҳамоно кадрҳои баландихтисос, васоити техникӣ, маблағ барои таҳия ва истеҳсоли филмҳои бадеӣ ва ҳуҷҷатӣ намерасанд.

Ҳукумати ҷумҳурии давра ба давра имконият пайдо намуд, ки соҳаҳои ҷудогонаи фарҳангро барқарор кунад ва онҳоро рушд диҳад. Вобаста ба беҳтар гардидани вазъии иқтисодӣ сол ба сол баҳри барқароркунии ва раванги минбаъдаи соҳаҳои фарҳанг маблағҳои зиёд ҷудо ва масраф карда шуданд. Бадин минвол мавзуи таҳқиқоти интиҳобшуда «Таърихи санъати сахнавий, мусиқӣ ва синамои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои истиқлолият (1991-2016)» мубрам буда, омӯзиш, таҳлил ва ҷамъбаस्तкуниҳо барои омӯзиши нозуқиҳои таърихӣ рушди минбаъдаи соҳаи фарҳанг мусоидат хоҳанд кард.

Сатҳи омӯзиши мавзӯ. Таҳқиқоти илмӣ олимони муаррихони тоҷик дар мавзуи мазкур доир ба таҳлили ривочу раванги соҳаи фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон мақоми асосиро ишғол менамоянд. Бинобар ин, адабиёти илмиро роҷеъ ба мавзуи мазкур ба гурӯҳҳои зерин ҷудо кардан мумкин аст: мақолаҳо [70,с.76-78], [76,с.47-49], [67,с.8-9], китобҳо [41], [44,с. 260], [42,с.212], [35,с.144], [36,с.150], китобчаҳо [34,с.60], диссертатсияҳо [92,с.183], [93,с.174], [91,с. 150], [88,с.191], [85,с.157], [86,с.304], [89,с.175], [90,с. 25], [94,с.175] ва дигар маводи таълифшуда доир ба вазъии умумии санъати сахнавий мавриди омӯзиш ва таҳқиқ қарор дода шудаанд.

Дар асарҳо, мақолаҳо ва баромадҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба масоили мазкури соҳаи фарҳанг диққати ҷиддӣ зоҳир шудааст, ки дар омӯзиши мушкилоти соҳа моҳияти бузург доранд.

Ба **гурӯҳи аввал** асару мақолаҳо, гузоришу баромадҳо ва паёмҳои ҳамасолаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии кишвар [10], [11], [12], [13,с. 512], [15,с.676], [16,с.632], [17,с.568], [19,с.30], [20], [21], ки дар онҳо масъалаҳои асосии таърих ва фарҳанги халқи тоҷик аз замонҳои қадим то муосир, истиқрори сулҳу ваҳдати миллӣ, марҳилаҳои рушди босуботи кишвар, иҷроиши вазифаҳои стратегияи давлат, самтҳои асосии сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳамкории Тоҷикистон дар доираи ИДМ, ҳамкорӣ бо созмонҳои байналмилалӣ ва минтақавӣ, роҳандозии

сиёсати минтақавии Тоҷикистон дар самти барқароркунӣ ва рушди соҳаи санъати сахнавӣ инъикос гардидаанд.

Ба **гурӯҳи дуюм** мақола ва брошюраҳоеро, ки бевосита ба масъалаҳои санъати сахнавии Тоҷикистони соҳибистиклол марбутанд, дохил кардан мумкин аст. Қобили зикр аст, ки Абдулҳамид Самадов дар мақолааш зери унвони «Ҳам зафар ҳам шикаст» [72,с.13] роҷеъ ба ҳаёти фарҳангии кишвар маълумоти умумӣ овардааст. Шамсидин Солеҳов доир ба рушди адабиёт дар мақолааш иброи назар кардааст [75,с.72]. Фарзонаи Файзали дар бобати вазъи синамои тоҷик дар даврони истиқлолият дар мақолаҳояшон зери унвони «Дастовардҳои кинои тоҷик», «Боз ҳамон синамо ба дастгирии ҷиддӣ ниёз дорад»[78] иброи андеша намудааст. Низом Нурҷонов [58] оиди масъалаҳо ва сабабҳои заифшавии фаъолияти касбии театрҳои ҷумҳурӣ дар чанд мақола фикру мулоҳизаҳои хешро баён намудааст.

Ҳамчунин доир ба фаъолияти театрҳо ва озмунҳо дар ин самт Ҳарамгули Қодир [83] дар мақолаҳояшон маълумоти ҷолиб овардааст. Нозими Нурзод [59] масъалаи алоқамандии театр бо ҳаёти иҷтимоиро дар мақолаи худ нишон додааст.

Раънои Мубориз [72] ва Қурбони Собир [52] низ вазъу ҳолати санъати тоҷик ва фарҳанги Тоҷикистонро дар мақолаҳои худ мавриди баррасӣ қарор додаанд. Муаллифони мазкур назари худро роҷеъ ба дастовардҳо ва камбудии соҳаҳои алоҳидаи фарҳангу санъати театр, кино, мусиқӣ ва ғайра иброз намудаанд.

Ба **гурӯҳи сеюм** асарҳо, монографияҳо дар боби масоили гуногуни ҳаёти фарҳангии Тоҷикистони соҳибистиклол таълифгардидаро дохил кардан мумкин аст. Абдурахмонов А., Абдулқайсов Ш. «Театрҳои касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон»[34,с. 60], Абдурашидов А. «Роҷеъ ба вазъи санъати Шашмақом дар асри XX ва паёмдари рушди он дар оғози қарни XXI»[37,с.39] Каримова Р. Н. «Культура Таджикистана в годы независимости (1991-2011 гг.)» [42,с. 212], Нурҷонов Н.Х., Кароматов Ф.»Музыкальная жизнь советского Таджикистана»[43,с.60], Расулиён Қ. «Нигоҳе ба равобити фарҳангии Эрон ва Тоҷикистон»[45,с.86], «Фестивал-симпозиуми байналмилалӣ «Фалак»[81] ва ғайраҳо. Дар ин асарҳо паҳлӯҳои гуногуни соҳаи фарҳанг ва санъати сахнавӣ дар даврони истиқлолият мавриди омӯзиш ва таҳқиқ қарор дода шудаанд.

Ба **гурӯҳи чорум** рисолаҳои илмиро шомил кардан мумкин аст, ки ҷиҳатҳои таърихӣ ва илмӣ соҳаи фарҳангро дар умум фарогир мебошанд. Дар таҳқиқи вазъи фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон саҳми доктори илмҳои таърих С. Х. Акрамова назаррас аст. Муаллиф доир ба «Санъати мусиқии Тоҷикистон дар солҳои 20-30» тадқиқот гузаронида, дар рисола масъалаи таърихнигорӣ фарҳанги мусиқии

Тоҷикистон, сарчашмаҳо, вазъ ва омилҳои рушди фарҳанги мусиқии халқи тоҷикро дар ибтидои асри XX мавриди омӯзиш қарор додааст. Ҳамчунин дар рисолаи Акрамова С.Х. дар бораи масъалаҳои омодакунии кадрҳо саҳми коллективҳои худфаъолияти бадеӣ ва театрҳои халқӣ дар рушди фарҳанги мусиқии Тоҷикистон, мақоми мусиқӣ дар театрҳои касбӣ, опера ва балет маълумоти муфасссал ҷой дода шудаанд [87,с.175]. Акрамова С. Х. масъалаи «Таърихи омӯзиши фарҳанги мусиқии Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар рисолаи доктории худ зери унвони «Таърихи омӯзиши фарҳанги Тоҷикистон дар солҳои 1946-2016»[88,с.304] (История изучения музыкальной культуры Таджикистана (1946-2016) ба таври васеъ мавриди таҳқиқ қарор додааст. Дар ин рисола муҳаққиқ таърихи мероси асримиёнагии халқи тоҷик, рушди санъати касбии мусиқӣ ва инъикоси он дар адабиёти илмӣ, бавучудоии самтҳои нав ва рушди санъати муосири мусиқии тоҷикро ба таври мукамал баррасӣ намудааст. Дар баробари ин, Б.Т. Қобилова рисолаи номзодии худро ба масъалаи «Таърихи ташаккул ва рушди санъати оҳангсозӣ дар Тоҷикистон» (История становления развития композиторского искусства в Таджикистане) бахшидааст, ки дар он роҷеъ ба ташаккули мактаби оҳангсозии тоҷик, мероси мусиқии тоҷикон, таърихи омӯзиши мероси мусиқии халқи тоҷик ва рушди эҷодиёти оҳангсозӣ дар Тоҷикистон дар нимаи дууми асри XX ва даврони истиқлолият маълумот оварда шудааст. Ғайр аз ин Б.Т Қобилова доир ба ҳолати мусиқии касбӣ, давраи болоравии санъати оҳангсозӣ дар солҳои 70-90, эҷодиёти оҳангсозони Тоҷикистон дар солҳои истиқлолият (1991-2001) маълумоти ҷолибе гирд овардааст[91,с.175].

Дар тадқиқи вазъи фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон саҳми номзоди илмҳои таърих Р. Н. Каримова [92,с.25] назаррас аст. Муаллиф дар рисолаи худ ба ҷиҳатҳои алоҳидаи соҳа таваҷҷуҳ намуда, дар асоси ҳуҷҷатҳои бойгонӣ, матбуоти даврӣ, шартномаҳои ҳукуматӣ, созмонҳо ва фондҳои гуногун рушди фарҳангро таҳлил намудааст. Дар рисолаи мазкур ба раванди амалисозӣ ва натиҷаҳои ислохот дар соҳаҳои фарҳанг ва маориф таваҷҷуҳи бештар зоҳир гардидааст. Муҳаққиқ М. Ҳасанова дар рисолаи номзодиааш таҳти унвони «Ҳаёти мусиқии Тоҷикистон дар охири асри XX ва ибтидои асри XXI» (Музыкальная жизнь Таджикистана в конце XX-начале XXI вв) доир ба хусусиятҳои раванди мусиқӣ-фарҳангӣ дар Тоҷикистони солҳои 90-уми садаи XX ва рушди ҳаёти мусиқии Тоҷикистон дар солҳои 2000-2011-ум маълумоти муфасссал овардааст. Ҳамчунин дар рисолаи номбурда таснифоти умумии ҳаёти мусиқӣ, фаъолияти муассисаҳои мусиқӣ, эҷодиёти оҳангсозӣ дар шароити истиқлолият, ташаккул ёфтани анъанаҳои нав дар ҳаёти мусиқӣ, фаъолияти мусиқӣ-эҷодӣ, таълимоти мусиқӣ ва илм инъикос карда шудааст [96,с.152].

Муаллифи дигар Ш. Арабова дар рисолаи номзиди худ «Таърихи кинематографияи тоҷик дар нимаи дууми асри XX ва аввали асри XXI» масъалаи ташаккул ва рушди санъати синамои давраи шуравӣ ва солҳои истиқлолияти Тоҷикистонро мавриди омӯзиш қарор додааст[38,с.199].

Муҳаммадуллоҳ Табаров таҳқиқоти илмӣ худро ба масъалаи рушди санъати театри дар даврони истиқлолият бахшидааст. Ин рисола низ дар асоси далелҳои таърихӣ, ҳуҷҷатҳои бойгонӣ навишта шуда, дар он фаъолияти театрҳои касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон баррасӣ карда шудааст. Муаллиф ба нақши саҳнавӣ театр ва масъалаҳои санъатшиносӣ таваҷҷуҳ карда, таҳқиқоти худро дар ин самт анҷом медиҳад[79,с.47-49].

Ба **гурӯҳи панҷум** матбуоти даврӣ ва маводи публисистӣ дохил мешаванд. Ҳадафи таълифи ин гуна асарҳо танҳо инъикоси воқеаҳои дида ва шунда буда, муаллифон заминаҳо, омилҳо, сабабу натиҷаҳо ва аҳамияти воқеаҳоро пурра мавриди таҳқиқ қарор надодаанд. Сарфи назар аз камбудию костагиҳо ин таълифот аз аҳамияти илмӣ бархӯрдор буда, дар инъикоси таърихи сиёсии солҳои аввали Тоҷикистони соҳибистиқлол манбаъи муҳим маҳсуб меёбанд. Ба ин гурӯҳ мавод ёддоштҳои Набиев В. «Саҳми ҷавонони эҷодкор дар рушди фарҳанг ва санъати Тоҷикистони соҳибистиқлол»[60,с.75-83] Назарова Л. «Фестиваль оркестров мира: музыкальный марафон»[60,с.15], Нурҷонов Н. «Вазъияти театри тоҷик»[62,с.121-128], Орипов Ш. «Парвози нави «Парасту» бо навои Андалеб» [67,с.30-31], Бобоев А. «Ҷаҳони тоҷикон дар шашмақом аст»[48], Расулиён Қ. «Равобити байналмилалӣ кинои тоҷик»[70]; «Ҳамкорӣ филмсозони Эрону Тоҷикистон»; «Сайре дар қаламрави фарҳанги Тоҷикистон», Раҳимов С. «Нури парда», «Сукут»-и гӯё», «Давраи тоҷикистони Мухсини Махмалбоф», «Синергетический реализм», или таҷики на «Кинотавре-24», «Нақши тоҷикон дар ҷашнвораи «Кинотавр-24»[72], [73], [74,с.16-19], Раҳимов А. «Шиноҳти миллату давлат аз фарҳанг аст» [68,с.8-9], Сангова Х. «Синамо дирӯз ва имрӯз» дохил мешаванд[75].

Аммо бояд зикр кард, ки дар таълифоти дар боло овардашуда на ҳамаи ҷиҳатҳои рушди санъати саҳнавӣ ва умуман, фарҳанги Тоҷикистон дар замони истиқлолият ба таври васеъ омӯхта шудаанд, ба мақоми фарҳанг ва аҳамияти тарбиявии он, масъалаи фарҳанги миллӣ, анъанаҳо ва фарҳанги ҷаҳонӣ, алоқамандии онҳо таваҷҷуҳи лозима зоҳир нагардидааст. Дар таърихнигорӣ кишвар роҷеъ ба ислоҳоти фарҳанг ва рушди санъати саҳнавӣ, таҳлил ва арзёбии он таҳқиқоти мукаммал анҷом дода нашудаанд.

ТАВСИФИ УМУМИИ КОР

Робитаи кор бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва мавзӯҳои илмӣ. Таҳқиқоти диссертатсионӣ дар чорчӯбаи татбиқи нақшаи дурнамои кори илмӣ-таҳқиқотии кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ва шуъбаи таърихи навтарини Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А.Дониши АМИ ҚТ, таҳти унвони «Таърихи санъати сахнавӣ, мусиқӣ ва синамои Тоҷикистон дар солҳои истиқлолият (1991- 2016)» ба иҷро расидааст.

Мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот. Мақсади таҳқиқот аз таҳлили вазъи кору фаъолияти театрҳо дар ҷумҳурӣ, рушди санъати сахнавӣ дар замони истиқлолият, мақом ва нақши санъати синамо дар даврони истиқлолият, ҳолат ва натиҷагирии санъати сахнавӣ, муайян намудани дастовардҳо ва камбудҳо дар ин соҳа ва таҳияи тавсияҳову пешниҳодот иборат аст. Ҳамчунин ҷамъбасткунии натиҷаҳои рушди санъати театрӣ, синамо, санъати мусиқӣ ва сахнавии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои истиқлолият (1991-2016) низ мақсади таҳқиқоти фавқ махсуб меёбад.

Вобаста ба мақсади гузошташуда дар рисолаи илмӣ вазифаҳои зерин ҳал карда мешаванд:

- баррасӣ намудани вазъи театрҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои истиқлолият;
- муайян намудани вазъи муосир ва пешомадҳои рушди фарҳанг ва мақоми соҳаҳои санъат дар баланд бардоштани сатҳи фарҳанги аҳолии ҷумҳурӣ;
- инъикоси фаъолияти театри тоҷик ва муайян намудани душвориҳою мушкilot вобаста ба рушди он;
- нишон додани мақом ва нақши санъати синамо дар тарбияи фарҳангӣ, ташаккули ҷаҳонбинӣ ва дарки эстетикӣ шаҳрвандони ҷумҳурӣ;
- нишон додани саҳми мутахассисони ҷавон дар инкишофи санъати мусиқии тоҷик;

Мавзӯи таҳқиқот: Таърихи санъати сахнавӣ, мусиқӣ ва синамои Тоҷикистон дар солҳои истиқлолият (1991- 2016)

Объекти таҳқиқот вазъият ва рушди ҳаёти фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 1991-2016.

Давраи хронологии таҳқиқот солҳои 1991-2016-ро фаро мегирад. Ин давра аз рӯйи сатҳ ва дараҷаи рушди соҳаи фарҳанг ба чунин марҳилаҳо ҷудо карда мешавад: Солҳои 1991-2000 марҳалаи заифшавии муттасили тамоми соҳаҳои фарҳанг бо сабаби ҷанги дохилӣ дар кишвар, барқароркунӣ ва пайдоиши имкониятҳои нав барои рушди

соҳаҳои фарҳанг. Солҳои 2001-2016 марҳалаи мустақамкунии пояи ҳукукии соҳаҳои фарҳанг ва қабул гардидани барномаҳои дарозмуддати рушди фарҳанг.

Асосҳои назариявӣ ва методологии рисола. Асарҳои олимони таърихшинос ва фарҳангшиносони маъруф ҳангоми навиштани рисолаи илмӣ бо сифати асоси методологии тадқиқот мавриди истифода қарор дода шуданд. Муаллиф методи муқоисавӣ-таърихӣ баёни воқеии самтҳо ва марҳилаҳои асосии рушди фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар даври истиқлолият истифода намудааст. Ҳангоми таҳлили маводи асли, муаллиф методи муқоисавиро ба таври васеъ истифода намудааст, ки барои муайян намудани хусусиятҳо ва омилҳои рушди фарҳанг имкон дод. Ҳамчунин, ҷиҳатҳои мусбӣ ва манфӣ ин раванд муайян карда шудаанд ва барои бартараф намудани камбудӣҳо ва норасоӣҳои ҷойдошта тавсияҳо ва пешниҳодҳо баён карда шуданд.

Заминаҳои сарчашмавии тадқиқотро маводи бойгонӣ, санадҳои конунгузорӣ, барномаҳои давлатӣ, ҳисоботи соҳаҳо, маҷмуи ҳуҷҷатҳо, матбуоти даврӣ ташкил медиҳанд. Аз рӯи тавсиф ва мазмун мундариҷа онҳоро ба чаҳор гурӯҳ тақсим кардан мумкин аст:

Ба гурӯҳи якум маводи Бойғонии марказии давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон, бойғонии ҷорӣ Ҷамъияти тоҷикистони дӯстӣ ва муносибатҳои фарҳангӣ дохил мешаванд.

Ба гурӯҳи дуюм санадҳои конунгузорӣ, ҳуҷҷатҳои концептуалӣ ва барномавии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, маҷмуи ҳуҷҷатҳо ва нашрияҳои омури ахборӣ дохил мешаванд.

Ба гурӯҳи сеюм асарҳо, баромадҳо ва суханронҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дохил мешаванд.

Сарчашмаҳои мазкур имкон доданд, ки муаллиф чараҳои миқдорӣ ва сифатии рушди санъати сахнавии Ҷумҳурии Тоҷикистонро мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор диҳад.

Гурӯҳи чоруми сарчашмаҳоро маводи дар матбуоти даврӣ ба таърисида ташкил медиҳанд: маҷаллаҳои «Тоҷикистон», «Паёмномаи фарҳанг», рӯзномаҳои «Баҳори Аҷам», «Ҷумҳурият», «Адабиёт ва санъат».

Гурӯҳи панҷуми сарчашмаҳоро сухбатҳо ва вохӯриҳо бо роҳбарони муассисаҳо ва ҳунарпешаҳо ташкил медиҳанд, ки мазмун мундариҷаи рисоларо бо маълумоти саҳеҳ ғанӣ ва пурра мегардонанд.

Навгонии илмӣ таҳқиқот. Навгонии илмӣ ва назариявии таҳқиқот дар муайянкунӣ хусусиятҳо ва шаклҳои рушди санъати сахнавӣ, мусиқӣ ва синамоии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар даврони истиқлолият зоҳир мегардад.

Навгонии рисолаи илмиро инҳо ташкил медиҳанд:

1. Раванди дигаргуниҳо дар соҳаи фарҳанг мавриди омӯзиш қарор дода шудааст.
2. Мушкилот ва норасоӣҳо дар рафти амалисозии ислоҳоти бавучуд омада нишон дода шудаанд.
3. Мушкилот ва пешомади рушди санъати театри муайян карда шудаанд.
4. Инкишофи жанри таърихӣ дар санъати театри ва нақшу мақоми он дар тарбияи меҳанпарастии насли ҷавон ва умуман, аҳолии кишвар нишон дода шудааст.
5. Равнақу ривочи санъати кино ва мусиқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва муайян кардани нақши онҳо дар тарбияи фарҳангии шахрвандони ҷумҳури мавриди таҳлилу таҳҳис қарор дода шудаанд.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

- ба рушду пешравии фарҳанги миллии тоҷик Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таваҷҷуҳи ҷиддӣ зоҳир менамояд;
- дар соҳаи фарҳанг аз рӯзҳои аввали соҳибистиқлолӣ бо ба инобат гирифтани анъанаҳои миллий, урфу одатҳои халқӣ, таҷрибаи бойи пешгузаштагон ва дастовардҳои муосир ҷорабиниҳои ҷиддӣ ва ислоҳоти мухталиф гузаронида шудаанд;
- яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамкорӣҳои фарҳангӣ дар байни кишварҳои ҷаҳон махсус меёбад;
- инкишофи жанри таърихӣ дар санъати театри, санъати мусиқӣ, синамо барои ташаккули худшиносии таърихӣ миллат ва баланд бардоштани ҳисси ватандӯстӣ мусоидат мекунад;
- таҳлили ҳолати мушкилот ва пешомадҳои инкишофи санъати синамои тоҷик дар замони муосир барои рушди минабадаи он мусоидат мекунад;
- мушкилоти театри тоҷик ва санъати сахнавӣ дар ин давра, ки бо ҷорабиниҳои ҳукумат доир ба барқароркунӣ ва мустаҳкамкунӣ ин соҳаҳо бартараф карда мешаванд;
- ҷорабиниҳои аз ҷониби давлат дар соҳаи фарҳанг андешидашуда барои инкишофи соҳа ва баланд бардоштани тафаккури созандагӣ, ҳисси меҳанпарастӣ ва ҳамдигарфаҳмӣ ҳамаи табақаҳои аҳоли мусоидат карданд.

Аҳамияти илмӣ-амалии диссертатсия. Истифодаи мавод, хулосаҳо ва пешниҳодоти дар рисолаи мазкур овардашуда ба воридкунии усулҳои самаранок барои рушди соҳаи фарҳанг дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити муосир мусоидат хоҳанд кард.

Таҳқиқоти мазкур дар доираҳои илмӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди омӯзиш қарор дода шудааст ва ин рисола метавонад барои касоне, ки дар ин масъала таҳқиқ меkunанд, манбаи хуб бошад. Ҳамчунин мазмуну мундариҷаи рисола ба кормандони соҳаҳои ҷудогонаи фарҳанг барои тартиб додани барномаҳои давлатии дарозмудат ба сифати дастур хидмат карда метавонад. Маводи таҳқиқотро ҳангоми навиштани барномаҳо, китобҳои дарсӣ доир ба таърихи фарҳанги Тоҷикистон метавон мавриди истифода қарор дод. Ҳамзамон онро ҳамчун сарчашма метавон барои омода намудани воситаҳои таълимӣ аз ҷанҳои таърих, этика, эстетика, фарҳангшиносӣ ва ғайра васеъ истифода бурд.

Саҳми шахсии унвонҷӯро ҷанбаҳои зерин ташкил медиҳанд:

- ба таври системавӣ муайян намудани арзишмандии методологияи омӯзиши вазъи санъати сахнавии Тоҷикистон дар даври истиқлолият;
- ошкор намудани таъсири муҳити сиёсӣ-иқтисодӣ ва фарҳангии ҷомеа;
- баррасӣ намудани вазъияти умумии санъати сахнавӣ, бахусус театр, мусиқӣ, ва синамо;
- таҳлил намудани ҳолати рушди санъати театр, мусиқӣ, синамо;
- ошкор ва таҳлил намудани таъсири вижаҳои муҳити иҷтимоӣ-фарҳангӣ ба вазъи санъати сахнавӣ дар даври истиқлолият;
- баррасӣ намудани мушкилоти ҷойдошта дар пешрафти санъати сахнавии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои истиқлолият.

Таъйид (апробатсия)-и рисолаи илмӣ. Ҷиҳатҳои асосии рисола дар баромадҳои муаллиф дар конференсияҳо, семинарҳо, ки дар Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, Осорхонаи миллии Тоҷикистон, Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода баргузор гардида буданд ва конференсияҳои илмӣ -амалии ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ ироа гардиданд. Аз рӯи мавзӯи рисола аз ҷониби муаллиф даҳ мақолаи илмӣ, аз ҷумла чор мақолаи илмӣ дар нашрияҳои аз ҷониби Комиссияи олии аттестатсионӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон эътирофшуда ба таърих расонида шудаанд.

Рисола дар ҷаласаи васеи кафедраи таърихи халқи тоҷикӣ Донишгоҳи миллии Тоҷикистон мавриди баррасӣ қарор гирифта ва барои дифоъ пешниҳод гардид.

Сохтор ва таркиби рисолаи илмӣ. Рисола дар ҳаҷми 187 саҳифаи матни компютерӣ таълиф шуда, аз муқаддима, се боб, шаш зербоб, хулоса, рӯйхати сарчашмаҳо ва адабиёти истифодашуда иборат аст.

МУҲТАВОИ АСОСИИ ТАҲҚИҚОТ

Дар муқаддима аҳаммияту дараҷаи омӯзиши мавзӯ, мақсаду вазифаҳои таҳқиқ, сарчашмаҳои навгониҳо, муҳимтарин нуктаҳо, ки барои ҳимоя пешниҳод шудаанд, ба таври фишурда шарҳ ёфтаанд. Ҳамчунин, методикаи таҳқиқ тавсиф шуда, арзиши назариву амалии кор бо далелҳо собит ва дараҷаи таҳқиқи масъала муайян гардидааст.

Боби аввали диссертатсия - **«Мақоми санъати театри тоҷик дар ҷомеаи муосир»** унвон дошта, аз ду зербоб иборат мебошад.

Дар зербоби аввали боби якум, ки **«Нақши театрҳо дар инкишофи фарҳанги халқи тоҷик»** номида шудааст, пажӯҳишгар доир ба вазъи умумии театрҳои касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои истиқлолият, мушкилот ва норасоии соҳа, фаъолияти театрҳо маълумоти муфасссал ғирдоварӣ намудааст.

Дар ин бахш пажӯҳишгар қайд мекунад, ки соҳаи фарҳанг ва санъати сахнавӣ барои рушди ҳаёти маънавии ҷомеа, ташаккули низоми арзишҳо ва ахлоқи миллӣ моҳияти махсус дорад. Бо ҳамин мақсад давлат ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ин самт сиёсати мушаххас баҳри пешбурд ва фароҳам овардани фазои мусоиди инкишофи соҳа тарҳрезӣ ва ҷида намудааст. Вазъи театрҳои касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар арафаи истиқлолият бо фаъолияти пурсамар ва эҷодиёти пурғановат дар саҳифаҳои таърих таҳлил шудааст. Нақши санъати сахнавӣ дар таҳкими худшиносии миллӣ, эҳтиром ба таърихи ниёгон ва афзудани эътибори кишварамон дар арсаи ҷаҳон ниҳоят бузург аст[19,с.30]. Санъати сахнавӣ, ки падидаи иҷтимоии башарият ҳасту дар ҷомеаи муосири Тоҷикистони соҳибистиклол ҷавҳари ҳастии миллат эътироф шудааст, баҳри ташаккули худшиносии миллӣ, эҳсоси ватандӯстӣ, шинохти таърихи ибратомӯзи ниёгон ва комёбиҳои муассири замони истиқлолият мусоидат менамояд. Маълум аст, ки фарҳанги маънавии мардуми тоҷик аз як ҳазинаи пурбори таъриху фарҳанги ирфонӣ сарчашма мегирад, ки солҳо дар масири мавҷудияти таърихӣ миллати тоҷик, дар эҳё ва идомаи ҳастии таърихӣ миллат нақши созгор гузоштааст. «Театр пайвандгари маънавии наслҳо буда, рукни муҳиму барҷастаи фарҳанги миллӣ ба ҳисоб меравад»[78,с.3-6]. Қобили зикр аст, ки баъди пош хӯрдани Иттиҳоди Шуравӣ театрҳои ҷумҳурӣ ба мушкилот мувочеъ мегарданд. Сабаби бад шудани фаъолияти театрҳо, пеш аз ҳама аз даст додани мутахассисони ботачриба ва ба бӯҳрони иқтисодӣ дучор шудани онҳо аст. Ин ҳама таъсирот ба кам шудани эҷодкорӣ дар театрҳо оварда расонд. Сабаби дигари мушкилоти театрҳо ин буд, ки ҷанги шаҳрвандӣ фарҳанги Тоҷикистонро ҳалалдор намуда, ин ҳама таъсирот фазои эҷодии театрҳоро коста гардонид. Ноустувории вазъи иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва

сиёсии кишвар дар солҳои 90-уми қарни гузашта ба ҳаёти ҷамъиятӣ таъсири худро расонд[41].

Дар суҳанронии худ Пешвои миллат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон доир ба театр чунин қайд намудааст «Театр воситаи пуриқтидортарини таъсиррасонӣ ба тафаккури инсон аст, зеро рӯйдодҳои зиндагиро дар сахна дида, тамошобин худро ҳаёлан ба қаҳрамонҳои мусбат монанд мекунад ва бо ҳамин роҳ олами ботинии ҳешро мустақилона комил мегардонад. Лозим ба ёдоварист, ки ҳаёти фарҳангии Тоҷикистонро низ бе театр тасаввур кардан ғайри имкон аст, зеро театр дар душвортарин лаҳзаҳои ҳаёт ҳамеша паҳлӯи мардум қарор гирифта, дар сарнавишти миллати тоҷик нақши босазои муассир гузоштааст. Имрӯзҳо метавон даҳҳо хунаrpешаҳои маъруфро номбар кард, ки дар пешрафти театри тоҷик ва дар ин замина, дар рушду такомули фарҳанги миллии мо сахми беандоза калон доранд»[21]. Пас аз эълони Истиқлолияти давлатӣ дар тули солҳои истиқлолият дар рушди театри тоҷик марҳалаи нав оғоз ёфт. Ин марҳалаи озодшавии шуури адабӣ-бадеии театр аз мавҳумоти идеологии замони Ҳукумати Шуравӣ махсуб меёбад.

Бояд гуфт, ки дар санъати сахнавии кишвар омилҳои мушаххасе таҷдид шуданд, ки бо тағйироти дар ҳаёти ҷамъиятӣ рухдода саҳт алоқаманд буданд. Истиқлолият барои театр на танҳо имконияти нави эҷодиро фароҳам овард, балки имтиҳони ҷиддие низ дар роҳи нигоҳ доштани ин санъати хунаrpӣ ва боло бурдани сатҳи малакаву маҳорати касбӣ махсуб мешуд. Бо талаби замон театрҳои касбӣ ба мавзӯҳои нав, аз қабيلي масоили таърихӣ, ки ба мустаҳкам намудани давлатдорӣ ва бедор намудани ифтихори миллий равона шудаанд, эҳёи суннатҳои мардумии театри ва масоили доғи рӯз рӯ оварда, ба комёбиҳои назаррас ва пешравиҳо ноил гардиданд. Санъати театрии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар даврони Истиқлолияти давлатӣ бо як ғамхории ҳосе ба анъанаҳои ғании мусиқии миллий, адабиёт, санъати рассомӣ, меъморӣ ва дар маҷмӯъ фарҳанги анъанавии бадеӣ бархӯрд кард. Тақия санъати театри ба анъанаҳои беҳтарин ва ба сахна бозгардонии этнография, эҷодиёти мардумӣ, рӯзгори миллий, расму русум аз самтҳои асосию намоёнтарини фаъолияти сахнаи муосири тоҷик махсуб меёбад. Ин тамоюл бештар дар ба сахнагузории намоишҳои театри дар театрҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон мушоҳида мешавад.

Илова бар ин, моро зарур аст, ки ба санъати хунаrpии театри бештар диққат дода, аз рӯйи анъанаҳои фарҳанги миллий дар ин соҳа ба пешравиҳои нав комёб гардем. Таҷрибаи сулҳи Тоҷикистон дар дунё нодиртарин таҷриба аст, ки ҳаллу фасли муноқишаҳои сиёсӣ дар ин муддати кӯтоҳ сахми худро гузоштааст. Дар ҳаёти театрии даврони Истиқлолият сахнаҳои театрие, ки на танҳо меъёрҳои эстетикӣ навшуда,

балки принципҳои мувофиқакунии ҳаёти театри ба замони иқтисоди бозаргониро ба вучуд овардааст, боиси таваҷҷуҳ шудааст[39,с.80].

Муҳаққиқ ҳамчунин овардааст, ки дар модели театри Тоҷикистон давраи гузариш ба амал меояд, ки асосан барои наслҳои ояндаи санъати театри марбут аст. Агар модели театри калонсолон аслан бе тағйир монда бошад, аммо сохтори театри кӯдакона тағйир ёфт. Дар умум миқдори театрҳои касбӣ дар ҷумҳурӣ зиёд нашудааст, вале омили миқдорӣ ба ҳалли мушкилоти ҷойдоштаи театрҳо таъсир намекунад. Ба ин нигоҳ накарда, масъалаҳои рушди минбаъдаи фарҳанг, тарбияи кадрҳои ҷавон, дараҷаи фарҳанги тоҷик дар сохтори муосири фарҳангии Тоҷикистон арзи ҳастӣ намуданд. Ҳамчунин барои театр диққати томошобин хело муҳим мебошад, зеро дар баробари драматург, коргардон ва ҳунарпеша томошобин ҳам дар рафти намоиш ҷаҳол мебошад. Аз ин лиҳоз театрҳои касбии муосири тоҷик дар муайян намудани майлу рағбат ва талаботи томошобин душворӣ мекашанд. Ширкати зиёӣ дар томошои намоишномаҳои театри кам шудааст. Бе саъю кӯшиши ҷомеа беҳтар кардани вазъи театр ва сахнаҳои театри ғайриимкон аст. Мушкилоти дигари театрҳои муосири тоҷик аз он иборат аст, ки коргардонҳо, драматургҳо ва ҳунарпешаҳо маҳорати касбии худро такмил намедиханд ва услубу самтҳои навро эҷод намеkunанд[63].

Омили дигари рушди минбаъдаи театри касбии тоҷик ин бевосита таваҷҷуҳи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъмиру таҷдиди биноҳои театрҳо ва ба онҳо додани мақоми милли махсуб меёбад. Ҳамчунин дар бобати мушкилот, камбудӣҳо, норасоӣҳо дар фаъолияти театрҳои касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон қайд шудааст, ки дар репертуари солҳои охири театрҳо асарҳои драматикони ҷаҳонӣ қариб ҷой надоранд. Мушкилоти дигаре, ки имрӯз дар фаъолияти театрҳо ба назар мерасад, дар ихтиёри худ надоштани воситаи нақлиёт махсуб меёбад. Зеро бе воситаи нақлиёт ташкил намудани сафарҳои ҳунари ба шаҳру ноҳияҳои кишвар ва гузаронидани ҷараёниҳои дигари фарҳангӣ имконнопазир аст. Қобили зикр аст, ки мушкиливу норасоӣҳо дар фаъолияти эҷодии театрҳо зиёданд ва яке аз мушкилоти дигар ин дуруст ба роҳ монда нашудани ҳамкориҳои муассисаҳои ҳунари бо эҷодкорон-оҳангсозон, шоирон ва хореографҳо махсуб меёбад.

Фаъолияти Театри давлатии академии драмаи тоҷик ба номи А. Лоҳутӣ дар давоми 25 соли истиқлолият ба дастовардҳои зиёди эҷодӣ ноил гардидааст. Аввалан театр ба мушкилии бухрони иқтисодӣ рӯ ба рӯ гардида, тавонист вазъияти ба амал омадаро паси сар наояд. Аз ҷумлаи мушкилоте, ки театр аз соли 1991 то соли 1999 дар фаъолият ба онҳо мувоҷеҳ шуд, инҳоянд:

- аз кор рафтани мутахассисони касбӣ, аз ҷумла коргардонҳо, драматургҳо, оҳангсозон, ҳунарпешаҳо бо сабаби паст будани маош ва ҷои истиқомат надоштани онҳо;

- барои кормандон номутобиқ будани сахна ва норасоии таҷҳизоти техникӣ;

- ба таъмири умумӣ эҳтиёҷ доштани биноҳои театрҳо ба хоҳири беҳбуди шароити кор;

- дар ихтиёри худ надоштани нақлиёти мувофиқ барои сафарҳои ҳунарӣ;

- пурра мучаҳҳаз нагардидани театр аз лиҳози техника ва компютеркунонӣ [1].

Ҳамин тариқ, бо арзёбии умумии фаъолияти касбии театрҳои ҷумҳурӣ ба ҳулоса омадан мумкин аст, ки дар даврони истиқлолият бо вучуди мушкилоти зиёд театрҳо фаъолияти касбии худро идома доданд. Санъати театри дар ҷомеаи муосир бо сабаби рушди технологияҳои навини мултимедӣ, компютерӣ, телевизионӣ, техникаи маишӣ то андозае заиф шудааст.

Дар зербоби дуюми боби аввал **«Саҳми фестивал-озмунҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ дар рушди театри касбии тоҷик»** масъалаҳои ташкил ва баргузори фестивал-озмунҳои мухталиф дар ҷодаи санъати сахнавӣ чи дар сатҳи ҷумҳуриявӣ ва чи дар сатҳи байналмилалӣ мавриди таҳқиқу баррасӣ қарор гирифтаанд.

Дар таърихи густаришу равнақи фарҳанг ва санъати театри баҳри баланд бардоштани маънавияти мардуми ҷумҳурии тозаистқиломон баргузори фестивал-озмунҳои «Парасту» ва фестивал-озмунҳои байналмилалии «Чодари ҳаёл», «Наврӯз», ART - ORDO, «Санъат барои сулҳ», фестивал-озмуни театрҳои касбии «Театр – оплот мира» барои рушди санъати театри саҳми назаррас доранд.

Фестивал-озмуни «Парасту» ҳанӯз аз соли 1988 бо ташаббуси вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Иттифоқи ходимони театри оғоз ёфта буд. Фестивал-озмуни ҷумҳуриявии театрҳои касбӣ - «Парасту» ба ҳукми анъана даромада, маҷрои фаъолияти театртҳоро ба кулӣ дигаргун сохт ва дар ду сол як маротиба баргузор мегардад. Ин озмун на ба хоҳири ҷоизадиҳӣ ба беҳтарин ҳунармандон ташкил карда мешавад, балки барои инкишофи фаъолияти театри милли тарҳрезӣ шудааст[3]. Қайд кардан ҷоиз аст, ки фестивал-озмуни «Парасту-2001» аз сабаби камбудии иқтисодӣ ва норасоии мутахассисони ботаҷриба бо камбудии зиёде ташкил ва гузаронида шуда буд. Бояд изҳор намуд, ки асарҳои драммавии театрҳои касбӣ дар жанрҳои гуногун офарида шуда[53] бошанд ҳам, вале онҳо ба талаботи замон ва тамошобинони муосир ҷавобгӯ набуданд. Ин намоишномаҳо на аз ҷиҳати сохтакорию сунъӣ буданашон, балки аз ҷиҳати задухӯрдҳо, рафтору кирдори қаҳрамонҳо, фикр ва забони баёни онҳо низ камбудии зиёде доштанд. Боиси ифтихор аст, ки ба

мушкилоти пешомада нигоҳ накарда, ду намоишномаи барҷастаи «Парасту-2001»-«Қиссаи ишқ» ва «Шаҳраки ман» ки ба сахна гузошта шуда буданд, боиси ривоч ёфтани робитаҳо ва ҳамкориҳо байни таҳиягарон ва драмманависони театрҳои касбии ҷумҳурӣ гардид. Дар фестивал-озмуни «Парасту-2001» асари пураарзиши «Юсуфи гумгашта боз ояд ба Канъон» соҳиби шоҳҷоиза (Грант-При)-и фестивал-озмуни ҷумҳуриявӣ гашта, дар фестивали минтақавии театрҳои Осиёи Миёна ва Қазоқистон ҳам сазовори ҷунин ҷоиза гардид.

Боиси хушнудӣ аст, ки дар соли 2005 барои рушди минбаъдаи театрҳои касбии ҷумҳурӣ заминаи мусоид фароҳам омад. Дар ин давра яке аз муҳимтарин чорабиниҳои фарҳангӣ Фестивал-озмуни ҷумҳуриявии театрҳои касбӣ «Парасту-2005» баргузор гардид. Фестивал-озмуни мазкур барои инкишофи минбаъдаи фаъолияти театрҳои касбии ҷумҳурӣ мусоидат кард. Мусаллам аст, ки нисбати солҳои гузашта фестивал-озмуни «Парасту-2005» [98,с.6-7] барои беҳтар намудани фазои эҷодии театрҳо заминаи хуберо фароҳам овард. Роҷеъ ба ин масъала бояд иброз дошт, ки ба озмун 19 асар пешниҳод гардидаанд, ки нисбат ба озмуни гузашта панҷ асар бештар манзури тамошобинон гардонид шуданд.

Бояд қайд кард, ки ба фаъолияти театрҳои ҷумҳурӣ омилҳои алоҳида таъсири мусбат расониданд ва дурнамои фаъолияти онҳоро муайян кардаанд, зеро ба ибораи театршноси маъруфи тоҷик Низом Нурҷонов «Театрҳо бояд ҳамқадами замона бошанд.» Қайд кардан ба маврид аст, ки дар тури соҳибистиклолии Тоҷикистон Театри мусиқӣ-мазҳакавии ба номи М. Назарови шаҳри Хоруғ дар фестивал-озмунҳои театрҳои касбии «Парасту» аз рӯи намоишномаҳои мухталиф соҳиби ҷойҳои намоён гардид[64].

Инчунин бояд қайд кард, ки театрҳои касбии ҷумҳурӣ дар бисёр фестивал-озмунҳои байналмилалӣ ширкат варзида соҳиби шоҳҷоиза ва дипломҳо гардидаанд. Аз қабيلي фестивал-озмунҳои «Парасту», «Наврӯз», фестивал-озмуни «Во имя мира», фестивал-озмуни «ART - ORDO» фестивал-озмуни байналмилалии «Даҳаи фаҷр», фестивал-озимуни «Чодари хаёл» ва амсоли онҳо, ки бешубҳа, барои пешрафти санъати сахнавӣ мусоидат мекунанд.

Бояд гуфт, ки чандин хунарамандони моҳири санъати театрии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар натиҷаи ширкати ғайри дар қатори озмунҳои «Парасту», «Чодари хаёл», «Наврӯз», «ART - ORDO» ва ғайра соҳиби дипломҳо, ҷоизаҳо ва ифтихорномаҳои гуногун шуданд. Ин ҳама боиси сарфарозӣ ва хавасмандгардонии аҳли ҳунари бадеии театр ва беҳтар шудани сифати қору фаъолияти театри касбии тоҷик гардид. Ҷиҳати дигари самаранокии қору озмунҳо, фестивалҳо дар қору

театрҳои касбии ҷумҳурӣ ин вусъат ёфтани ҳамкориҳои байналмилалӣ ва сафарҳои гуногуни ҳунарии кормандони театр мебошад, ки дунёи васеи ҳунари театриро барои аҳли ҳунари кишвар боз намуд.

Дар натиҷаи таҳқиқ ва омӯзиши маводҳо муаллиф ба хулосаҳои зерин омад:

1. Театр ва санъати театрии, ки дар ҷумҳурии мо соҳаи нисбатан нави санъат ба шумор меравад, дар даври истиқлолияти кишвар, новобаста аз мушкилоти баамалода маҷмӯи худро нигоҳ дошта, инкишоф меёфт. Воқеаҳои солҳои 90-ум ба ин соҳа хело таъсири манфӣ расонида, боиси пастравии фаъолияти театрҳои касбии ҷумҳурӣ гардидааст.

2. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон зарурияти санъати театриро барои инкишофи комили ҷомеа ва умуман, давлатро дарк намуда, баҳри рушди минбаъдаи театр ва санъати театрии сол аз сол таваҷҷуҳи бештар зоҳир менамояд.

3. Дар ғанӣ гардонидан ҳаёти маънавии мардуми кишвар санъати театрии бо ба сахна гузоштани намоишномаҳои таърихӣ ва ба рӯзгори халқ наздик сахми арзандаи худро мегузорад.

4. Театрҳои касбии тоҷик дар эҳёи мероси фарҳанги моддӣ ва маънавӣ, раванги худшиносӣ, эҳёи арзишҳои асосии миллӣ, нишон додани намоишномаҳо аз таърихи ниёгон, баланд бардоштани сатҳи маънавияти мардуми кишвар дар замони соҳибистиқлолии Ҷумҳурии Тоҷикистон нақши калидиро мебозанд.

5. Инчунин дар даври истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон санъати театрии ба раванги санъати мусиқии миллӣ, адабиёт, санъати рассомӣ, ороишӣ бо назардошти нозукиҳои таърихӣ ва анъанавии миллӣ низ нақши муҳиму арзанда гузоштааст.

6. Бо ба инобат гирифтани мақоми санъати театрии Ҳукумати кишвар баҳри бештар намудани шароити кор барои кормандони соҳа пайваста ғамхорӣ зоҳир намуда, маблағҳои муайяно барои таъмири таҷдиди биноҳои театрҳои касбии ҷумҳурӣ ҷудо намудааст.

7. Аз ҷиҳати ҳуқуқӣ низ дар соҳаи санъати театрии тағйироти ҷиддӣ ба амал омада, як қатор санадҳои меъёрий-ҳуқуқии танзимкунандаи фаъолияти умумии театрҳо тасдиқ ва қабул карда шудаанд.

8. Репертуари театрҳо низ куллан тағйир ёфта, барои ҳар ҷи бештар дар ниҳоди мардум мустаҳкам намудани арзишҳои таърихӣ миллӣ асарҳои тозаҷод ба сахна гузошта шуданд.

9. Аммо дар фаъолияти пурсамари театрҳои касбии ҷумҳурӣ мушкилоти зиёд ба ҷашм мерасанд, аз ҷумла нарасидани маблағҳои зарурӣ ва маоши кормандон,

мучаҳҳаз набудани театрҳои касбӣ аз лиҳози техникаю технологияи ҳозиразамон ва ғайра монеъа мешаванд.

10. Дар солҳои 90-уми асти ХХ ҳудуди ҷумҳуриро тарк намудани кормандони соҳа боиси костаҳои санъати театри гардид.
11. Сафарҳои ҳунарии театрҳои ҷумҳури чӣ дар дохил ва чӣ дар хориҷ барои муаррифи намудани фарҳанг, таърих ва тамаддуни халқи тоҷик дар арсаи ҷаҳонӣ мусоидат менамоянд.
12. Фестивал-озмунҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ барои рушди маҳорати касбияю эҷодии ҳайати кормандони театрҳои касбӣ хело саҳми босазо мегузоранд.
13. Барои табодули таҷриба ва рушди ҳамаҷонибаи санъати театри чунин фестивал-озмунҳо мусоидат менамоянд.
14. Бо ҷандин ниҳодҳо ва созмонҳои байналмилалӣ созишномаҳо ва қарордодҳои фарҳангӣ ба имзо расидаанд, ки робитаҳои судманди театрҳои касбиро боз ҳам васеътар намудаанд.
15. Фестивал-озмунҳо умуман, барои рушди ҳамаҷонибаи театрҳо ва баланд бардоштани сифати кор, ҳамкориҳои судманд, эҷодиёти нав, ороиш ва расомӣ, дар сатҳи баланд баргузор намудани намоишномаҳо ва ғайра аз манфиат холи нестанд.

Дар боби дуюм **«Рушди хусусиятҳои хоси миллии санъати мусиқии тоҷик дар солҳои истиқлол»** ҳаёти мусиқии кишвар, мушкилиҳо, камбудииҳо ва пешравиҳои соҳа дар охири асри ХХ ва ибтидои асри ХХІ мавриди омӯзиш ва тадқиқ қарор дода шудааст.

Дар зербоби якуми боби дуюм **«Эҳёи мусиқии миллии ва рушди соҳа дар даврони истиқлолият»** доир ба эҳё, рушд ва тақомули афкори мусиқии халқи тоҷик маълумот дода мешавад.

Муҳакиқ кайд мекунад, ки ҳаёти мусиқии ҷумҳури баъд аз ба эътидол омадани вазъи сиёсии кишвар беш аз пеш беҳтару ҷолибтар шудааст. Муассисаҳои мусиқии касбӣ мушкилоти зиёди моддӣ-техникиро аз сар гузаронданд, аммо фаъолият дар ин самт қатъ нагардид.

Бо қабул гардидани як қатор фармонҳои Президенти мамлакат ва қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳаёти мусиқӣ тағйироти назаррас ба вучуд омадаанд. Ба хоҳири эҳёи рушди санъати анъанавии миллии, аз ҷумла «Шашмақом» ва «Фалак» давлату ҳукумат ва махсусан, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллии, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам, Эмомалӣ Раҳмон таваҷҷуҳи хоса

зоҳир мекунанд. Перомунӣ он қарорҳову супоришоти дахлдор қабул гардидаанд, ки аз болои онҳо назорати қатъӣ ҷорӣ шудааст. Тағйироти ҷашмгире дар ин ҷода ба назар мерасанд.

Соли 2000-ум Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рушди «Шашмақом» дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (аз 12-уми май, таҳти №294) [33]. интишор гардид. Ба тӯфайли ин дар ҷумҳурии мактаб-студияҳои бачагона, ансамблҳои мақомсароён кушода шуда, фестивалҳо, мизи мудаввар, симпозиумҳо доир ба «Шашмақом» ташкил ва гузаронида шудаанд. Ҳамчунин, омӯзиши бисёрҷонибаи «Шашмақом» ба роҳ монда шуда, пайдоиши он, рушд ва услуби иҷро кардани он масъалаҳои асосӣ ба шумор мерафтанд. «Шашмақом» асари беэволи ниёғони халқи тоҷик буда, таърихи беш аз ҳазорсола дорад [40,с.250]. Чунончи аз гузоришҳои сарчашмаҳои гуногуни хаттӣ бармеояд, ин жанри мусиқӣ дар Мовароуннаҳр, Хуросон ва Эрон бо номҳои «Ҳаштмақом», «Даҳмақом», «Дувоздаҳмақом», «Ҳафтдастгоҳ» маълум будааст. Дар ҳаёти мусиқии Тоҷикистон яке аз падидаҳои муҳими солҳои 1995 ва 1996 ин сафари хунарии дирежёри амрикоӣ, бунёдгузори оркестри «Лэндмаркс»-и Бостон Чарлз Ансбахер ба Тоҷикистон махсус меёбад, ки дар ҷамоҳири собиқ Иттиҳоди Шуравӣ чанд маротиба баромад кардааст[97]. Дар консертҳои вай асарҳои Л. Бетховен- Симфония №3 («Қаҳрамонӣ») ва №5; увертюра ба операи «Сартароши Севилӣ» -и Ҷ. Рассини; порчаҳо аз мусиқии таърихи «Вестсай» -и Л. Берстайн; Adagio барои асбобҳои торрии С. Барбер; асар барои хонанда ва оркестри синфонии – «Портрети Линкольн» –и А.Копленд, «Суруди ғаҳвора барои оркестри созҳои тордор»-и Ҷ. Гершвин; «Рақси тиллоӣ»-и Т. Шаҳидӣ овоз додаанд [56].

Дар солҳои истиқлолият жанри дигари мусиқӣ – фалак низ дубора эҳё карда шуда, рушд меёбад. Дар ҷумҳурии аз ҷониби фалаксароён озмунҳои сатҳи ҷумҳуриявӣ ташкил ва гузаронида шудаанд. Дар Консерваторияи миллии Тоҷикистон кафедраи алоҳидаи фалак таъсис дода шуд, ки ба эҳё ва рушди минбаъдаи жанри фалак таваҷҷуҳи хоса зоҳир менамояд. Ҳамчунин, баҳри боз ҳам раванқ додани жанри мусиқии фалак се симпозиуми байналмилалӣ ва фестивалҳо доир ба ин жанр баргузор гардиданд. 10 – уми октябри соли 2007 рӯзи «Фалак» эълон шудааст[32]. Ҳамон сол аз ҷониби хунарпешаи мардумии Ҷумҳурии Тоҷикистон Давлатманд Холов дар Душанбе ва Кӯлоб мактабҳои фалак кушода шуданд.

Муҳаққиқ қайд мекунад, ки ба хоҳири эҳёи рушди санъати анъанавии миллий, аз ҷумла «Шашмақом» ва «Фалак», давлату ҳукумат ва махсусан, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам

Эмомалӣ Раҳмон таваҷҷуҳи хоса зоҳир мекунад. Перомуни он қарорхову супоришоти дахлдор қабул гардидаанд, ки аз болои онҳо назорати қатъӣ қарор гирад. Тағйироти ҷашмгире дар ин ҷода ба назар мерасанд. Дар ин фестивали байналмилалӣ фалаксароёни машҳури тоҷик Гулҷеҳра Содикова ва Давлатманд Холов, дастаи «Фалак»-и Дарвоз бо сарвари Абдулло Назриев, сарояндаҳои шинохта Мусаввар Минаков, Аслигул Искандарова, Сафар Муродов, Муродбек Насриддинов, Ҳошимовҳо ва дигарон ширкат варзидаанд. Боиси ифтихор аст, ки дар ин фестивал ва симпозиуми байналмилалӣ «Фалак» ҳунармандону олимони аз кишварҳои хориҷа ба монанди Афғонистон, Эрон, Ҳиндустон, Покистон, Чин, Ёзбекистон, Қирғизистон, Қазоқистон, Туркменистон ва Фаронса иштирок намудаанд. Чунин ниҳодҳо дар ҷодаи ташвиқ тарғиб ва рушди санъати анъанавӣ ё худ миллии қадимаи тоҷикон хидмати бузург қарданд[55,с.11].

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон солҳои 2000-2011 конференсҳо, симпозиумҳо, мизҳои муҳаввар бахшида ба масоили мусиқии анъанавӣ гузаронида шудаанд. Чунинчӣ, Фестивал - симпозиуми байналмилалӣ «Шашмақом» дар ибтидои қарни XXI» (Исфара, 2003) [50], семинарҳои «Шашмақом» ва шаклҳои фаъолияти имрӯзии он» (Душанбе 2005).

Инчунин қорабиниҳои «Шашмақом» ва ҷойгоҳи он дар низомии маорифи оғози асри XXI» (Душанбе, 2006) [89,с.50], Симпозиуми байналмилалӣ «Сурудҳои суннатии Суғди бостон» (Ҳуҷанд, 2008), ва Фестивал – симпозиуми байналмилалӣ «Шашмақом» бахшида ба 20- солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва садсолагии шашмақомсара Фазлиддин Шаҳобов [83], ки дар Душанбе дар театри опера ва балети ба номи С. Айни соли 2011 баргузор шуд, гузаронида шудаанд. Дар ин фестивал намояндагон аз Тоҷикистон, Эрон, Афғонистон ва Чин ширкат варзиданд. Семинари байналмилалӣ илмӣ дар мавзӯи «Фарҳанги мусиқии тоҷик дар ибтидои асри XXI афзалиятҳои рушд», ки дар соли 1999 баргузор гардида буд, дар таъсиси Консерваторияи миллии дар Душанбе, Академияи мақом ва мибъод дар рушди жанрҳои анъанавии мусиқии тоҷик, аз ҷумла шашмақом ва фалак нақши ҳалкунанда дорад.

Ғайр аз ин дар самти тақомули фарҳанги мусиқии тоҷик фестивали байналмилалӣ «Баҳористон», фестивал-симпозиуми байналмилалӣ «Фалак», рӯзҳои фарҳанг дар кишварҳои хориҷа, Анҷумани байналмилалӣ мусиқии «Осмони давлатҳои муштаракулманофеъ», фестивали байналмилалӣ «Аржанг» ва ғайраҳо як тақони ҷиддӣ дар соҳа ба вуҷуд овардаанд. Аз мулоҳизаҳои дар боло овардашуда бармеояд, ки умуман, фестивали «Аржанг», ки яке аз падидаҳои намоёни ҳаёти фарҳангии кишвар махсус меёбад, боиси рушди нумӯи минбаъдаи намудҳои гуногуни санъат, аз

чумла санъати мусиқӣ гардида буд. Гузаронидани ин фестивал имконият дод, ки захираҳои иҷрокунандагии санъати мусиқии ҷумҳуриҳои ширкаткунанда муайян карда шавад, ҳамкориҳои минбаъдаи эҷодӣ боз ҳам мустаҳкам шавад ва дар ин замина бунёд намудани «Интероркестр» имконпазир шуд, ки он бори аввал дар консерти ниҳии фестивал баромад намуд. Яке аз падидаҳои муҳим дар ҳаёти фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон ин фестивали санъати тоҷик «Аржанг» мебошад, ки соли 2002 [66] баргузор шуд ва он намудҳои гуногуни эҷодиёт, ба мисли эҷодиёти мардумӣ (кандакорӣ, ҳунармандӣ, заргарӣ, мусиқӣ), инчунин эҷодиёти муосири оҳангсозӣ ва рассомиро фаро мегирифт. Барномаи фестивал аз намоишҳо, концертҳо, мизи мудаввар, вохӯриҳои эҷодӣ бо рассомон ва оҳангсозон иборат буд. Ин фестивал аҳаммияти калони ҷамъиятиро касб намуд ва ба рушди, минбаъдаи санъати касбии мусиқии тоҷик таъсири мусбӣ расонид. Гузаронидани ин фестивал дар ҳамкорӣ бо ҷумҳуриҳои шарикӣ он дар санъати мусиқӣ имконпазир гардид. Ба ғайр аз ин, дар байни мусиқанавозон аз нав робитае барқарор шуд, ки пас аз пош хӯрдани ИҶШС аз байн рафта буд. Мутаассифона, фестивали «Баҳористон» баъд аз соли 2011 дигар гузаронида нашуд.

Дар доираи фестивали «Баҳористон» мизи мудаввари «Самтҳои асосӣ ва проблемаҳои рушди санъати мусиқии касбӣ дар Осиёи Марказӣ» баргузор гардид, ки дар он масъалаҳои муҳталифи илмӣ ва таҳсилоти мусиқӣ, фаъолияти консерти ва ҳамкориҳои эҷодӣ дар миёни консерваторияҳои Осиёи Марказӣ ва Россия мавриди баррасӣ қарор гирифтанд.

Фестивали сеюми байналмилалӣ «Баҳористон» таҳти унвони «PIANO FORTE» ба мусиқии фортепианно бахшида шуда буд ва аз 15 то 19 майи соли 2009 гузаронида шуд. Дар фестивал навозандагон аз Россия, Қазоқистон, Қирғизистон, ИМА ва Тоҷикистон ширкат варзиданд, аз ҷумла навозандангони машҳур Вазген Вартанян, Валерий Шкарупа, Дэвид Коревар, Зайтуна Наринбаева[4].

Ҳамин тариқ, дар даврони муосири рушди соҳаи фарҳанг барои ривочу равақи афкори мусиқии тоҷик чӣ дар дохил ва чӣ берун аз ҷумҳурии ҷорабиниҳои зиёди фарҳангӣ-мусиқӣ ташкил ва гузаронида шудаанд.

Дар ин росто ходимон, кормандони фарҳанг, оҳангсозон ва санъаткорони тоҷик қорҳои зиёди эҷодиро ба сомон расонида, санъати волои мусиқии тоҷикро дар сатҳи байналмилалӣ бо сифати нав ва сатҳи баланд муаррифӣ намуданд. Ҷорабиниҳои асосии фарҳангӣ: фестивал-озмунҳо, концертҳо ва сафарҳои ҳунарии дастаҳо ва ансамблҳои мусиқӣ муаррифғари афкори мусиқии миллии тоҷик маҳсуб меёбанд. Ҳамин тариқ, дар ҳамкорӣ бо кишварҳои дигар дар самти равақи афкори мусиқӣ ва

тақвияти таҳасуси музрибон, эҷоди асарҳои мусиқӣ ҳамкорӣҳои судманд ба роҳ монда шудаанд.

Дар зербоби дуюм боби дуюм «Омилҳои пешрафти мусиқии халқи тоҷик» муҳаққиқ омилҳои рушди мусиқии касбиро дар солҳои 90-ум – то 2016 мавриди пажӯҳиш қарор додааст.

Дар рисола омадааст, ки дар солҳои 90-уми асри XX мусиқии касбии тоҷик чун дигар соҳаҳои фарҳанг як давраи мушкилро аз сар гузаронида, омилҳои рушди он аз солҳои 2000-ум бо маром ба ҷашм мерасиданд. Ба ин нигоҳ нақарда дар ҷумҳурии оҳангсозон бештар дар жанри консерт эҷодиёти худро меофариданд. Ин оҳангҳо барои соҳаҳои миллӣ навишта шуда буданд. Соли 2006 дар ҷумҳурии 90 муассисаи таълимии мусиқӣ амал мекард (2 мактаби олии, 6 коллеҷ, 2 мактаб-интернати миёнаи махсуси мусиқии ҷумҳуриявӣ ва 80 мактаби ибтдоии мусиқӣ). Дар ин муассисаҳо 13 ҳазор нафар таҳсил мекарданд. Консертҳои ҳисоботии Консерваторияи миллии Тоҷикистон, коллеҷҳои ҷумҳуриявӣ дар сатҳи баланди касбӣ доир гардиданд[5]. Дар солҳои 2007-2008 дар ҷумҳурии 91 муассисаҳои фарҳанг ва санъат - 2 мактаби олии - Донишқадаи давлатии санъати Тоҷикистон ба номи М. Турсунзода, Консерваторияи миллии Тоҷикистон, 6 коллеҷи фарҳанг ва санъат, 2 мактаб-интернати махсуси мусиқии ҷумҳуриявӣ, 37 мактаби ибтдоии санъат, 36 мактаби ибтдоии мусиқӣ фаъолият мекарданд[6,с.89].

Соли 2011 ҳаёти эҷодии Филармонияи давлатии Тоҷикистон ба номи А. Ҷӯраев 149 маротиба барои беш аз 46 ҳазор тамошобинон барномаҳои консертӣ бо иштироки ҳунарпешаҳои халқии Тоҷикистон нишон додааст. Дар барномаи консертӣ иди байналмилалӣ «Наврӯз», Фестивал - симпозиуми байналмилалӣ «Шашмақом» ва дигар чорабиниҳои ҷашнӣ 114 ҳунарпеша иштирок намудаанд. Аз ҷониби оркестри соҳаҳои миллӣ 14 асари нав ва 62 суруду оҳанг ба муҳлисон пешниҳод гардидаанд.

Иттиҳодияи давлатии гурӯҳҳои эҷодию консертӣ 52 барномаи консертӣ баргузор намуда, ба 34 ҳазор тамошобин пешкаш намудааст. 33 ҳазор сомонӣ барои харидорӣ кардани асарҳои нави мусиқӣ ва либосҳои сахнавӣ масраф гардидааст[7,с.90].

Аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти рушди санъати мусиқии тоҷик дар солҳои истиқлолият қорҳои зиёди ташкилӣ-амалӣ гузаронида шуданд. Ба чунин чорабиниҳои бузурги дорои аҳаммияти таърихӣ ва фарҳангӣ фестивал-озмунҳои эҷодиёти халқ шомиланд. Инчунин дар солҳои истиқлолият пас аз солҳои 90-ум ва оғози солҳои 2000-ум теъдоди ансамблҳои мусиқӣ зиёд гардида, барои фаъолияти онҳо ва таъминоти техникаи онҳо ҳар чӣ бештар шароитҳои хуб муҳайё

гардиданд. Дар кору фаъолияти муассисаҳои фарҳангии мусиқӣ баъзе мушкилиҳо ба чашм мерасиданд. Нарасидани техникаҳои ҳозиразамони сахнавии тақвиятдиҳандаи овоз, равшанидиҳанда ва ғайра ба назар мерасид. Толори консертии филармонияи давлатии Тоҷикистон пурра ба талаботи ҳозиразамон ҷавобгӯ набуд, ки ин боиси дар сатҳи паст гузаронидани консертҳо ва кам шудани теъдоди тамошобинон мегардид. Дар фаъолияти муассисаҳои таълимии фарҳангии мусиқӣ нарасидани китобҳои дарсӣ ба забони тоҷикӣ махсусан, дар соҳаи мусиқӣ, созҳои миллии ба талаботи соҳаи мусиқии касбӣ – кларнет, фагот, най ва ғайра ба чашм мерасид. Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар барномаи дурнамои рушд барои санъати мусиқӣ дар солҳои 2008-2014 нақша-чорабиниҳоеро таҳия намудааст, ки анҷоми корҳои зеринро дар назар дорад: таъмини коллективҳои мусиқӣ, муассисаҳои фарҳангӣ, омӯзишгоҳҳои мусиқӣ бо асбобҳои мусиқии замонавӣ, техникаи овозӣ, дастрас намудани нотаҳои классикаи ҷаҳонӣ ва оҳангсозони тоҷик.

Имрӯз Ҷумҳурии Тоҷикистон бо қадамҳои устувор дар самти татбиқи вазифаҳои азими стратегии ҳаёти сиёсӣ иҷтимоӣ-иқтисодӣ, фарҳангӣ ва демократикунории ҳаёти ҷомеа роҳ мепаёмояд. Вобаста ба ин мақоми муассисаҳои фарҳангӣ ҳамчун марказҳои фароҳамоварӣ, нигоҳдорӣ, омӯзиш ва тарғиби маҷмӯи донишҳои инсонӣ дар бунёди ҷомеаи нав беш аз пеш меафзояд. Мақсад аз баргузории фестивал-озмуни ҷумҳуриявии телевизионии эҷодӣ ба халқ «Андалеб» намоиш додани дастовардҳои ҳунарию фарҳангӣ дар даври истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, бахри дар сатҳи баланди ташкилию эҷодӣ барпо гардидани он бояд тамоми муассисаву ташкилот, идораву корхонаҳо, инчунин ашхоси алоҳида сахмгузор бошанд. Қайд кардан ҷои аст, ки фестивал-озмуни ҷумҳуриявии телевизионии эҷодӣ ба халқ «Андалеб» ба ҳукми анъана даромада, ҳамасола дар Тоҷикистон баргузор мегардад ва ҳангоми фаъолияти он ҳар чӣ бештар ҷеҳраҳои нави соҳаҳои гуногуни фарҳанг ва ҳунар пайдо мешаванд, ки мероси ғании ниёгон эҳё ва барқарор шуда, гуногунии фарҳанги мардуми тоҷикро ба ҷаҳониён муаррифӣ мекунанд.

Ҳамин тариқ, нақша-чорабиниҳои мазкур бахри густариш додани фазои санъати мусиқии касбии тоҷик дар даври истиқлолият аҳаммияти калон дошт. Ин чорабиниҳо ва ғамхориҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон боис гардиданд, ки санъати мусиқӣ рушд ёбад ва ба дастовардҳои эҷодӣ ноил гардад.

Гуфтаҳои боло шаҳодат медиҳанд, ки дар даври муосири рушди соҳаи фарҳанг барои ривочу раванқи афкори мусиқии тоҷик чӣ дар дохил ва чӣ берун аз ҷумҳурӣ чорабиниҳои зиёде фарҳангӣ-мусиқӣ ташкил ва гузаронида шудаанд. Мероси ғании модӣ ва маънавии санъати мусиқии тоҷик имкон дод, ки дар марҳилаи нави рушди

ҷомеа ҳамаи жанрҳои мусиқӣ дар кишвар баробар рушд кунанд. Махсусан, жанрҳои классикии санъати мусиқии халқи тоҷик бештар дар маркази диққати аҳли ҳунар, эҷод ва кормандони фарҳанги кишвар қарор доштанд. Дар ин росто ходимон, кормандони фарҳанг оҳангсозон ва санъаткорони тоҷик қорҳои зиёди эҷодиро ба сомон расонида, санъати волои мусиқии тоҷикро дар сатҳи байналмилалӣ бо сифати нав ва сатҳи баланд муаррифӣ намудаанд. Чорабиниҳои асосии фарҳангии муаррифғари афкори мусиқии миллии тоҷик фестивал-озмунҳо, консертҳо ва сафарҳои ҳунарии дастаҳо ва ансамблҳои мусиқӣ маҳсуб меёбанд.

Дар боби сеюми рисола **«Дигаргуниҳо ва назари нав дар синамои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар даври истиқлолият»** масъалаҳои тамоюли нав дар санъати синамо ва ҳамкориҳои хориҷии синамогарони тоҷик мавриди тадқиқ ва омӯзиш қарор дода шудаанд.

Зербоби аввали боби сеюм **«Вазъи умумии санъати синамои Тоҷикистони соҳибистиқлол дар солҳои 1991-2016»** вазъи умумии санъати синамои тоҷик ҳамаҷониба дар даври истиқлолият пажӯиш карда шудааст. Доир ба мавқеъ ва манзалати синамо Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар яке аз баромадҳояшон қайд намудаанд: «Синамо чун ҷузъи асосии фарҳанги ҷомеа воситаи асосии тарғиб ва паҳнкунии идеологияи давлатӣ дар байни ҷомеа маҳсуб меёбад ва ягон намуди дигари санъат онро иваз карда наметавонад» [51].

Дар замони шуравӣ кумитаи киноматографияи назди Ҳукумати ҶШС Тоҷикистон бо сохторҳояш -киностудияҳои «Тоҷикфилм», «Тоҷиккинотехника», «Тоҷиккинопрокат» амал мекард. Танҳо дар киностудияи «Тоҷикфилм» 600 корманди эҷодӣ ва техникӣ дар се баст қору фаъолият мекарданд. «Зиёда аз 50 филмҳои истеҳсоли шуравӣ ва хориҷӣ ба забони тоҷикӣ тарҷума ва дубляж карда шудаанд, ки 25% тамоми маҳсулоти бозори синамои ҶШС Тоҷикистонро ташкил медод»[75]

Ба сабаби ҷанги шахравандӣ аксари мутахассисоне, ки дар киностудияҳо қору фаъолият мекарданд, кишварро тарк намуда, дар мамлакатҳои дигар фаъолияти касбии худро идома доданд. Бештари наворбардорон, коргардонҳо, рассомон ва ҳунарпешагонии «Тоҷикфилм» касбу қори худро монда ба машғулиятҳои дигар шугл меварзиданд. Як гурӯҳи дигари ҳунарпешагон аз ҳудуди ҷумҳурӣ баромада дар Украина, Фаронса ва Олмон фаъолияти қории худро идома медиҳанд[82]. Бо назардошти ин авзоъ «Тоҷикфилм» маҷбур шуд, ки воҳиди кормандони худро аз 550 нафар ихтисор карда то 130 нафар расонад. Кам шудани миқдори кормандони

баландхитисос, ки дар муддати зиёда аз 10-15 сол омода мекарданд, ба соҳа зарбаи сахт расонд.

Бояд гуфт, ки вобаста ба мушкилоти иқтисодии кинематографияи тоҷик дар солҳои 1991-2000 кормандони соҳа истифода кардани видеоформатро вусъат доданд. Дар ин давра филмҳои силсилави: «Тӯҳмат», (1992), А.Тураев ва «Қасоси пайғомбар»-и Ю. Юсупов ба навор гирифта шудаанд. Аз сабаби кам маблағгузори шудани соҳа ва бо мақсади сарфаи воситаҳои мавҷуда наворгирии филмҳои калонҳаҷм дар киностудияи «Тоҷикфилм» қатъ мегардад. Ба қавли мутахассиси соҳа С. Азизова, дар солҳои 1997-1998 қарор қабул карда шуд, ки силсилафилмҳои видеоии иборат аз 6-8 қисм ба навор гирифта шаванд. Аммо баъди наворгирии ду филм «Ва ман ба пешвози бахт меравам» аз сабаби нарасидани маблағ қатъ гардид[47,с.126]. Сабаби дигар дар он аст, ки мутахассисони соҳа синамои тоҷикро ба ду қисм ҷудо намуданд. Яъне филмҳое, ки дар ҳудуди Тоҷикистон офарида мешуданд ва филмҳое, ки хориҷ аз кишвар ба навор гирифта мешуданд. Дар қори ба навор гирифтани филмҳо ба забоҳои тоҷикӣ, ўзбекӣ, қирғизӣ мутахассисон аз тамоми ҳудудҳои ИҶШС ширкат мебариданд.

Вале баъди ташаккул ёфтани давлатҳои нави соҳибистиклол вазъи қори соҳа ба тамои тағйир ёфта буд. Доир ба муносибат ва мавқеи ин ё он асару сюжаи пешниҳодшуда ба синамои кишварҳои мустақил баҳсҳо ба миён омаданд. Синамои муносири ҷаҳонӣ байналмилалӣ мебошад. Қўшишҳои ба доираи манфиату мавқеи давлатӣ ворид намудани синамо норозигиҳо ва баҳсҳои зиёдеро ба бор меоварданд.

Лозим ба ёдоварист, ки 25-26-уми августи соли 1993 дар «Госфилмофонд» -и Федератсияи Россия намоёндогани он кишварҳое гирд омада буданд, ки филмҳояшон дар ин бойгонӣ нигоҳ дошта мешуданд. Ҳамоиш қарор кард, ки коллексияи «Госфилмофонд» ғанимати фарҳангии арзишманде ҳаст, ки моҳияти ҷаҳониро касб кардааст. Ҳазинаи мазкур уҳдадор шуд, ки ба тамоми кормандони эҷодӣ, муаррихон, кормандони соҳаи синамо, донишҷўёни макотиби олии кишварҳои аъзо ва шарик барои истифодабарӣ аз коллексия шароити мусоид фароҳам хоҳанд овард. Аз ҷониби Тоҷикистон дар ин ҳамоиш директори кинестудияи «Тоҷикфилм» Р. Иноятова ширкат дошт[9,с.32-33].

Бояд, қайд намуд, ки синамои ҷаҳонӣ соли 1995 100-солагии ташаккулёбии кинематографияро ҷашн гирифт ва ин сана боиси муттаҳид шудани кинематографистони ҷумҳуриҳои собиқ Иттиҳоди Шўрави гардид. Ҳамин тариқ, 9 декабри соли 1994 дар ҳамоиши сарони давлатҳои ИДМ барномаи муштаракӣ ҷорабиниҳо доир ба кинематографияи миллии вобаста ба 100-солагии синамои ҷаҳонӣ

қабул карда шуд. Комиссияи ташкилӣ роҷеъ ба гузаронидани чорабиниҳо созмон дода шуд, ки ба ҳайати он директори «Тоҷиккино» С. Раҳимова ва раиси Иттиҳодияи киноматографистони Тоҷикистон А. Тӯраев шомил гардиданд. Барномаи муштаракӣ чорабиниҳои киноматографияи миллий доир ба таҷлили 100-солагии синамои ҷаҳонӣ тасмим гирифт, ки ҳамасола дар пойтахтҳои кишварҳои аъзои ИДМ фестивали «Филмфест» ва семинарҳои 10-рӯзаи ҳарсоларо дар яке аз давлатҳои ИДМ барои киноматографистони ҷавон баргузор менамоянд[8,с.39-43].

Таҷқиқот нишон доданд, ки ибтидо аз соли 2005 давра ба давра истеҳсоли филмҳои бадеӣ дар киностудияи «Тоҷикфилм» эҳё ва барқарор шуд. Дар ин давра қадамҳои нахустини ҳудро дар ин соҳа У. Мирзоширинов бо филми «Бути муҳаббат» (соли 2004), Д. Раҳматов бо филми «Овора» (соли 2005), С. Қодирӣ бо филми «Маҳдӣ» (соли 2006) ва дигарон гузошта буданд.

Дар солҳои истиқлолият синамои тоҷик ба инъикос намудани воқеаҳои рӯз, сабабҳо ва асосҳои ҳодисаҳои ҷанги шаҳрвандӣ диққат меод, ки бар сари миллати тоҷик дар охири садаи XX омада буданд. Филмҳои «Дар орзуи падар», «Марги бегуноҳ», «Нишони зиндагӣ» аз рӯйи асарҳои Нависандаи халқии Тоҷикистон Кароматулло Мирзоев ба навор гирифта шуданд.

Барои ба низом даровардани ин соҳа барои таҳия ва қабул кардани санадҳои нави меъёрий-ҳуқуқӣ зарурат ба миён омад. Дар давраи истиқлолият санадҳои зерин қабул карда шуданд: Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фарҳанг»[22,с.352], Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи синамои тоҷик»[23,с.694], Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон»[26], Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳунарҳои бадеии мардумӣ»[25], Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳуқуқҳои муаллиф ва ҳифзи ҳуқуқҳои он»[26], Барномаҳои давлатӣ: «Барномаи рушди синамои Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2006-2010»[30], «Барномаи рушди фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2008-2015»[28], «Барномаи рушди синамои Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2015»[31] ва ғайраҳо. Ҳамин тариқ, дар кишвар заминаи қонунгузори соҳаи синамо дар сатҳи байналмилалӣ бо вучуд омад.

Бояд гуфт, ки сарфи назар аз баъзе дастовардҳо, дар умум дар солҳои истиқлолият синамои тоҷик назар ба синамои дигар кишварҳои Осиёи Марказӣ қафо монд. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2015 иброз намуд: «Дар ин росто синамои тоҷик ба рушди ҷиддӣ ниёз дошта, филмҳои ҳозиразамони мустанаду бадеӣ, ки гузаштаву имрӯзаро воқеъбинона инъикос намоянд, масъалаҳои муҳимми ҳаёти ҷомеаро тасвир созанд ва

ахлоқи ҳамидаву анъанаҳои неки халқамонро тарғиб кунанд, кам ба назар мерасанд»[20].

Баҳри пешрафти ин соҳаи тақдирсози фарҳанг ва дастгирии рушди синамо соли 2005 «Барномаи рушди синамо барои соли 2006-2010»[27] қабул шуд. Дар асоси ин барномаи қабулшуда бо мақсади пеш бурдани ин соҳа ва аз ҷумла рушд ва бозсозии сохтори эҷодӣ, тақмили заминаи техникӣ, ворид намудани техника ва технологияи муосир, гузариш аз наворгирии филмҳо дар кинолентаҳо, созмон додани иттиҳодияҳо ва гурӯҳҳои эҷодӣ ба нақша гирифта шудаанд.

Боиси қайд аст, ки дар Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2015 доир ба рушди синамо назарҳои умедбахш баён шуданд. Ин ба даврае рост омад, ки «Барномаи рушди синамои Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2015»[29] қабул гардида, дар ҳаёт татбиқ карда шуд.

Сарвари давлат Эмомалӣ Раҳмон доир ба синамои тоҷик ба маврид қайд намудааст, ки «Синамои тоҷик ба рушди ҷиддӣ ниёз дорад». Дар ин бора ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон доир ба дида баромадани сатҳ ва ҳолати иҷро шудани «Барномаи рушди синамои Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2015» ва инчунин шароитҳои истеҳсол ва ба наворгирии филмҳои нав, омодакунии мутахассисон барои ин соҳа ва ҷудо намудани маблағҳои махсус супориш дода шуд [20].

Дар банди 8-уми барномаи мазкур пешбинӣ шудааст, ки дар давраи солҳои 2011-2015 26 филми бадеӣ, 65 филми ҳуҷҷатӣ, 16 филми ҳаҷвӣ, 13 филм барои кӯдакон аз ҷониби «Тоҷикфилм» истеҳсол мешаванд ва 126 филм тарҷума, 135 филм дубляж карда мешаванд. Таъмир ва барқароркунии пурраи 58 кинотеатри Корхонаи воҳиди давлатии синамо ва видео, ки дар тавозуни «Тоҷиккино» қарор доранд, пешбинӣ шудааст[51].

Норасоии мутахассисони лаёқатманд як мушкилии дигари ин соҳа мебошад. Омода кардани мутахассисони соҳа барои Муассисаи давлатии синамо ва видео - «Тоҷиккино» ва студияи давлатии «Тоҷикфилм» дар «Барномаи рушди синамо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2001-2015» пешбинӣ шуда буд. Дар асоси банди 3 барномаи мазкур омодакунии кадрҳои соҳа яке аз вазифаҳои муҳим аст, вале ин қисми барнома пурра иҷро нагардидааст. Таҳқиқот нишон дод, ки Донишқадаи давлатии санъати ба номи М. Турсунзодаи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар қатори 16 мактаби синамо ба Ассотсиасияи мактабҳои синамо дохил мешавад. Инҳо Академияи миллии ба номи Т. Жургенови Ҷумҳурии Қазоқистон, Донишқадаи давлатии санъат ва фарҳанги ба номи С. Герасимови Федератсияи Россия, Донишқадаи санъати Мимар Синани

Туркия, Донишгоҳи давлатии Озарбойҷон, Донишкадаи давлатии театр ва синамои Ҷумҳурии Арманистон, Донишкадаи муштаракӣ туркӣ-қирғизӣ ба номи Манас, Академияи давлатии санъати Белоруссия, Мактаби синамои шаҳри Нью-Йорк, ки натиҷаи ҷашмрас доранд, мебошад. Ҳамаи мушкилоти синамои ватанӣ танҳо бо кумаку дастгирии давлат ҳаллу ҷалб шуда метавонад.

Дар омода намудани кадрҳо ва тақмили ихтисоси онҳо мушкилоти зерин ҷой доранд:

- норасоии миқдори муайяни мутахассисон дар сохтори «Тоҷикфилм», аз қабili филмномаи навис, коргардон, садобардор, танзимгари синамо ва садо, наворбардор, пардозгар ва рассом;
- омода намудани кадрҳо дар дохил ва хориҷи кишвар;
- то ҳол омода кардани кадрҳои баландихтисос ва истеҳсоли филмҳои дар сатҳи бозори синамо рақобатпазир ба роҳ монда нашудааст;

Таҳқиқ ва таҳлили маводи гуногуни ҳисоботӣ, матбуоти даврӣ, адабиёти илмӣ нишон медиҳад, ки дар соҳаи синамои тоҷик дар даври солҳои аввали соҳибистиклолӣ мушкилиҳои зерин ҷой доштанд:

- норасоии техника ва технологияҳои муосири истеҳсол ва ба наворгирии филмҳо, яъне заминаи сусти моддӣ-техникӣ;
- кофӣ набудани маблағгузорӣ ва воситаҳои молиявӣ барои рушди соҳаи синамо;
- дар сатҳи минтақавӣ ва маҳаллӣ ба талаботи муосир ҷавобгӯ набудани зерсохтори саноати синамо;
- рақобатпазир набудани истеҳсоли филмҳо ва ба талаботи стандартҳои муосири ҷаҳонӣ мутобиқат накардани онҳо;
- ҳавасмандгардонии сусти моддӣ-маънавии мутахассисони соҳа ва нарасидани кадрҳои баландихтисос дар саноати синамо ва ғайра.

Ҳамин тариқ, бояд гуфт, ки санъати синамои тоҷик дар давраи истиқлолият ба марҳилаи нави рушди худ ворид гардидааст. Дар ин росто мушкилиҳои зиёдеро паси сар намуда, мутахассисони соҳа бо истифода аз имкониятҳои мавҷуда аз даҳсолаи аввали соҳибистиёрӣ ба филмофарӣ пардохтанд. Аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон баҳри ба низом даровардани фаъолияти бомарому самараноки санъати синамои тоҷик чанд санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ қабул ва тасдиқ карда шудаанд. Ҳамчунин чорабиниҳои зарурии ташкилӣ-тарғиботии синамо дар кишвар ба роҳ монда шуданд.

Бояд таъкид кард, ки мутахассисони соҳа дар филмофарӣ бештар ба асарҳои миллӣ, таърихӣ ва тамоюлҳои фарҳанги халқамон таваҷҷуҳ зоҳир менамоянд ва дар ин

самт бисёр корҳои начиб баҳри ташвиқи арзишҳои асосии миллий анҷом дода мешаванд.

Зербоби дуҷуми боби сеюм «**Ҳамкории синамогарони тоҷик бо кишварҳои хориҷӣ**» ҷузъиёти ҳамкории эҷодию филмофарии синамогарони тоҷикро бо ҳамкасбони хориҷӣ фаро мегирад. Тибқи маълумотҳо ва сарчашмаҳо ин ҳамкорӣҳо бештар дар доираи фестивалҳои байналмилалӣ синамо сураат мегирифтанд. Ҳамкории синамогарони тоҷик бештар дар рӯзҳои гузаронидани фестивалҳои байналмилалӣ сураат мегирад. Дар вақти баргузории ин синамобазм ҳамасола аз 15-20 кишвари дунё 30-40 [54,с.37] синамогарон ба Тоҷикистон ташриф меоранд. Моҳи августи соли 1991 дар шаҳри Душанбе нахустин кинофестивали байналмилалӣ зери унвони «Ҳамсоҷаҳо»доир гардид. Дар он киноматографистони кишварҳои Эрон, Покистон, Россия, Афғонистон ва дигар кишварҳо ширкат варзиданд, ки дар он филми афғонӣ «Пирамард» соҳиби ҷоиза гардид. Ҳамин тариқ, дар солҳои истиқлолияти давлатии Тоҷикистон ҳамкорӣҳои киноматографистони тоҷику афгон ба марҳилаи нави худ расиданд ва мазмуну хусусияти дӯстонаро касб карданд. Аз 25 ноябр то 4 декабри соли 1991 дар Душанбе Даҳаи филмҳои эронӣ баргузор гардид, ки дар он филмҳои беҳтарини синамогарони Эрон мавриди тамошо ва баҳогузории коршиносон ва тамошобинони тоҷик гардиданд. Бояд гуфт, ки синамои Эрон назар ба синамои тоҷик хело пеш рафтааст. Аз ин рӯ, дар марҳилаи ҳозираи ҳамкорӣҳои синамогарони тоҷику эронӣ саҳми киноматографистони Эрон назаррас мебошад.

Фестивали байналмилалӣ «Дидор» аз соли 2004 дар шаҳри Душанбе гузаронида мешавад. Мақсад аз амалисозии ин ташаббус, аз як тараф, ҳамчун кишвари мустиқил, доштани фестивали байналмилалӣ худ мебошад, аз тарафи дигар, ба тамошобин пешниҳод кардани филмҳои касбӣ, бо ахбори синамои ҷаҳонӣ, услубҳои нав ва методҳои истеҳсоли кинофилмҳо, ташвиқу тарғиби филмҳои аслий, бо кинофилмҳои кишварҳои ИДМ ошно намудани онҳо мебошад. Дар байни давлатҳои ИДМ, Афғонистон, Эрон ташвиқ намудани синамои миллий дар баробари филмҳои ҷаҳонӣ низ яке аз мақсадҳои асосии фестивал буд. Ҷониби Афғонистон дар барномаи ин кинофестивал ба сифати ҳамкори доимӣ дар гузаронидани Фестивали байналмилалӣ синамо -»Дидор» ширкат меварзид. Дар барномаи он филмҳои нави киноматографистони афгон пайваста ба маърази тамошо гузошта мешуданд. Тамошобинони тоҷик дар шаҳрҳои Душанбе, Хоруғ, Хучанд, пайваста бо филмҳои беҳтарини афғонӣ ошноӣ пайдо мекарданд. Дар даҳ соли охири истиқлолияти давлатӣ тамошобинони Тоҷикистон имконият доштанд, ки филмҳои коргардонҳои Афғонистон Сиддиқ Бармак «Усома», «Ҷанги афюн», Атиқ Раҳим «Замин ва

хокистар», Хумоюн Мурувват «Себ аз бихишт», Муҳаммад Ҳайдарӣ «Шабнам», Басири Сангӣ «Роҳи бебозгашт», Акрам Бармак «Бачаи кобулӣ» Хумоюн Поиз «Қурбонӣ»[46,с.261] ва дигаронро тамошо кунанд.

Ҳамин тариқ, лозим ба ёдоварист, ки дар доираи кинофестивали «Дидор» чандин филмҳо ба навор грифта шуда ҳамкориҳои судманди синамогарони тоҷик раванқ ёфта буданд. Санъати синамо як соҳаи фарҳангест, ки бе ҳамкориҳои техникӣ, технологӣ, эҷодӣ, касбомӯзӣ, аз худ кардани забони кино ва дигар масъалаҳо рушд карда наметавонад. Аз мулоҳизаҳо, далелҳо ва рақаму оморҳои дар боло зикршуда бармеояд, ки синамогарони тоҷик дар ин самт дар марҳилаи нави рушди синамо корҳои зиёде ба сомон расонидаанд. Дар чорчӯбаи синамобазми «Дидор» тавонистанд, ки на танҳо кишварҳои дуру наздикро ба ҳамкорӣ ҷалб кунанд, балки бо қобилияти баррасии зарурат ва моҳияти ин синамобазм сарпарастони зиёдеро баҳри раванқи ҳамкориҳои судманд дар соҳаи синамои тоҷик ба ҷараёни кор ҷалб намоянд.

Санъати синамои тоҷик дар солҳои 1991- 2016 куллан таҳаввулоти ҷиддиро аз сар гузаронида, дар он тамоюлҳои нав ба вучуд омаданд. Ин таҳаввулоту тамоюлҳои нав дар ҳамкорӣ бо синамогарони кишварҳои дуру наздик ва дигаргуниҳои ҷиддии сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии дохили кишвар ба миён омаданд. Синамогарони тоҷик ба тамоми мушкilot, норасоиҳо, nobасомадҳо нигоҳ накарда, дар солҳои аввали истиқлолияти давлатӣ синамои тоҷикро бо таҳаввулот ва тамоюлҳои нав мутобиқ карда, баҳри ривочу раванқи он тамоми неруи эҷодии худро масраф карданд.

Бояд гуфт, ки санъати синамои тоҷик дар давраи истиқлолият ба марҳилаи нави рушди худ ворид гардидааст ва мутахассисони соҳа бо имкониятҳои мавҷуда ба филмофарӣ пардохтанд. Аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бошад, баҳри ба низом даровардани фаъолияти бо марому самараноки санъати синамои тоҷик чанд санадҳои меъёрий-ҳуқуқӣ қабул ва тасдиқ карда шуданд.

Ҳамчунин чорабиниҳои зарурии ташкилӣ-ташвиқии синамо дар кишвар ба роҳ монда шудаанд. Бояд таъakkур дод, ки мутахассисони соҳа дар филмофарӣ бештар ба асарҳои миллӣ, таърихӣ ва тамоюлҳои фарҳангии халқамон тавачҷуҳ зоҳир менамоянд ва дар ин самт бисёр корҳои ҷолиб баҳри ташвиқи арзишҳои асосии миллӣ ба анҷом расонида шуда истодаанд.

Ҳамчунин барои рушди бомароми санъати синамо ҳамкориҳои техникӣ, технологӣ, эҷодӣ, касбомӯзӣ, аз худ кардани забони кино ва дигар масъалаҳо бо синамогарон, коршиносон, коргардонҳои варзидаи кишварҳои дуру наздик зарур аст. Синамогарони тоҷик дар ин самт дар марҳилаи нави рушди синамо бо синамогарони кишварҳои хориҷӣ ҳамкорӣ намуда, корҳои зиёде ба сомон расонидаанд. Дар

чорчӯбаи ин муносибатҳои байналмилалӣ дар синамобазмҳои байналмилалӣ, ба монанди «Дидор», «Фачр», Фестивали синамои Лахистон «Висла», кинофестивали байналхалқии «International Film Festival» дар Ҳиндустон, кинофестивали байналмилалӣ «Кинотавр» ва ғайра тавонистанд, ки на танҳо кишварҳои дуру наздикро ба ҳамкорӣ ҷалб кунанд, балки дар доираи ин ҳамкориҳои судманд дар соҳаи синамои тоҷик ба ҷараёни нави кору фаъолияти соҳа ноил гарданд.

Чунончи айён гардид, асосан, дар давраи мавриди таҳқиқ синамогарони тоҷик дар доираи Иттифоқи синамогарони Тоҷикистон, Муассисаи давлатии синамо ва видеои «Тоҷиккино» ва студияи давлатии «Тоҷикфилм» ба ҳамкориҳои зиёди судманд бо синамогарони кишварҳои дуру наздик ноил гарданд. Ин ҳамкориҳои хориҷӣ боиси рушди кинои тоҷик шуданд.

Ҳамин тариқ, ба хулоса омадан мумкин аст, ки санъати синамои тоҷик қомилан ба марҳилаи нави рушди худ қадам гузоштааст. Синамогарони тоҷик тамоми неруи зеҳнии худро баҳри пешбурди соҳа сарф намуда, навгониҳои техникую технологии банаворгирӣ ва истехсоли филмҳои навро қорӣ намуда истодаанд. Аммо ин қораҳо ва пешравиҳои синамои тоҷик ҳоло қофӣ нестанд.

ХУЛОСА

1. Натиҷаҳои асосии илмӣ диссертатсия

Ҳаёти фарҳангии кишвар дар марҳилаи нави рушди худ ба таваҷҷуҳи ҳоси аҳли қомеа ниёз дорад, зеро дар шароити муосири ҷаҳонишавӣ ва дигар омилҳои таъсиррасон пеш бурдани фарҳанги миллий, нигоҳ доштани он яке аз вазифаҳои муҳими таърихӣ миллати мо ба шумор меравад. Доир ба таърихи санъати сахнавии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 1991-2016 таҳқиқотро анҷом дода, дар рафти омӯзиши вазъи санъати сахнавӣ масъалаҳои фаъолияти театрҳои касбӣ, рушди санъати мусиқӣ, вазъи синамои тоҷикро мавриди тадқиқ қарор додем. Масъаларо таҳқиқ қарда, доир ба театр ва санъати театрий мо ба чунин хулоса расидем:

1. Театр ва санъати театрий, ки дар ҷумҳурии мо соҳаи нисбатан нави санъат ба шумор меравад, дар даврони истиқлолияти кишвар, новобаста аз мушкилоти баамаломеа, мавқеи худро нигоҳ дошта, инкишоф меёфт. Воқеаҳои солҳои 90-ум ба ин соҳа ҳело таъсири манфӣ расонида, боиси пастравии фаъолияти қомили театрҳои касбии ҷумҳурий гардидааст.

2. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон зарурияти санъати театриро барои инкишофи қомили қомеа ва умуман, давлатро дарқ намуда, баҳри рушди минбаъдаи театр ва санъати театрий сол аз сол таваҷҷуҳи бештар зоҳир менамояд[2-М].

3. Дар ғанӣ гардонидани ҳаёти маънавии мардуми кишвар санъати театри бо ба сахна гузоштани намоишномаҳои таърихӣ ва ба рӯзгори халқ наздик сахми арзанда дорад.

4. Театрҳои касбии тоҷик дар эҳёи мероси фарҳанги моддӣ ва маънавӣ, раванги худшиносӣ, эҳёи арзишҳои асосии миллий, нишон додани намоишномаҳо аз таърихи ниёгон, баланд бардоштани сатҳи маънавияти мардуми кишвар дар замони соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон нақши калидиро бозидаанд.

5. Дар даврони истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон санъати театри ба раванги санъати мусиқии миллий, адабиёт, санъати рассомӣ, ороишӣ бо назардошти нозукиҳои таърихӣ ва анъанавии миллий низ нақши муҳимму арзанда гузоштааст.

6. Бо ба инобат гирифтани мақоми санъати театри Ҳукумати кишвар баҳри бехтар намудани шароити кор барои кормандони соҳа пайваста ғамхорӣ зоҳир намуда, маблағҳои муайяно барои таъмири таҷдиди биноҳои театрҳои касбии ҷумҳурии чудо намудааст.

7. Аз ҷиҳати ҳуқуқӣ низ дар соҳаи санъати театри тағйироти ҷиддӣ ба амал омада, як қатор санадҳои меъёрий-ҳуқуқии танзимкунандаи фаъолияти умумии театрҳо тасдиқ ва қабул карда шудаанд; Репертуари театрҳо низ куллан тағйир ёфта, барои ҳар ҷи бештар дар ниҳоди мардум устувор намудани арзишҳои таърихӣ милли асарҳои тозаҷод ба сахна гузошта шудаанд; Аммо дар фаъолияти пурсамари театрҳои касбии ҷумҳурии мушкилоти зиёд ба ҷашм мерасанд. [4-М, 10-М].

8. Дар солҳои 90-уми асри XX ҳудуди ҷумҳуриро тарк намудани теъдоде аз кормандони техникаю эҷодӣ боиси коста гаштани фаъолияти самараноки театрҳои касбӣ гардидааст.

9. Сафарҳои ҳунарии театрҳои ҷумҳурии ҷи дар дохил ва ҷи дар хориҷи кишвар барои муаррифӣ намудани фарҳанг, таърих ва тамаддуни халқи тоҷик дар арсаи ҷаҳонӣ мусоидат намуданд.

10. Фестивал-озмунҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ барои тақмили маҳорати касбияю эҷодии ҳайати кормандони театрҳои касбӣ сахми босазо гузоштаанд.

11. Барои таҷрибаомӯзӣ, табодули назар ва рушди ҳамаҷонибаи санъати театри ҷунин фестивал-озмунҳо мусоидат намудаанд.

12. Бо ҷандин ниҳодҳо ва созмонҳои байналмилалӣ созишномаҳо ва қарордодҳои фарҳангӣ ба имзо расиданд, ки робитаҳои судманди театрҳои касбиро боз ҳам васеътар намуданд.

13. Фестивал-озмунҳо умуман, барои рушди ҳамаҷонибаи театрҳо ва баланд бардоштани сифати кор, ҳамкорӣҳои судманд, эҷодӣи нав, ороиш ва расомӣ, дар

сатҳи баланд баргузор намудани намоишномаҳо ва ғайра аз манфиат ҳолӣ набуданд [1-М].

Дар ҳаёти мусиқии кишвар (давраҳои аз соли 1991 то 2000 ва аз соли 2000 то 2016) равандҳои мухталифи сиёсӣ таъсиррасон буданд. Воқеаҳои ҷанги шаҳрвандӣ, устувор гардидани вазъи сиёсӣ ва давраи барқарору пешравиҳои ҳаёти фарҳангии кишвар аз қабилҳои ин падидаҳо буданд. Дар марҳилаи якум вазъи бӯҳронӣ соҳаи мазкурро аз ҳама ҷиҳат паҳш намуда, ба он таъсири манфӣ расонид. Дар ин солҳо бо тағйир ёфтани низомии сиёсӣ муносибатҳои фарҳангӣ мусиқӣ низ зери таъсири ин дигаргуниҳо қарор гирифтаанд. Теъдод аз кадрҳои болаёқати соҳа мачбуран ҷумҳуриро тарк намуданд ва барҳи дигар касби худро иваз намуданд.

Дар марҳилаи дуюм дар соҳаи фарҳанги мусиқӣ ҷустуҷӯи роҳи воситаҳо барои баромадан аз вазъи бӯҳронӣ сурат гирифт. Дар ин самт ба оҳангсозон созмонҳои байналмилалӣ, сафоратхонаҳо дастӣ ёрӣ дароз намуда, концертҳои симфонӣ ва камеравиро ташкил намуданд. Бо дастгирии онҳо сафарҳои ҳунарий низ ба роҳ монда шуданд. Ҳамчунин дар ин давра як қатор ҳуҷҷатҳои расмӣ қабул шудаанд, ки барои рушди ҳаёти мусиқӣ ва фарҳанги Тоҷикистон аҳамияти калон доштанд. Чунончи, Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рушди минбаъдаи жанри «Шашмақом» дар Тоҷикистон» аз 12-уми майи соли 2000, Фармон «Дар бораи «Рӯзи Фалак». 12-уми майи соли 2010 «Рӯзи Шашмақом», 10-уми октябр «Рӯзи Фалак» эълон шуданд. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 10-уми майи соли 2003 «Дар бораи Консерваторияи миллии Тоҷикистон» барои рушди минбаъдаи санъати мусиқӣ дар Тоҷикистон аҳамияти бузург дошт.

Роҷеъ ба масъалаи мазкур мо ба хулосаҳои зерин омадем:

1. Ҳаёти мусиқии Тоҷикистон дар солҳои 90-уми асри XX асосан, аз вазъи ҷамъиятӣ-сиёсӣ вобаста буда ва дар солҳои ҷанги шаҳрвандӣ (1992-1997) ба ҳолати ногувор ва барҳамхӯрӣ расида буд [4-М].
2. Аз соли 2000-ум дар соҳаи санъати мусиқӣ анъанаҳои нав пайдо шудаанд, ки бахшида ба жанрҳои маъмули касбии мусиқии тоҷик – фалак, шашмақом ҷорабиниҳои мухталифи фарҳангӣ баргузор карда мешаванд.
3. Дар ҷумҳурий мусиқии анъанавӣ, халқӣ, эстрадӣ, ҷаз, поп ҳело маъмул ва паҳнгаршта мебошанд.

Барои амалисозии тавсияҳо ва бартараф намудани мушкилиҳо камбудии дар соҳаҳои мавриди таҳқиқи фарҳанг дастгирии давлат ва аз ҳама муҳим ғайриро пурсамари ходимони соҳаи санъати саҳнавӣ ҳело муҳим ва натиҷабархш хоҳад буд.

Кишвари соҳибистиклоламон баҳри ҳифз, нигоҳдорӣ ва равнақу ривочи санъати мусиқии касбии халқи тоҷик кӯшишу ғайрат ба харҷ дода истодааст. Маҳз ба шарофати истиқлолият ва ғамхориҳои пайвастаи Ҳукумати ҷумҳурӣ чандин фарзандони фарзонаи миллат дар ҷодаи санъати мусиқии касбии тоҷик санъати волои мусиқии миллиамонро дар жанрҳои мухталиф равнақу ривоч додаанд, аз қабili Мастона Эргашева, Саидкул Билолов, Ҳаётой Муминова, Баҳруллоҳ Абдуллоев, Шоҳида Ҳошимилова, Зебо Ризоева, Далер Назаров, Фирӯз Баҳор, Дамир Дӯстмуҳаммадов, Амирбек Мӯсоев, Қудратулоҳ Ҳикматов, Хуршед Ниёзӣ, Ш Сайфидинов, Қудратулоҳ Яҳёев, Парвиз Туробӣ, Алишер Латифзода ва даҳҳо тани дигар.

Роҷеъ ба муассисаҳои таълимии мусиқии кишвар дар солҳои истиқлолият гуфтан ҷоиш аст, ки корҳои таълимӣ ва омодакунии кадрҳои соҳибтаҳассус боз ҳам инкишоф дода шавад ва теъдоди муҳассилини ин муассисаҳо сол аз сол бояд зиёд шавад.

Бо вуҷуди ин дар самти мазкур мушкилиҳои зерин ба ҷашм мерасанд:

1. Норасоии мутахассисони варзида дар баъзе соҳаҳои мусиқии касбии тоҷик.
2. Таъминоти моддӣ–техникии муассисаҳои таълимии мусиқӣ ва ансамблҳои мусиқии касбӣ.

Дар марҳилаи нави рушди давлату давлатдорӣ тоҷикон тавачҷуҳ бештар ба эҳё ва нигоҳдорию густариши афкори мусиқии халқи тоҷик зоҳир карда шудааст. Гуфтаҳои боло шаҳодат медиҳанд, ки дар даврони муосири рушди соҳаи фарҳанг барои ривочу равнақи афкори мусиқии тоҷик чи дар дохил ва чи берун аз ҷумҳурӣ ҷорабиниҳои зиёди фарҳангӣ-мусиқӣ ташкил ва гузаронида шудаанд. Мероси ғании моддӣ ва маънавии санъати мусиқии тоҷик имкон дод, ки дар марҳилаи нави рушди ҷомеа ҳамаи жанрҳои мусиқӣ дар кишвар баробар рушд кунанд. Махсусан, жанрҳои классикии санъати мусиқии халқи тоҷик бештар дар маркази диққати аҳли ҳунар, эҷод ва кормандони фарҳанги кишвар қарор доштанд[6-М].

Дар ин росто ходимон, кормандони фарҳанг, оҳангсозон ва санъаткорони тоҷик корҳои зиёди эҷодиро ба сомон расонида, санъати волои мусиқии тоҷикро дар сатҳи байналмилалӣ бо сифати нав ва сатҳи баланд муаррифӣ намудаанд. Ҷорабиниҳои асосии фарҳангии муаррифғари афкори мусиқии миллии тоҷик фестивал-озмунҳо, концертҳо ва сафарҳои ҳунарии дастаҳо ва ансамблҳои мусиқӣ маҳсуб меёбанд. Ҳамин тариқ, дар ҳамкорӣ бо кишварҳои дигар дар самти равнақи афкори мусиқӣ ва тақвияти касбии муғрибон, эҷодиёти асарҳои мусиқӣ ҳамкорӣҳои судманд ба роҳ монда шудаанд.

Доир ба вазъи санъати синамои тоҷик дар асоси маводи гуногуни ҳисоботӣ, матбуоти даврӣ, адабиёти илмӣ маълум мешавад, ки дар соҳа дар даврони солҳои аввали соҳибистиклолӣ мушкилиҳои зерин ҷой доштанд:

- норасоии техника ва технологияҳои муосири истеҳсол ва ба наворгирии филмҳо, яъне заминаи сусти моддӣ-техникӣ;
- кофӣ набудани самти маблағгузорӣ ва воситаҳои молиявӣ барои рушди соҳаи синамо;
- дар сатҳи минтақавӣ ва маҳалӣ ба талаботи муосир ҷавобгӯ набудани зерсохтори саноати синамо;
- рақобатпазир набудани истеҳсоли филмҳо ва ба талаботи стандартҳои муосири ҷаҳонӣ мутобиқат накардани он;
- ҳавасмандгардонии сусти моддӣ-маънавии мутахассисони соҳа ва нарасидани кадрҳои баландхатисос дар саноати синамо ва ғайра[3-М].

Ҳамин тариқ, бояд гуфт, ки санъати синамои тоҷик дар давраи истиқлолият ба марҳилаи нави рушди худ ворид гардидааст. Дар ин росто мушкилиҳои зиёдеро паси сар намуда, мутахассисони соҳа бо имкониятҳои мавҷуда аз даҳсолаи аввали соҳибистиклолӣ ба филмофарӣ пардохтанд. Аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон баҳри ба низом даровардани фаъолияти бомарому самараноки санъати синамои тоҷик чанд санадҳои меъёрий-ҳуқуқӣ қабул ва тасдиқ карда шудаанд.

Ҳамчунин барои рушди бомароми санъати синамо ҳамкориҳои техникӣ, технологӣ, эҷодӣ, касбомӯзӣ, аз худ кардани забони кино ва дигар масъалаҳо бо синамогарон, коршиносон, коргардонҳои варзидаи кишварҳои дуру наздик зарур аст. Синамогарони тоҷик дар ин самт дар марҳилаи нави рушди синамо бо синамогарони кишварҳои хориҷӣ ҳамкорӣ намуда, корҳои зиёде ба сомон расонидаанд. Дар қорҷӯбаи ин муносибатҳои байналмилалӣ синамобазмҳои байналмилалӣ ба монанди «Дидор», «Ғаҷр», фестивали синамои Лаҳистон «Висла», кинофестивали байналмилалии «International Film Festival» дар Ҳиндустон, кинофестивали байналмилалии «Кинотавр» ва ғайра тавонистанд, ки на танҳо кишварҳои дуру наздикро ба ҳамкорӣ ҷалб намоянд, балки дар доираи ин ҳамкориҳои судманд дар соҳаи синамои тоҷик ба ҷараёни нави қору фаъолияти соҳа ноил гарданд.

Чунончи айён гардид, ки асосан, дар давраи мавриди тадқиқ синамогарони тоҷик дар доираи Иттифоқи синамогарони Тоҷикистон, муассисаи давлатии синамо ва видеои «Тоҷиккино» ва студияи давлатии «Тоҷикфилм» ба ҳамкориҳои зиёде судманд бо синамогарони кишварҳои дуру наздик ноил гарданд. Ин ҳамкориҳои хориҷӣ боиси рушди кинои ҷавони тоҷик гардидаанд.

Ҳамин тариқ, ба ҳулоса омадан мумкин аст, ки санъати синамои тоҷик комилан ба марҳилаи нави рушди худ кадам гузоштааст. Синамогарони тоҷик тамоми неруи зехнии худро баҳри пешбурди соҳа сарф намуда, навгониҳои техникую технологи банаворгирӣ ва истехсоли филмҳои навро қорӣ намуда истодаанд. Аммо ин чораҳо ва пешравиҳои синамои тоҷик ҳоло кофӣ ва қоноеъкунанда нестанд [3-М, 5-М].

Дар соҳаи синамои тоҷик муассисаҳои «Тоҷикфилм», «Тоҷиккино» дар сохтори Кумитаи телевизион ва радиои назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолият мекунад. Дар тавозуни «Тоҷиккино» кинотеатрҳо, дастгоҳҳои сайёри кинонамоишдихӣ, нурафканҳо ва дигар таҷҳизоти зарурӣ қарор доранд. Ин муассисаҳо аз ҳисоби маблағҳои бучетӣ филмҳои ҳунарий, мустанад, кутохметраж, тасвириро ба навор гирифта итҳсол мекунад.

Аммо дар ин соҳаи мазкур мушкилиҳои зерин қой дорад:

- маблағгузори мавҷуда ва вазъи умумии молиявӣ қоноеъкунанда нест. Зеро бо пешрафти техникӣ- инноватсионӣ талаботи тамошобинон боло рафта, истехсоли филмҳои рақобатпазир маблағи бештарро талаб мекунад;
- техникаю технологияи муосири рақамӣ, мултимедӣ, видеоӣ, шабакаи байналмилалии Интернет омилҳои асосии қоҳишқобии тамошобинони кинотеатрҳо гардидаанд;
- нигоҳдорӣ ва барқарорсозии захираи кинои тоҷик, ки аз филмҳои гуногун иборат аст ва фонди «Тоҷиккино»- ро ташкил медиҳад, пурра ба талабот ҷавобгӯ нест;
- корхонаи «Тоҷиккино» бо сабаби нарасидани маблағҳои зарурӣ наметавонад, ки филмҳои миллии истехсолшударо паҳн кунад ва ба маърази тамошобинон пешниҳод наояд. Инчунин имкон надорад, ки биноҳои кинотеатрҳоро таъмир кунад ва таҷҳизоти заруриро харидорӣ наояд. Яъне фаъолияти оинномавии корхона ба талаботи замон ҷавобгӯ нест;
- кинотеатрҳои дар тавозуни «Тоҷиккино» қарордошта ба таъмири асосӣ ва мучаҳазсозӣ ниёз доранд.

Омода намудани мутахассисони баландихтисос ва такмил додани тахассуси кормандон яке аз масъалаҳои асосӣ ва ҷиддии ҳама гуна соҳа махсуб меёбад. Дар соҳаи синамои тоҷик низ дар марҳилаи нави рушд ин мушкилӣ қой дорад, ки омилҳои он чунинанд:

- «Тоҷикфилм» ба чунин мутахассисон ниёз дорад: филмноманависон, коргардонҳо, садобардор, танзимгарони синамо, танзимгари садо, наворбардорон, коргардони овоз, пардозгари филм ва рассомон.

- «Тоҷиккино» ниёз ба чунин мутахассисон дорад: кормандони техникӣ, киномеханик, тарҷумони филмҳо, танзимгари симо ва садо, киношинос, мененҷер, коргардони овоз, муҳандис, рассом ва таррох;

- ҷалби бештари мутахассисони соҳа чи дар дохил ва чи дар хориҷи кишвар ба фаъолияти филмофарӣ.

Баҳри беҳбуд бахшидан ба фаъолияти соҳа густариши ҳамкориҳо дар самти омода намудани мутахассисон зарур аст, ки бо кишварҳои Россия, Фаронса, Англия, Италия, Эрон, ИМА ва дигар давлатҳо шартномаҳо доир ба таҳсилоти олии касбӣ ба имзо расонида шаванд. Дар ҷумҳурии мо танҳо муассисаи давлатии таълимии ДДФС ба номи М. Турсунзода ба тайёр намудани баъзе мутахассисони он соҳа машғул аст, ки ин нокифоя аст. Аз ин рӯ, ҳоло дар соҳаи синамо омода кардани кадрҳои баландхаттисос ва истеҳсоли филмҳои дар бозори кино рақобатпазир ба роҳ монда нашудааст[1-М, 9-М].

2. Таъсиҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот

Қайд кардан ба маърид аст, ки дар солҳои охир саноати истеҳсоли филмҳо ба давраи нави ривочу равнақи худ ворид шудааст. Истеҳсол, мазмун, мундариҷа, сифат ва касбияти филмофарӣ беҳтар гардидааст. Солҳои охир филмҳои тозаҷодии синамогарони тоҷик дар синамобазмҳои байналмилалӣ соҳиби ҷоизаҳои гуногун гардидаанд. Аммо то ҳол чунин мушкилот ҷой доранд:

- норасоии техника ва технологияҳои муосири истеҳсол ва ба наворгирии филмҳо, яъне заминаи сусти моддӣ-техникӣ;

- кофӣ набудани самти маблағгузорӣ ва воситаҳои молиявӣ барои рушди соҳаи синамо;

- дар сатҳи минтақавӣ ва маҳалӣ ба талаботи муосир ҷавобгӯ набудани зерсохтори саноати синамо;

- рақобатпазир набудани истеҳсоли филмҳо ва ба талаботи стандартҳои муосири ҷаҳонӣ мутобиқат накардани он;

- ҳавасмандгардонии сусти моддӣ-маънавии мутахассисони соҳа ва нарасидани кадрҳои баландхаттисос дар саноати синамо ва ғайра.

- баррасӣ намудани вазъи театрҳои касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои истиқлолият.

- муайян намудани вазъи муосир ва пешомадҳои рушди фарҳанг ва мақоми соҳаҳои санъат дар баланд бардоштани сатҳи фарҳанги аҳолии ҷумҳурӣ.

- инъикоси фаъолияти театри тоҷик ва муайян намудани душвориҳою мушкилот вобаста ба рушди он.
- оиди мустаҳкам намудани пояи моддӣ – техникий театрҳо чораҳои мушаххас андешида шаванд;
- таҳия ва амалӣ намудани барномаи давлатии ба ҷумҳурӣ даъват намудани мутахассисони баландихтисоси соҳаи санъати мусиқӣ аз дигар кишварҳо

ФЕҲРИСТИ ИНТИШОРОТИ ИЛМИИ ДОВТАЛАБИ ДАРЁФТИ ДАРАҶАИ ИЛМӢ

**Мақолаҳои илмие, ки дар маҷаллаҳои тақризшавандаи ҚОА назди Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҚОА Вазорати маориф ва илми Федератсияи Россия ба таъ
расидаанд**

[1-М] **Якубшоев А.Х.** «Парасту»- зодаи Истиқлолият / **А. Х. Якубшоев** // Паёми донишгоҳи миллии Тоҷикистон. - №3/5 - Душанбе, 2017. – С. 153-159.

[2-М] **Якубшоев А. Х.** Театральное искусство суверенного Таджикистана и вклад театров в развитие общей культуры населения / **А. Х. Якубшоев** // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон.- №2 - Душанбе , 2018. –С. 73-80.

[3-М] **Якубшоев А.Х.** Санъати синамои тоҷик дар солҳои истиқлолият ва тамоюли рушди он / **А. Х. Якубшоев** // Паёми Донишгоҳи омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни. № 8 - Душанбе, 2019. - С.212-216.

[4-М] **Якубшоев А. Х.** Театральное искусство в Республике Таджикистан: прошлое и настоящее развитие / **А. Х. Якубшоев** // Вестник науки. - №12(57) – Тольятти, 2022. - С.576-589.

[5-М] **Якубшоев А. Х.** Нақши фестивал-озмуни «Дидор» дар густариши хунари синамои тоҷик / **А. Х Якубшоев** // Паёми Донишгоҳи забонҳо. - № 2 (50). –Душанбе, 2023.- С. 278-282.

[6-М] **Якубшоев А. Х., Расулиён Қ.Р.** Возрастание роли театрального искусство в современном обществе. / **А. Х Якубшоев, Қ.Р. Расулиён** // Паёми Донишгоҳи забонҳо. - № 3 (55). –Душанбе, 2024.- С. 339-345.

Мақолаҳои дар дигар нашрияҳо ба ҷоп расида:

[7-М] **Якубшоев А. Х.** Фарҳанги миллии зинатбахши ҷаҳон аст / **А. Х. Якубшоев** // Тоҷикистон.- №7 - 2015. - С. 17-22.

[8-М] **Якубшоев А. Х.** Нақши Фестивал - озмунҳо дар пешрафти санъати сахнавӣ / **А. Х. Якубшоев** // Тоҷикистон - №10, 2016. - С.16-21

[9-М] **Якубшоев А. Х.** Развитие театрального искусство в годы независимости Республики Таджикистана. / **А. Х. Якубшоев** // Паёми Донишкадаи забонҳо. - №2-3 (26-27), - Душанбе, 2017. – С. 82-90.

[10-М] **Якубшоев А. Х.** Муносибати синамогарони тоҷик бо синамогарони кишварҳои хориҷа. / **А. Х. Якубшоев** // Паёми Донишкадаи забонҳо. - №2-3 (26-27), Душанбе, 2017. – С. 82-90.

[11-М] **Якубшоев А. Х.** Саҳми театрҳои касби дар рушди фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон / **А. Х. Якубшоев** // Пайёмномаи фарҳанг. - №3 соли 2018. – С.52-56

[12-М] **Якубшоев А. Х.** “Фарҳанги миллӣ ва арзишҳои он дар даврони истиқлолият” [Матн] / **А. Х. Якубшоев** // “Таъсири ҷаҳонишавӣ ба равандҳои сиёсии Тоҷикистон” (маводи конфронсияи ҷумҳуриявӣ дар Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе, 2022.-С. 135-142.

[13-М] **Якубшоев А. Х.** Статус театрального искусства в Центратлаоазийском обществе. [Текст] / **А. Х. Якубшоев** // “Россия –Узбекистан-Таджикистан. Грани развития культурно-образовательного научно творческого сатрудничества.” (Международной научно-теоретической конфренции. Челабинск-Самарканд-Тошкент) -Душанбе. 2024,С. 298-303.

ТАДЖИКСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

УДК 792.5 (091) (575.3)

На правах рукописи

ЯКУБШОЕВ АФРУЗ ХУБОНШОЕВИЧ

**ИСТОРИЯ СЦЕНИЧЕСКОГО ИСКУССТВА, МУЗЫКИ И КИНО
ТАДЖИКИСТАНА В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ (1991-2016)**

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание ученой степени доктора
философии (PhD), доктор по специальности 6D020300 – История (6D020301 –
Отечественная история)

ДУШАНБЕ – 2025

Диссертационная работа выполнена на кафедре истории таджикского народа исторического факультета Таджикского национального университета

Научный руководитель:

Расулиён Каххор Расул – доктор исторических наук, профессор кафедры история таджикского народа Таджикского национального университета

Официальные оппоненты:

Абдуллоев Махмуд Холович - доктор исторических наук, профессор кафедры история таджикского народа Кулябского государственного университета имени Абуабдуллох Рудаки

Амроев Умеджон Мамадхонович - кандидат исторических наук Таджикский государственный медицинский университет имени Абуали ибни Сино

Ведущая организация:

Таджикский государственный педагогический университет имени Садриддина Айни

Защита состоится «19» декабря 2025 года в 9:00 часов на заседании диссертационного Совета 6D.KOA-082 при ГОУ «Бохтарский государственный университет имени Носира Хусрава», (адрес: Республика Таджикистан, 735140, город Бохтар, улица Айни, 67). mahmadullojalilov@mail.ru. Тел: 904-11 02 66.

С содержанием диссертации и авторефератом можно ознакомиться в научной библиотеке Бохтарского государственного университета имени Носира Хусрава и на сайте www.btsu.tj.

Автореферат разослан «___» _____ 2025 года

Ученый секретарь

диссертационного совета,

кандидат исторических наук

Джалилов М.Ш.

ВЕДЕНИЕ

Актуальность темы диссертации. Республика Таджикистан после распада Советского Союза унаследовала культурную модель, в которой национальная культура смешалась с общими стандартами европейской культуры, включая российскую культуру. Мощь Советского Союза, несомненно, способствовала развитию культуры республик, особенно Таджикистана, однако после распада Советского Союза и провозглашения государственной независимости в сентябре 1991 года в Республике Таджикистан из-за тяжелого социально-экономического и политического кризиса сфера культуры и искусства столкнулась с серьезными проблемами. Так как в результате полного паралича правящей социалистической системы область культуры в своем развитии столкнулась со многими препятствиями. Помимо этой кризисной ситуации, гражданская война 1992-1997 годов негативно повлияла на культурную жизнь республики и породила новые проблемы.

Изучение и составление выводов по вопросам истории таджикского сценического искусства, музыки и кино может содержать важную составляющую сферы культуры, важной с точки зрения исторического прогресса общества и имеющей научное значение и имеет теоретическую и практическую сущность. Данное направление исследования охватывает состояние развития театрального искусства, музыки и кино, и рассмотрение этих вопросов является одним из актуальных вопросов духовной жизни современного таджикского общества.

Также актуальность темы научного исследования может заключаться в том, что кроме многочисленных достижений в области таджикской культуры, существует также множество проблем, недостатков, решение которых невозможно без научного анализа, реальной оценки и практических рекомендаций. Таким образом, необходимость изучения данного вопроса определяется в следующих аспектах:

во-первых, в театральном искусстве Таджикистана в конце 90-х годов в результате трудностей на несколько лет прекратили работу профессиональные театры, и только усилиями и инициативой Правительства Республики Таджикистан была восстановлена работа театров и большое внимание начали уделять укреплению их материально-технической базы. За годы независимости были созданы новые студии;

во-вторых, в годы независимости произошли существенные изменения в области музыки, но в этот период усилилась миграция высококвалифицированных кадров из симфонических оркестров и музыкальных учебных заведений. Танцоры, певцы и артисты оперы и балета покинули страну, в результате чего были распущены филармонические ансамбли симфонических и камерных оркестров. Однако, несмотря

на все материальные и моральные трудности, Правительством Республики Таджикистан были приняты практические меры по развитию и восстановлению сферы культуры, разработаны и утверждены соответствующие нормативно-правовые акты в этой сфере;

в-третьих, в искусстве таджикского кино положение было не лучшим, а проблемы и недостатки этой области аналогичны театральному искусству. В этой сфере по-прежнему не хватает высококвалифицированных кадров, технических средств, средств для разработки и производства художественных и документальных фильмов.

Правительство республики постепенно получило возможность восстановить отдельные направления культуры и развивать их. В связи с улучшением экономической ситуации ежегодно выделялись и тратились большие деньги на восстановление и дальнейшее развитие культурной сферы. Таким образом, выбранная тема исследования «История сценического искусства, музыки и кино Таджикистана в годы независимости (1991-2016)» является актуальной, изучение, анализ и заключения помогут изучить нюансы истории дальнейшего развития культурных областей.

Степень изученности темы. Научные исследования таджикских историков по этой теме занимают ключевое место в анализе развития культурной сферы Республики Таджикистан. Поэтому научную литературу по данной теме можно разделить на следующие группы: статьи [70, с.76-78], [76, с.47-49], [67, с.8-9], книги [41], [44, с. 260], [42, с.212], [35, с.144], [36, с.150], брошюры [34, с.60], диссертации [92, с.183], [93, с.174], [91, с. 150], [88, с.191], [85, с.157], [86, с.304], [89, с.175], [90, с. 25], [94, с.175] и другие письменные материалы об общем состоянии искусства были изучены и исследованы.

В трудах, статьях и выступлениях Основателя мира и национального единства, Лидера нации, Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона уделено особое внимание этим отраслям культуры, которые имеют важное значение в исследовании проблем и вопросов исследуемых областей.

В первую группу вошли произведения, статьи, отчеты, выступления и ежегодные послания Основателя мира и национального единства - Лидера нации, Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона к Маджлиси Оли страны [10], [11], [12], [13, с. 512], [15, с.676], [16, с.632], [17, с.568], [19, с.30], [20], [21], основные вопросы истории и культуры таджикского народа с древнейших времен до наших дней, установление мира и национального единства, этапы устойчивого развития страны, реализация стратегических задач государства, основные направления развития Таджикистана: внешняя политика, сотрудничество в странах СНГ, сотрудничество с международными и региональными организациями, реализация региональной политики Таджикистана в области реабилитации и развития искусства.

Во вторую группу входят статьи и брошюры, которые напрямую связаны с проблемами искусства в независимом Таджикистане. Следует отметить, что Абдулхамид Самедов в своей статье «И победа, и поражение» [72,с.13] приводит общие сведения о культурной жизни страны. Шамсидин Солехов в своей статье прокомментировал развитие литературного искусства[75,с72]. Фарзонаи Файзали прокомментировала состояние таджикского кино в период независимости в своей статье «Достижения таджикского кино». «Этому же кинотеатру нужна серьезная поддержка»[78]. Низам Нурджонов [58] высказал своё мнение в нескольких статьях о проблемах и причинах ослабления профессиональной деятельности театров страны. Также о деятельности театров и конкурсов в данном контексте Харамгули Кодир[83]. предоставила интересную информацию в своих статьях. В статье Назими Нурзад[59]. был затронут вопрос о связи театра с общественной жизнью. Раънои Мубориз [72]. и Курбан Сабир[52]. в своих научных статьях также обсуждали состояние таджикского искусства и культуры. Эти авторы высказали свое мнение о достижениях и недостатках отдельных областей культуры и искусства театра, кино, музыки и других.

В третью группу можно включить выпущенные работы и монографии по различным вопросам культурной жизни независимого Таджикистана. Абдурахмонов А., Абдулкайсов Ш. «Профессиональные театры Республики Таджикистан» [34,с.60]., Абдурашидов А. «О состоянии искусства шашмакома в XX веке и последствиях его развития в начале XXI века» [37,с.39], Каримова Р. Н. «Культура Таджикистана в годы независимости (1991-2011гг.)» [42,с.212]., «Музыкальная жизнь Таджикистана» [43,с.60], Расулиён К. «Взгляд на культурные отношения между Ираном и Таджикистаном» [45,с.86]., «Международный фестиваль-симпозиум Фалак» [81,с.52]. и так далее. В этих произведениях изучаются и исследуются различные аспекты области культуры и сценического искусства в период независимости.

В четвертую группу входят диссертации, освещающие исторические и научные аспекты культуры в целом. В исследовании состояния культуры Республики Таджикистан заметен вклад доктора исторических наук С.Х. Акрамовой. Автор проводила исследование на тему «Музыкальное искусство в Таджикистане в 20-30 гг.» и в диссертации рассмотрены историография истории музыкальной культуры в Таджикистане, изучены истоки, условия и факторы развития музыкальной культуры таджикского народа в начале XX века. Также в диссертации Акрамовой С.Х. представлена подробная информация по вопросам подготовки кадров, вклада самодеятельных творческих коллективов и народных театров в развитие музыкальной культуры Таджикистана, статуса музыки в профессиональных театрах, опере и балете [87,с.157]. Акрамова С. Х. в своей докторской диссертации «История изучения

музыкальной культуры Таджикистана в 1946-2016 годах» объемно рассмотрела предмет истории изучения музыкальной культуры Республики Таджикистан [88,с.304]. В этой диссертации исследователь подробно рассматривает историю средневекового наследия таджикского народа, развитие профессиональной музыки и ее отражение в научной литературе, появление новых направлений и развитие современной таджикской музыки.

Состояние культуры Республики Таджикистан также рассмотрена в диссертации Фирдавси Абдулхамид на тему «Развитие культуры Республики Таджикистан в годы независимости (1991-2016 гг.)» («Инкишофи фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои истиқлолият (1991-2016)» [90,с.191], где исследованы вопросы и проблемы проведения реформ в сфере образования, место и положение литературы, музыки и кино в Таджикистане, источники и факторы развития культуры страны в годы независимости периода с 1991 по 2016 годы.

Наряду с тем, Б. Кабиловой по данному вопросу проведено научное исследование по теме «История становления развития композиторского искусства в Таджикистане», которое содержит информацию о становлении таджикской школы композиции, музыкальном наследии таджиков, истории изучения музыкального наследия таджикского народа и развитии композиции в Таджикистане во второй половине XX века и за годы независимости. Кроме того, Б.Т. Кабилова собрала интересную информацию о состоянии профессиональной музыки, подъеме композиторского искусства в 70-90-е годы, творчестве таджикских композиторов в годы независимости (1991-2001) [91,с.175].

В исследовании состояния культуры Республики Таджикистан замечен вклад кандидата исторических наук Р.Н. Каримовой [92,с.25]. В своей диссертации автор акцентирует внимание на конкретных аспектах области и анализирует развитие культуры на основе архивных документов, периодических изданий, государственных контрактов, различных организаций и фондов. Диссертация посвящена процессу реализации и результатам реформ в сфере культуры и образования.

Исследователь М. Хасанова в диссертации под названием «Музыкальная жизнь Таджикистана в конце XX – начале XXI вв» приводит подробные сведения об особенностях музыкально-культурного процесса в Таджикистане в 90-е годы XX века и развитии музыкальной жизни Таджикистана в 1991-2011 годах. В этой диссертации также отражена общая классификация музыкальной жизни, деятельность музыкальных учреждений в условиях самостоятельности, формирование новых традиций в музыкальной жизни, музыкально-творческая деятельность, музыкальное образование и наука [96,с.152].

Другой автор Ш. Арабова в своей диссертации «История таджикского кино во второй половине XX - начале XXI века» исследовала проблему становления и развития кинематографии в советское время и в годы независимости Таджикистана [38,с.199].

Мухаммадулло Табаров посвятил свои исследования развитию театрального искусства в годы независимости. Эта диссертация также написана на основе исторических фактов, архивных документов, в которых обсуждается деятельность профессиональных театров Республики Таджикистан. Автор акцентирует внимание на театральной роли и проблемах искусствоведения и проводит исследования в этой области [79,с.47-49].

Пятая группа включает периодические издания и статьи. Целью написания таких работ является только отражение увиденных и услышанных событий, и авторы не полностью исследовали предысторию, факторы, причины и последствия, а также значение событий. Несмотря на свои недостатки, эти статьи и работы имеют научное значение и являются важными источниками в освещении политической истории первых лет независимого Таджикистана. В эту группу вошли материалы В. Набиева «Вклад творческой молодежи в развитие культуры и искусства независимого Таджикистана» [60,с.75-83], Л. Назаровой «Фестиваль оркестров мира: музыкальный марафон» [61,с.15], Н. Нурджонова «Положение таджикского театра» [62,с.121-128], Ш. Орипова «Новый полет «Парасту» с песней Андалеба» [67,с.30-31], А. Бабаева «Таджикский мир на шашмаком»[48], К. Расулиён «Международные связи таджикского кино»[69], Сотрудничество между иранскими и таджикскими кинематографистами; Экскурсия по культурной территории Таджикистана, А. Рахимов «Признание нации и государства основано на культуре»[68,с.8-9], С. Нури парда, «Сукут»-и гӯё, Давраито чикистони Мухсини Махмалбоф, Синергетический реализм», или таджики на «Кинотавре-24», Накшиточикондарчашнвораи «Кинотавр-24» [72], Сангова Х. «Кино вчера и сегодня»[75].

Однако следует отметить, что не все аспекты развития сценического искусства и в целом культуры Таджикистана в период обретения независимости широко исследованы. Так, в вышеуказанной работе, статус культуры и ее воспитательное значение, национальная культура, традициям и мировой культуре и их актуальности уделялось недостаточно внимания. В историографии нет комплексных исследований реформирования культуры и развития искусства, их анализа и оценки.

ОБЩАЯ ХАРЕКТРИСТИКА ДИСЕРТАЦИИ

Связь работы с программами (проектами) и научными темами. Диссертационное исследование «История сценического искусства, музыки и кино Таджикистана в годы независимости (1991-2016)» выполнено в рамках реализации перспективного научно-исследовательского плана кафедры истории таджикского народа Таджикского национального университета и отдела истории искусство Института истории, археологии и этнографии им. А.Дониша НАНТ.

Цел и задачи научного исследования - проанализировать состояние и деятельность театров в стране, развитие сценического искусства в период независимости, статус и роль кино в период независимости, состояние и результаты сценического искусства, выявить достижения и недостатки в этой области и выработать рекомендации. Также актуальной исследовательской задачей является подведение итогов развития театрального, кинематографического, музыкального и сценического искусства Республики Таджикистан за годы независимости (1991-2016 гг.)

- В зависимости от цели диссертации решаются следующие задачи:
- Обзор состояния театров Республики Таджикистан в годы независимости;
- Определение текущего состояния и дальнейших перспектив роли искусства и культуры а также повышения уровня населения в сфере культуры;
- Выявления трудностей и проблем связанных с развитием культуры и проблем относящийся к сфере культуры
- Определение роли и статуса кинематографии в воспитании культурной сферы и формировании эстетического восприятия и формировании мировоззрения таджикстанцев.
- Демонстрация вклада молодых специалистов в развитие таджикской музыки.

Тема исследования: История сценического искусства, музыки и кино Таджикистана в годы независимости (1991-2016)

Объект исследования состояние и развитие культурной жизни Республики Таджикистан в 1991-2016 гг.

Хронологические рамки исследования охватывают 1991-2016 годы. Этот период делится на следующие этапы по степени и уровню развития культуры:

1991–1997 годы - период постоянного ослабления всех сфер культуры из-за гражданской войны в стране.

1998–2000 годы - период восстановления и появления новых возможностей для развития сфер культуры.

2001-2016 годы - период укрепления нормативно-правовой базы культурной сферы и принятия долгосрочных программ развития культуры.

Теоретико-методологическая основа исследования. При написании диссертации в качестве методологической основы исследования были использованы труды известных историков и культурологов. Автор использовал сравнительно-исторический метод реалистичного выражения основных направлений и этапов развития культуры Республики Таджикистан в период независимости. При анализе исходного материала автор широко использовал метод сравнения, который позволил определить особенности и факторы культурного развития. Также были выявлены положительные и отрицательные аспекты этого процесса, и были даны рекомендации и предложения по устранению существующих недостатков и упущений.

Источниковая база исследования состоит из архивных материалов, законодательных актов, государственных программ, отраслевых отчетов, сборников документов, периодических изданий. По описанию и содержанию их можно разделить на пять групп:

В первую группу входят материалы Центрального государственного архива Республики Таджикистан, Министерства культуры Республики Таджикистан, действующий архив Таджикского общества дружбы и культурных связей.

Ко второй группе относятся законодательные акты, концептуальные и программные документы Правительства Республики Таджикистан и Маджлиси Оли Республики Таджикистан, свод документов и статистических и информационных изданий.

В третью группу входят произведения, выступления и доклады Основателя национального мира и единства, Лидера нации, Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона. Эти источники позволили автору изучить и обсудить количественный и качественный процесс развития искусства Республики Таджикистан.

Четвертую группу источников составляют материалы, опубликованные в периодических изданиях: журналах «Тоҷикистон», «Пайёмномаифарҳанг», газеты «БаҳориАҷам», «Ҷумҳурият», «Адабиётвасанъат».

Пятую группу источников составляют беседы и встречи с руководителями учреждений и деятелями, которые обогащают и дополняют содержание диссертации точными сведениями.

Научная новизна диссертации. Научно-теоретическая новизна исследования отражена в выявлении особенностей и форм развития сценического искусства культуры Республики Таджикистан в период обретения независимости.

Новизна диссертации заключается в следующем:

1. изучены процессы реформы и изменения в сфере культуры;

2. определены проблемы и недостатки, выявленные в ходе реализации реформ;
3. показаны вызовы и перспективы развития театрального искусства;
4. Развитие исторического жанра в искусстве театра и его важность в патриотическом воспитании подростков и населения в целом;
5. Исследуется развитие кино и музыки а также их роли в культурном воспитании граждан. Ре анализируются развитие кино и музыки в Республики Таджикистан.

Основные положения вносимые на защиту:

- Правительство Республики Таджикистан регулярно большое внимание уделять развитию культуры таджикского народа;
- Различные реформы и серьёзные мероприятия проводились в сфере культуры с первых дней независимости с учетом национальных традиций, обычай народа и богатого опыта прошлого и современного таджикского народа;
- Приоритеты государственной политики Республики Таджикистан в сфере культурного сотрудничества между странами мира;
- Исследование развитие исторического жанра в театральном искусстве, кино и музыке, способствовавшие формированию исторического самосознания нации и усилившие чувство патриотизма;
- анализ ситуации, проблем и перспектив развития искусства
- таджикское кино в наше время способствует его дальнейшему развитию;
- проблемы таджикского театра и сценического искусства в этот период, которые будут преодолены государственными мерами по восстановлению и укреплению этих территорий;
- Принятие государством меры в сфере культуры способствовавшие развитию данного отрасли и повысившие уровень творческого мышления, взаимопонимания населения и чувство патриотизма.

Научная и практическая значимость диссертации. Использование материалов, выводов и рекомендаций, представленных в данной диссертации, будет способствовать внедрению эффективных методов развития культуры в Республике Таджикистан в современных условиях. Это исследование было изучено в научном сообществе Республики Таджикистан, и данная диссертация может стать хорошим ресурсом для тех, кто изучает этот вопрос. Содержание диссертации также может служить руководством для сотрудников различных сфер культуры при разработке долгосрочных государственных программ. Материалы исследования могут быть использованы при написании программ, учебников по истории культуры

Таджикистана. В то же время его можно широко использовать в качестве источника для подготовки учебных пособий по истории, этике, эстетике, культурологии и т. д.

Личный вклад кандидата состоит из следующих аспектов.

- систематическое определение ценности методологии изучения состояния сценического искусства, музыки и кино в Таджикистане с момента обретения независимости;
- выявление влияния политической, экономической и культурной среды общества;
- рассмотрение общей ситуации в сфере искусства, особенно театра, музыки, кино;
- анализ состояния развития театра, музыки, кино;
- выявление и анализ влияния социокультурной среды на состояние искусства в период независимости;
- рассмотрение существующих проблем в развитии искусства Республики Таджикистан за годы независимости.

Апробация диссертации. Основными особенностями диссертации являются выступления автора на конференциях, семинарах, проводимых в Таджикском национальном университете, Национальном музее Таджикистана, Государственном институте языков Республики Таджикистан имени Сотима Улугзода, а также национальных и международных научных конференциях.

Автор опубликовал десять научных статей по теме диссертации, в том числе четыре научных статьи в изданиях, рецензируемых ВАК Министерства образования и науки РТ.

Диссертация была рассмотрена на расширенном заседании кафедры истории таджикского народа Таджикского национального университета и представлена к защите.

Структура и содержание диссертации. Диссертация состоит из 187 страниц компьютерного текста и состоит из введения, трех глав, шести подразделов, заключения, списка источников и литературы.

ОСНОВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ ИССЛЕДОВАНИИ

Во введении кратко описаны важность и уровень изученности темы, определены цели и задачи исследования, источники и нововведения, основные положения выносимые к защите. Также описывается методология исследования, фиксируется теоретическая и практическая ценность работы с доказательствами и определяется степень изученности проблемы.

Первая глава диссертации - «Статус театрального искусства в современном обществе» состоит из двух подразделов.

В первом параграфе первой главы, озаглавленной **«Роль театров в развитии культуры Республики Таджикистан»**, исследователь дает подробную информацию об общем состоянии, проблемах и недостатках профессиональных театров Республики Таджикистан за годы независимости.

В этом разделе исследователь отмечает, что сфера культуры и искусства имеет особое значение для развития духовной жизни общества, формирования системы ценностей и национальной этики. С этой целью государство и Правительство Республики Таджикистан разработали и внедрили конкретную политику в этой области для содействия и создания благоприятной среды для развития сектора. На страницах истории проанализировано состояние профессиональных театров Республики Таджикистан накануне независимости с их плодотворной деятельностью и богатым творчеством. Роль искусства огромна в укреплении национального самосознания, уважении к истории наших предков и повышении престижа нашей страны на мировой арене [19,с.30].

Искусство, являющееся социальным явлением человечества и признанное сущностью нации в современном обществе независимого Таджикистана, способствует формированию национального самосознания, патриотизма, познания поучительной истории предков и эффективных достижений независимости. Известно, что духовная культура таджикского народа берет свое начало из богатой сокровищницы истории и культуры, которая на протяжении многих лет играла гармоничную роль в ходе исторического существования таджикского народа, в возрождении и продолжении исторического существования нации. « Театр – это духовная связь поколений и считается важной национальной культуры» [78,с.3-6]. Стоит отметить, что после распада Советского Союза театры республики столкнулись со множеством проблем. Причиной ухудшения деятельности театров является, прежде всего, потеря квалифицированных специалистов и их подверженность экономическому кризису. Всё это привело к упадку творческой активности в театрах. Другая причина проблем театров заключалась в том, что гражданская война подорвала культуру Таджикистана, и все эти влияния подорвали творческое пространство театров.

Нестабильность социально-экономической и политической ситуации в стране в 90-е годы двадцатого века оказала своё влияние на общественную жизнь [41,с.596].

В своем выступлении Лидер нации Эмомали Рахмон сказал о театре «Театр - это мощнейшее средство воздействия на человеческий разум, потому что, когда вы видите

события жизни на сцене, зрители воображают себя положительными героями и таким образом самостоятельно дополняют свой внутренний мир.»

Следует отметить, что невозможно представить культурную жизнь Таджикистана без театра, ведь театр всегда был рядом с народом в самые сложные моменты жизни и сыграл значительную роль в судьбе таджикского народа. Сегодня мы можем назвать десятки известных актеров, которые внесли значительный вклад в развитие таджикского театра и, на этой основе, в развитие нашей национальной культуры» [21]. После провозглашения государственной независимости начался новый этап в развитии таджикского театра. Этот этап раскрепощения литературно-художественного сознания театра - идейная концепция советской эпохи.

Неоходимо отметить, что в театральном искусстве страны возродились специфические факторы, которые были прочно связаны с изменениями, произошедшими в общественной жизни. Для сохранения театра независимость сыграла важную роль, так как дала театру не только новую творческую возможность но стала испытанием для повышения уровня театрального искусства. Потому что, со временем профессиональные театры добились значительного успеха в возрождении народных театральных традиций, сосредоточив внимание на перспективных темах, таких как исторические аспекты, укрепление государственной власти и пробуждение национальной гордости. Театральное искусство Республики Таджикистан в период государственной независимости с особым вниманием сталкивалась и относилась к богатым традициям национальной музыки, литературы, искусства, архитектуры и комплекса традиционной художественной культуры. Опора на лучшие традиции театрального искусства и возвращение на сцену этнографии, народного творчества, национального быта, обычаев и традиций - одно из основных и наиболее ярких направлений деятельности современной таджикской сцены. Наиболее ярко эта тенденция проявляется в постановке театральных постановок в театрах Республики Таджикистан. Кроме того, нам нужно больше внимания уделять театральному искусству и делать новые успехи в этой сфере в соответствии с традициями национальной культуры. Мирный опыт Таджикистана является самым уникальным в мире, и он способствовал разрешению политических конфликтов за короткий период времени. В театральной жизни периода независимости обращали на себя внимание театральные постановки, создававшие не только новые эстетические нормы, но и принципы приспособления театральной жизни к временам рыночной экономики [39,с.80].

Исследователь также отметил, что в модели таджикского театра есть переходный период, который в основном связан с будущими поколениями театрального искусства.

Если модель театра для взрослых практически не изменилась, то изменилась структура детского театра. В целом количество профессиональных театров в стране не увеличилось, но количественный фактор не влияет на решение существующих театральных задач. Тем не менее были подняты вопросы дальнейшего развития культуры, подготовки молодых кадров, уровня таджикской культуры в современной культурной структуре Таджикистана. Для театра также важно внимание публики, ведь наряду с драматургом, режиссером и актером во время спектакля активна и публика. В связи с этим современные таджикские профессиональные театры испытывают трудности с определением интересов и потребностей зрителей. Сократилось участие интеллигенции в спектаклях, театральных представлениях. Без усилий общества невозможно улучшить состояние театра и театральных постановок. Еще одна проблема современных таджикских театров в том, что режиссеры, драматурги и актеры не повышают свое профессиональное мастерство и не создают новые стили и направления [63].

Еще одним фактором дальнейшего развития таджикского профессионального театра является пристальное внимание Правительства Республики Таджикистан к обновлению театров и приданию им статуса национальных. Это еще больше повысит престиж театра и театрального искусства в повышении осведомленности общественности. Все это возможно благодаря государственной независимости Республики Таджикистан и своевременной заботе государства в этой сфере.

Также о проблемах, недостатках, недоработках в деятельности профессиональных театров Республики Таджикистан было отмечено, что в репертуаре театров последних лет практически нет места произведениям мировых драматургов. Еще одна проблема театров сегодня – нехватка транспорта. Потому что без транспорта невозможно организовать арт-туры по городам и районам страны и другие культурные мероприятия. Следует отметить, что в творческой работе театров много проблем и недостатков, и еще одна проблема - отсутствие сотрудничества между художественными институтами и артистами - композиторами, поэтами и хореографами.

Таджикский государственный академический драматический театр имени А. Лахути за 25 лет независимости добился множества творческих успехов. Сначала театр столкнулся с трудностями экономического кризиса. В том числе, среди проблем, с которыми театр столкнулся в своей деятельности с 1991 по 1999 годы, были следующие:

- увольнение профессионалов, в том числе режиссеров, драматургов, композиторов и актеров, из-за низкой заработной платы и отсутствия жилья;

- несоответствие сцены и недостатки технической оснащённости сотрудников;
- необходимость капитального ремонта театральных зданий с целью улучшения условий труда;
- отсутствие подходящего транспорта для художественных поездок;
- театры не полностью были оснащены оборудованием и компьютеризацией [1].

Таким образом, по общей оценке профессиональной деятельности театров страны можно сделать вывод, что в период независимости, несмотря на многие трудности, театры продолжали свою профессиональную деятельность. Театральное искусство в современном обществе в некоторой степени ослабло из-за развития новых мультимедиа, компьютеров, телевидения и бытовой техники.

Во втором подразделе первой главы **«Вклад республиканских и международных фестиваль-конкурсов в развитие таджикского профессионального театра»** рассматриваются вопросы организации и проведения различных фестиваль-конкурсов в области сценического искусства, на национальном и международном уровнях.

В истории развития театральной культуры и искусства для поднятия морального духа народа нашей новой независимой республики проведение фестиваль - конкурса «Парасту» и международных конкурсов и фестивалей «Чодари хаёл», «Навруз», ART-ORDO, «Art for Peace», фестиваль-конкурса профессиональных театров «Театр оплот мира» вносят весомый вклад в развитие театрального искусства.

Фестиваль-конкурс «Парасту» стартовал в 1988 году по инициативе Министерства культуры Республики Таджикистан и Союза театральных деятелей. Фестиваль - республиканский конкурс профессиональных театров - «Парасту» стал традицией, кардинально изменил курс театров и проводится раз в два года. Этот конкурс не проводится для награждения лучших артистов, а предназначен для популяризации деятельности национального театра [3]. Следует отметить, что фестиваль-конкурс «Парасту-2001» был организован и проведен из-за экономических недостатков и отсутствия опытных профессионалов со многими недостатками. Следует отметить, что спектакли профессиональных театров создавались в разных жанрах, [53] но они не отвечали требованиям времени и современной публики. У этих спектаклей было много недостатков не только в фальшивости и искусственности, но и в боях, поведении героев, их мыслях и языке. Мы гордимся тем, что, несмотря на стоящие впереди задачи, два выдающихся спектакля «Парасту-2001» - «Қиссаи ишк (История любви)» и «Мой город», поставленные, привели к развитию связей и сотрудничества между разработчиками и драматургами. профессиональных театров страны. В фестиваль-конкурсе «Парасту-2001» ценное произведение « Юсуфи

гумашта боз ояд ба Канъон» завоевало Гран-при республиканского фестиваля-конкурса, а в областном фестивале театров Средней Азии и Казахстана.

Отрадно, что в 2005 году была создана благоприятная среда для дальнейшего развития профессиональных театров в стране. В этот период одним из важнейших культурных событий стал Фестиваль-конкурс профессиональных театров «Парасту-2005». Этот фестиваль-конкурс способствовал дальнейшему развитию профессиональных театров страны. Очевидно, в сравнении с предыдущими годами фестиваль-конкурс «Парасту-2005» [98] создал хорошую основу для улучшения творческой атмосферы театров. Поэтому необходимо отметить, то что на конкурс было подано 19 произведений, что на пять работ больше, чем в предыдущем конкурсе.

Следует отметить, что определенные факторы положительно повлияли на деятельность театров страны и определяют перспективы их деятельности, поскольку, по словам известного таджикского театрального критика Низома Нуржонова, «театры должны идти в ногу со временем." Важно констатировать, что в годы независимости Таджикистана театр музыкальной комедии имени М. Назарова в Хороге, на фестивале-конкурсе профессиональных театров «Парасту» занял первые и вторые места [64].

Также необходимо отметить, что профессиональные театры страны участвовали во многих международных фестивалях и конкурсах и были отмечены гран-призами и дипломами. Такие как фестиваль-конкурсы «Парасту», «Навруз», фестиваль-конкурс «Во имя мира», фестиваль-конкурс «ART-ORDO», международный фестиваль-конкурс «Десятилетие Фаджр», фестиваль-конкурс «Чодари хаёл» и другие фестивали, которые, несомненно, будут способствовать развитию сценического искусства.

Следует добавить, что несколько талантливых художников Республики Таджикистан в результате активного участия в конкурсах «Парасту», «Чодари Хаёл», «Навруз», «ART-ORDO» и других получили различные дипломы, награды и грамоты. Все это привело к мотивации артистов театра и повышению качества работы профессионального театра Таджикистана. Еще одним аспектом эффективности конкурсов, фестивалей в работе профессиональных театров страны является расширение международного сотрудничества и различные художественные гастроли театральных деятелей, открывшие для артистов страны широкий мир театрального искусства.

В результате исследования и изучения материалов автор пришел к следующим выводам:

1. Театр и театральное искусство, которое является относительно новым направлением искусства в нашей стране, за годы независимости страны, несмотря на

существующие проблемы, сохранили и развили свои позиции. События 1990-х годов оказали существенное негативное влияние на этот сектор, что привело к снижению активности профессиональных театров в стране.

2. Правительство Республики Таджикистан, осознавая необходимость театрального искусства для полноценного развития государства и общества в целом, из года в год все больше внимания уделяет дальнейшему развитию театра и театрального искусства.

3. Театральное искусство вносит ценный вклад в обогащение духовной жизни народа страны, ставя исторические спектакли и приближая к жизни народа.

4. Профессиональные таджикские театры играют ключевую роль в возрождении материального и духовного культурного наследия, развитии самопознания, возрождении основных национальных ценностей, истории предков, повышении уровня духовности народа страны с момента обретения независимости.

5. Также в период государственной независимости Республики Таджикистан театральное искусство сыграло важную и ценную роль в развитии национальной музыки, литературы, изобразительного искусства с учетом исторических и традиционных национальных нюансов.

6. Учитывая статус театрального искусства, Правительство страны постоянно заботится об улучшении условий труда сотрудников и выделило определенные средства на ремонт и реконструкцию профессиональных театров страны.

7. С юридической точки зрения в сфере театрального искусства произошли существенные изменения, утвержден и принят ряд нормативных правовых актов, регулирующих общую деятельность театров.

8. Коренным образом изменился репертуар театров, поставлены новые постановки, укрепляющие исторические и национальные ценности народа.

9. Существует множество проблем в эффективном функционировании профессиональных театров в стране, в том числе отсутствие необходимых средств и заработной платы персонала, нехватка профессиональных театров с точки зрения современных технологий и так далее.

10. В 90-е годы XX века отъезд многих специалистов из страны привел к упадку театрального искусства.

11. Художественные гастроли театров страны, как в республике, так и за рубежом, способствуют представлению культуры, истории и цивилизации таджикского народа на мировой арене.

12. Республиканские и международные фестивали и конкурсы вносят весомый вклад в развитие профессиональных и творческих способностей профессиональных театральных коллективов.

13. Подобные фестивали и конкурсы способствуют обмену опытом и всестороннему развитию театрального искусства.

14. Культурные соглашения и контракты были подписаны с рядом международных учреждений и организаций, что еще больше расширило полезные связи профессиональных театров.

15. Конкурсы и фестивали необходимы и полезны для всестороннего развития качество работы театров и театральных работников, для взаимовыгодного сотрудничества, уровня творчества, искусства и декора, постановок высокого уровня и т.д.

Во второй главе **«Развитие особенностей таджикского национального музыкального искусства в годы независимости»** рассматривается жизнь музыкальной жизни страны - проблемы, недостатки и успехи отрасли в конце XX - начале XXI веков.

В первом подразделе второй главы **«Возрождение национальной музыки и развитие отрасли в период независимости»** представлена информация о возрождении и развитии музыкальной мысли таджикского народа.

Исследователь отмечает, улучшение музыкальной жизни в республике и повышения интереса к театральной теме в сфере стабилизации политической ситуации в стране. Даже если в первые годы независимости музыкальные учреждения испытывали трудности в обеспечении но они не прекратили свою деятельность.

С течением времени благодаря принятым указами постановлением Президента стран и Правительства Республики Таджикистан в музыкальной культуре произошли существенные изменения. Возрождению и развитию традиционного национального искусства, в том числе «Шашмакома» и «Фалака», государство и правительство, и в частности, Основатель мира и национального единства, Лидер нации, Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон уделяют особое внимание. Приняты соответствующие решения и поручения, которые находятся под строгим контролем. В этом направлении видны значительные изменения.

Например в 2000 году была издана Указ президента Республики Таджикистан «О развитии «Шашмакома» в Республике Таджикистан» (12.05.№294) [33]. Исходя из этого в стране были организованы детские студии, школы, ансамбли «Макамсаро», и проведены фестивалы, круглые столы и симпозиумы по Шашмакому. Также было проведено многоплановое исследование «Шашмакома», основными вопросами

которого были его возникновение, развитие и внедрение. «Шашмаком» - уникальное произведение предков таджикского народа и имеет более чем тысячелетнюю историю [40,с.250]. Согласно различным письменным источникам, этот музыкальный жанр был известен в Мавераннахре, Хорасане и Иране как «Хаштмаком», «Дахмаком», «Дувоздахмаком», «Хафтдастгох». Одним из важнейших событий в музыкальной жизни Таджикистана в 95-96-ом годах стали гастролы американского дерижёра, основатель оркестра “Landmarks” Чарлза Анбахера выступивший много раз на территории экс-Советского Союза. В его концертах произвучали произведения Л. Бетховена, -Симфония№3 («Героизм») и №5 Увертюра к опере «Севильский цирюльник» Ж. россини; Отрывки из музыки и к истории «Вестсай» Л.Берстен; Adagio для струнных инструментов С.Бербер; произведения для чтеца и симфонического оркестра – «Портрет Линкольна» А. Коупденда, «колебелная песня длат струнного оркестра» Дж. Гершивин; «Золотой танец» Т. Шахиди [56].

За годы независимости возродился и развился другой музыкальный жанр - фалак. Конкурсы на национальном уровне были организованы и проведены исполнителями фалака страны. В Национальной консерватории Таджикистана создана отдельная кафедра фалак, которая уделяет особое внимание возрождению и дальнейшему развитию этого жанра. Также с целью дальнейшего развития этого жанра были проведены три международных симпозиума и фестиваля. 10 октября 2007 года был объявлен Днем Фалак [32]. В том же году народный артист Республики Таджикистан Давлатманд Холов открыл школы фалака в Душанбе и Кулябе.

В международном фестивале приняли участие известные таджикские исполнители Фалака Гульчехра Содикова и Давлатманд Холов, труппа «Фалак» под руководством Абдулло Назриева, известные певцы Мусаввар Минаков, Аслигуль Искандарова, Сафар Муродов, Муродбек Насриддинов, Хошимов и другие. Мы гордимся тем, что в этом фестивале и международном симпозиуме «Фалак» приняли участие художники и ученые из зарубежных стран, таких как Афганистан, Иран, Индия, Пакистан, Китай, Узбекистан, Кыргызстан, Казахстан, Туркменистан и Франция. Такие мероприятия внесли большой вклад в продвижение и развитие традиционного и древнего таджикского искусства [55,с.11].

В 2000-2011 годах проводились конференции, сипозиумы и кругдые столы по тпрдиционной музыке. Например, международный симпозум “Шашмаом в начале 21 века” (Исфара 2003 г.) [50],” минар “ Шашмакоми и его современные формы деятельности”

В Республике Таджикистан в 2000-2011 годах проводились конференции, симпозиумы, круглые столы по традиционной музыке. Например, международный

симпозиум «Шашмаком в начале XXI века» (Душанбе 2005). Также в 2011 были проведены мероприятия «Шашмаком и его место в системе образования начала XXI века» (Душанбе, 2006г.) [89,с.50], Международный симпозиум «Традиционные песни древнего Согда» (Худжанд, 2008 г.) и Фестиваль-международный симпозиум «Шашмаком», посвященный 20-летию Государственной независимости Республики Таджикистан и 100-летию исполнителя Шашмакома Фазлиддина Шахобова [83], прошли в г. Душанбе в Театре оперы и балета имени С. Айни. В фесъивале приняли участие прадставители Таджикистана , Ирана, Китая, и Афганистана. Междкнародный научный семиар «Таджикская музыкальная культура в начале XXI века, приоритеты развития», проведенная в 1999 году сыграли важнейшую роль в создании Национальной Крнсерватории в Душанбе, Академии Макома и премпективных направлений традиционных таджикских музыкальных жанров включая Фалак и шашмаком.

Кроме того, серьезный импульс развитию таджикской музыкальной культуры придали Международный фестиваль «Бахористон», международный фестиваль-симпозиум «Фалак», дни культуры за рубежом, Международный музыкальный фестиваль «Небо Содружества Независимых Государств», Международный фестиваль «Аржанг» и другие. Из приведенного выше следует, что в целом фестиваль «Бахористон», который является одним из самых ярких явлений культурной жизни страны, привел к дальнейшему развитию музыкального искусства. Таким образом фестиваль выявил возможности проявления потенциала ресурсов республик участниц а также укрепить творчесое сотрудничество. На основе таких фестивалей удалось создать “Интероркестр”, которые впервые выступил в концерте на заключительном фестивале. Одним из важнейших событий культурной жизни Республики Таджикистан является фестиваль таджикского искусства «Аржанг», который прошел в 2002 году [66] и в работы фестиваля были представлены различные виды искусства, такие как народное искусство (резьба, ремесла, украшения, музыка), а также современные композиции и картины. Эти фестивали приобрели большое общественное значение и оказали положительное влияние на развитие профессиональной таджикской музыки.

Проведение этого Благодаря партнерству с республиками, разделяющими любовь к музыке, стало возможным проведение данного фестиваля. Более того, были восстановлены профессиональные контакты между музыкантами, прерванные после распада Советского Союза. К сожалению, фестиваль "Бахористон" приостановлен с 2011 года.

В рамках фестиваля "Бахористон" состоялся круглый стол, посвященный "Основным направлениям и проблемам профессиональной музыки в Центральной Азии". На нём были затронуты вопросы музыкальной науки и образования, организации концертов, а также развития творческого взаимодействия между консерваториями Центральной Азии и России.

Таким образом, в современной эпохе культурного развития было организовано и проведено множество культурных и музыкальных мероприятий для развития таджикской музыкальной культуры как внутри страны, так и за ее пределами.

В связи с этим таджикские деятели культуры, композиторы и исполнители проделали большую творческую работу и представили высшее искусство таджикской музыки на международном уровне с новым качеством и высоким уровнем.

Основные культурные мероприятия: фестивали-конкурсы, концерты и гастроли музыкальных коллективов и ансамблей представляют таджикские национальные музыкальные идеи. Таким образом, в сотрудничестве с другими странами в развитии музыкальной культуры и укреплении мастерства музыкантов, налажено плодотворное сотрудничество.

Во втором подразделе, второй главе **«Факторы развития музыкального искусство таджикского народа»** исследователь изучил факторы развития профессиональной музыки в 90-е годы XX в. и до 2016 года.

В диссертации говорится, что в 90-е годы XX века таджикская профессиональная музыка, как и другие области культуры, пережила непростой период, и факторы ее развития были отчетливо видны с 2000-х годов. Несмотря на это, композиторы страны в основном создавали свои произведения в концертном жанре. Эти мелодии написаны для национальных инструментов.

В 2006 году в стране насчитывалось 90 музыкальных учебных заведений (2 вуза, 6 колледжей, 2 специальные школы-интернаты республиканской музыки и 80 начальных музыкальных школ). В этих учреждениях обучалось 13 тысяч человек. Отчетный концерт Национальной консерватории Таджикистана, республиканских колледжей прошел на высоком профессиональном уровне [5]. В 2007-2008 годах в стране действовало 91 учреждение культуры и искусства - 2 вуза - Таджикский государственный институт искусств имени М. Турсунзаде, Национальная консерватория Таджикистана, 6 колледжей культуры и искусств, 2 специальные школы-интернаты республиканской музыки, 37 начальных школ искусств, 36 начальных музыкальных школ [6,с.89].

В 2011 году творческий коллектив Таджикской государственной филармонии имени А. Джураев выступил 149 раз для более чем 46 000 зрителей с концертами с

участием таджикских народных артистов. В концертной программе международного праздника «Навруз», Фестиваля, Международного симпозиума «Шашмаком» и других праздничных мероприятий приняли участие 114 артистов. Национальный оркестр национальных инструментов представил поклонникам 14 новых произведений и 62 песни. Государственный союз творческих и концертных коллективов провел 52 концертные программы и представил их 34 тысячам зрителей. 33 тысячи сомони было потрачено на приобретение новых музыкальных произведений и костюмов [7,с.90].

За годы независимости Правительством Республики Таджикистан проделана большая организационная и практическая работа по развитию таджикской музыки. К таким грандиозным событиям исторического и культурного значения относятся фестивали и конкурсы народного творчества. Также за годы независимости после 90-х и начала 2000-х годов количество музыкальных коллективов увеличилось, и для их деятельности и технической поддержки создавалось все больше и больше хороших условий. Были проблемы в работе музыкальных учреждений культуры. Не хватало современного сценического оборудования для усиления звука, освещения и так далее. Концертный зал Таджикской государственной филармонии не полностью отвечал современным требованиям, что привело к низкому уровню концертов и уменьшению количества зрителей. Возникла нехватка учебников по таджикскому языку в деятельности культурных и музыкальных учебных заведений, особенно в области музыки, национальных инструментов, отвечающих требованиям профессиональной музыки - кларнета, фагота, флейты и других. Министерством культуры Республики Таджикистан разработан план мероприятий по развитию музыки на 2008-2014 годы, который предусматривает следующие мероприятия: обеспечение музыкальных коллективов, учреждений культуры, музыкальных школ современными музыкальными инструментами, звуковым оборудованием, доступом на произведения мировой классики и таджикских композиторов.

Сегодня Республика Таджикистан делает устойчивые шаги в направлении реализации великих стратегических задач политической, социальной, экономической, культурной и демократизации общественной жизни. В связи с этим возрастает статус культурных учреждений как центров создания, сохранения, изучения и продвижения набора человеческих знаний в построении нового общества. Целью Республиканского телевизионного фестиваля-конкурса народного творчества «Андалеб» является демонстрация художественных и культурных достижений периода государственной независимости Республики Таджикистан, а для проведения конкурса на высоком организационном и творческом уровне должны способствовать все учреждения, организация и частные лица. Следует отметить, что Республиканский фестиваль-

конкурс народного творчества Андалеб стал традицией и ежегодно проводится в Таджикистане, во время которого появляется все больше и больше новых лиц в различных сферах культуры и искусства, возрождая и восстанавливая богатое наследие наших предков. Они представляют миру культурное разнообразие таджикского народа.

Таким образом, план этих мероприятий имел большое значение для развития атмосферы профессиональной таджикской музыки в период независимости. Эти мероприятия и забота Правительства Республики Таджикистан привели к развитию музыкального искусства и достижению творческих успехов.

Вышесказанное свидетельствует о том, что в современную эпоху развития культуры было организовано и проведено множество культурных и музыкальных мероприятий для развития таджикской музыкальной культуры как внутри страны, так и за ее пределами. Богатое материальное и духовное наследие таджикского музыкального искусства позволило всем музыкальным жанрам страны одинаково развиваться на новом этапе развития общества. В частности, классические жанры музыки таджикского народа были в центре внимания художников, творцов и деятелей культуры страны. В связи с этим таджикские композиторы проделали большую творческую работу и представили высшее искусство таджикской музыки на международном уровне с новым качеством и высоким уровнем. Основными культурными событиями, представляющими таджикскую национальную музыкальную культуру, являются фестивали-конкурсы, концерты и гастроли музыкальных коллективов и ансамблей.

В третьей главе диссертации **«Изменения и новый взгляд в кинематографии Республики Таджикистан»** исследуются вопросы новых тенденций в искусстве кино и зарубежного сотрудничества таджикских кинематографистов.

Первый параграф третьей главы **«Общее состояние киноискусства в независимом Таджикистане в 1991-2016 годах»** ведется всестороннее исследование общего состояния таджикского кино в период независимости. Основатель мира и национального единства - Лидер нации, Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон в одной своей вытуплении упомянул: «Кино, как основная часть культуры общества, является основным средством пропаганды и распространения в обществе государственной идеологии, и никакой другой вид искусства не может заменить его»[51].

В эпоху Советского Союза функционировал Кинокомитет при Совете Министров Таджикской ССР, включавший в себя организации: «Таджикфильм», «Таджиккинотехника» и «Таджиккинопрокат». Одна лишь киностудия

«Таджикфильм» обеспечивала занятость 600 творческих и технических работников, трудившихся в три рабочие смены. На таджикский язык было переведено и дублировано более 50 советских и зарубежных фильмов, что составило 25% от всей продукции кинорынка Таджикской ССР» [75].

Из-за гражданской войны многие квалифицированные специалисты, ранее трудившиеся на киностудии, эмигрировали, чтобы продолжить карьеру в кинематографе других государств. Значительная часть операторов, режиссеров, актеров и артистов "Таджикфильма" сменили сферу деятельности, оставив кинопроизводство. Альтернативная группа художников перебралась за границу и продолжает заниматься искусством в Украине, Франции и Германии.

В результате сложившейся ситуации "Таджикфильм" был вынужден существенно уменьшить свой штат, сократив количество сотрудников с 550 до 130. Утрата большого числа опытных кадров, чья подготовка занимала от 10 до 15 лет, серьезно ослабила позиции отрасли.

В период с 1991 по 2000 год, когда таджикское кино испытывало серьёзные экономические проблемы, кинематографисты Таджикистана стали активнее применять видеоформаты. Именно тогда появились такие работы, как «Клевета» (1992) А. Тураева и «Месть пророка» Ю. Юсупова. Недостаток финансирования привёл к тому, что киностудия «Таджикфильм» прекратила производство крупных проектов, стремясь к экономии ресурсов.

Специалист С. Азизова отмечает, что в 1997-1998 годах возникла идея создания серии видеофильмов, включающей 6-8 частей. Однако после завершения двух картин, включая «А я иду навстречу счастью», проект был заморожен из-за финансовых трудностей. Существует мнение, что таджикский кинематограф можно разделить на две категории: фильмы, созданные непосредственно в Таджикистане, и те, что снимались за его пределами. Важно отметить, что в создании фильмов на таджикском, узбекском и киргизском языках участвовали специалисты со всего Советского Союза.

Но после получения независимости новые государства ситуация в театральной сфере резко изменилась. Появилась необходимость переосмысления сюжета того или иного кино в жизни отдельных стран. Модернистское кино мирового масштаба - интернационально. Попытки включить кино в сферу государственных интересов и позиций вызвали массу недовольства и споров.

Важно напомнить, что в Российской Федерации в "Госфилмонде" собрались представители тех старых кинофильмов, которых хранили в её архивах. В том форуме пришёл к выводу, что архивы "Госфилмонда" - это ценное культурное достояние, которое приобрело мировое значение. Фонд обязался создать благоприятные условия

для всех творческих работников, историков, кинематографистов, студентов университетов стран-членов и стран-партнеров для использования коллекции. Таджикскую сторону на форуме представлял директор Точикфильм Р. Иноятов [9,с.32-33].

В частности, он отметил, что в 1995 году мировое киносообщество праздновало вековой юбилей кинематографа, что послужило стимулом для сплочения кинематографистов из стран бывшего СССР. В преддверии этой даты, 9 декабря 1994 года, на Саммите СНГ была утверждена общая программа поддержки национального кинематографа в связи со знаменательным событием.

Для организации юбилейных мероприятий была сформирована организационная комиссия, в состав которой вошли руководитель "Точиккино" С. Рахимов и глава Союза кинематографистов Таджикистана А. Тураев. В рамках совместной программы, приуроченной к 100-летию мирового кино, было принято решение о ежегодном проведении кинофестиваля и организации десятидневных семинаров для начинающих кинематографистов. Местом проведения этих семинаров ежегодно становилась одна из столиц стран Содружества. [8,с.39- 43].

Анализ данных указывает на постепенное возобновление работы над созданием художественных кинолент на базе киностудии "Таджикфильм", начиная с 2005 года. В указанный временной отрезок были предприняты первые шаги в данном направлении. В частности, Мирзоширинов представил свою работу «Бути мухаббат» (2004 г.), Д. Рахматова и с кинофильмом «Овора» (2005 г.), Кодири С. снял в фильме «Махди» (мессия) – 2016 и т.п.

После обретения независимости, кинематограф Таджикистана уделял основное внимание отражению актуальных событий, в частности, анализу причин и последствий гражданской войны, разразившейся в стране в конце двадцатого столетия. Такие киноленты, как «В поисках отца», «Гибель невинного», «Отметина жизни», были сняты по мотивам произведений известного таджикского писателя Кароматулло Мирзоева.

Для систематизации этого направления,о правовых актов. После обретения независимости были утверждены следующие законодательные акты: "О культуре" (Закон РТ, [22,с.352]), "О таджикском кино" (Закон РТ, [23,с.694]), Закон Республики Таджикистан «О государственном языке Республики Таджикистан» [24], Закон Республики Таджикистан «О народных промыслах и ремеслах»[25],Закон Республики Таджикистан «Об авторском праве и защите его прав» [26], Государственные программы: «Программа развития кинематографии Республики Таджикистан на 2006-2010 годы» [27], «Программа развития культуры Республики Таджикистан на 2008-

2015 гг [28], «Программа развития кино Республики Таджикистан на 2011-2015 годы» [31] и другие регулирующие различные аспекты жизни страны. Эткими этапами в республике возникла основа международного законодательства в области кино.

Важно отметить, что, несмотря на некоторые достижения, в общих чертах в годы независимости наше отечественное кино отставало от искусство кино других стран Центральной Азии. В своем ежегодном обращении к Маджлиси Оли Республики Таджикистан в 2015 году Лидер Нации Эмомали Рахмон заявил: «В связи с этим таджикское кино нуждается в серьезном развитии, в современных документальных и художественных фильмах, реалистично отражающих прошлое и настоящее, изображающих важные вопросы жизни общества, пропагандирующих нравственность и добрые традиции нашего народа»[20].

В целях продвижения этой программы в 2005 году, стремясь к развитию киноискусства и культурной сферы, правительство Таджикистана утвердило "Программу развития кино на 2006-2010 годы" [30]. Этот стратегический план был направлен на стимулирование киноиндустрии, охватывая модернизацию и расширение творческих возможностей, укрепление технической инфраструктуры, внедрение новейших технологий и оборудования, а также переход к современному кинопроизводству, наряду с формированием новых творческих союзов и коллективов.

Следует отметить, что в Послании Основателя мира и национального единства, Лидера нации, Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона Маджлиси олии Республики Таджикистан в 2015 году были выражены обнадеживающие взгляды на развитие кинематографа. Это удобно совпало с рассмотрением и реализацией «Программы развития кинематографии Республики Таджикистан на 2011-2015 годы» [29]. Эмомали Рахмон, президент страны, акцентировал внимание на необходимости существенного прогресса в таджикском кинематографе. В этой связи правительству Таджикистана дано указание провести анализ текущего состояния и результативности "Программы развития кинематографии Республики Таджикистан" за период с 2011 по 2015 годы. Также поручено изучить вопросы, касающиеся организации производства и съемочного процесса новых кинолент, подготовки кадров и выделения целевого финансирования. [20].

Согласно восьмому пункту данной программы, в течение пяти лет, с 2011 по 2015, киностудия «Таджикфильм» должна выпустить в свет 26 полнометражных картин, 65 документальных лент, 16 мультипликационных фильмов, 13 киноработ для юных зрителей. Кроме того, запланированы перевод 126 кинофильмов и дублирование 135 кинокартин. Предусмотрена также масштабная реновация и восстановление 58

кинотеатров, находящихся в ведении ГУП кино и видео, а также под контролем «Тоджиккино».51].

Еще одна проблема в этой сфере - нехватка квалифицированных специалистов. Подготовка специалистов в сфере видеомонтажа - в рамках «Программы развития кинематографии в Республике Таджикистан на период с 2001 по 2015 годы» было запланировано развитие «Тоджиккино» и государственной студии «Тоджикфильм». Согласно третьему пункту данной программы, подготовка кадров на территории страны являлась приоритетной задачей, однако этот аспект программы не был реализован в полной мере.

Анализ показал, что Государственный институт искусств имени М. Турсунзаде Республики Таджикистан входит в число 16 киношкол, входящих в Ассоциацию киношкол. В этот список также входят Национальная академия имени Т.С. Жургенова Республики Казахстан, Государственный институт искусств и культуры им. С. Торайгырова, Институт кинематографии имени С.А. Герасимова Российской Федерации, архитектурный институт Турции, Азербайджанский государственный университет культуры и искусств, Государственный институт театра и кино Республики Армения, Турецко-Кыргызский университет «Манас», Белорусская государственная академия искусств и Нью-Йоркская киноакадемия.

Считается, что все проблемы, с которыми сталкивается национальное кино, могут быть решены только при активном участии и поддержке со стороны государства. В обучении и повышении квалификации персонала существуют следующие проблемы:

- нехватка определенного количества специалистов в структуре «Таджикфильма», таких как сценаристы, режиссеры, звукорежиссеры, кинематографисты и звукорежиссеры, операторы, процессоры и художники;
- обучение персонала внутри и за пределами страны;
- отсутствует подготовка высококвалифицированных кадров и производство фильмов, конкурентоспособных на уровне кинорынка;

Исследование и анализ различных отчетных материалов, периодических изданий, научной литературы показывают, что в сфере таджикского кино в первые годы независимости существовали следующие проблемы:

- отсутствие современного оборудования и технологий для производства и съемок фильмов, т.е. слабая материально-техническая база;
- недостаточное финансирование и финансовые ресурсы для развития киноиндустрии;

- несоответствие инфраструктуры киноиндустрии современным требованиям на региональном и местном уровнях;
- неконкурентоспособность фильмов и их несоответствие современным мировым стандартам;
- слабое материальное и моральное стимулирование специалистов в данной сфере и нехватка высококвалифицированных кадров в киноиндустрии и т. д.

Таким образом, следует отметить, что искусство таджикского кино к моменту обретения независимости вступило в новый этап развития. В связи с этим, преодолевая множество трудностей, специалисты отрасли, используя имеющиеся возможности, с первого десятилетия независимости уделяли внимание кинопроизводству. Правительство Республики Таджикистан приняло и утвердило ряд правовых актов, регулирующих бесперебойную и эффективную работу таджикского кинотеатра. Также были организованы необходимые организационные и рекламные мероприятия кинематографа в стране.

Важно отметить, что специалисты в области кинопроизводства все больше внимания уделяют национальным, историческим и культурным произведениям нашего народа, и в этом направлении проводится большая работа по продвижению основных национальных ценностей.

Второй параграф третьей главы **«Сотрудничество таджикских кинематографистов с зарубежными странами»** освещает детали творческого и кинематографического сотрудничества таджикских кинематографистов с зарубежными коллегами. Согласно источникам, это сотрудничество в основном проходило в рамках международных кинофестивалей. Сотрудничество таджикских кинематографистов происходит в основном в дни международных фестивалей.

На момент проведения этого кинофестиваля ежегодно из 15-20 стран мира 30-40 [54,с.37] кинематографистов посетили Таджикистан. В августе 1991 года в Душанбе прошел первый международный кинофестиваль «Соседи». В нем приняли участие кинематографисты из Ирана, Пакистана, России, Афганистана и других стран, где афганский фильм «Пирамард» получил награду. Таким образом, за годы государственной независимости Таджикистана сотрудничество таджикских и афганских кинематографистов вышло на новый этап и приобрело дружеское содержание и характер. С 25 ноября по 4 декабря 1991 года в Душанбе проходило Десятилетие иранских фильмов, в ходе которого фильмы лучших иранских кинематографистов были показаны и оценены таджикскими экспертами и зрителями. Следует отметить, что иранское кино намного более развито, чем таджикское.

Поэтому на нынешнем этапе сотрудничества таджикских и иранских кинематографистов вклад иранских кинематографистов весьма значителен.

Фестиваль «Дидор», имеющий международный статус, проводится в Душанбе начиная с 2004 года. Данная инициатива преследует двойную цель: во-первых, подчеркнуть статус независимого государства, обладающего собственным международным кинофестивалем, а во-вторых, познакомить зрителей с лучшими образцами профессионального кинематографа, включая последние мировые премьеры, демонстрирующие новаторские стили и подходы в кинопроизводстве, поощрение и продвижение оригинальных фильмов, с фильмами из стран СНГ. Одной из основных целей фестиваля было продвижение отечественного кино наряду с зарубежными фильмами среди стран СНГ, Афганистана и Ирана. Афганская сторона участвовала в программе этого кинофестиваля в качестве постоянного партнера Международного кинофестиваля «Дидор». В его программе постоянно демонстрировались новые фильмы афганских кинематографистов. Таджикские зрители в городах Душанбе, Хорог, Худжанд постоянно знакомились с лучшими афганскими фильмами.

За последние десять лет государственной независимости таджикские зрители имели возможность увидеть фильмы афганских режиссеров Сиддика Бармака, Усамы, «Опиумная война», Аттик Рахим, Земля и Ясень, Хумаюн Мурувват «Яблоки из рая», Мухаммед Хайдари, Шабнам и Басири Санги «Необратимая дорога», Акрам Бармак «Кабульский мальчик» Хумаюн Поиз «Жертва» [46,с.261] и др.

Таким образом уместно отметить, что в рамках кинофестиваля «Дидор» было снято несколько фильмов и налажено плодотворное сотрудничество таджикских кинематографистов. Искусство кино - это область культуры, которая не может развиваться без технического, технологического, творческого, профессионального сотрудничества, владения языком кино и др. Из приведенных выше соображений, фактов и цифр видно, что таджикские кинематографисты много сделали в этом направлении на новом этапе развития кинематографа. В рамках фестиваля «Дидор» смогли привлечь не только страны ближнего и дальнего зарубежья, но и с умением учесть необходимость и суть фестиваля, привлечь множество спонсоров для развития взаимовыгодного сотрудничества в данной сфере.

Искусство таджикского кино в 1991–2016 годах претерпело коренную трансформацию, в которой возникли новые направления. Эти новые разработки и тенденции возникли в сотрудничестве с кинематографистами из разных стран мира и привели к значительным политическим, экономическим, социальным и культурным изменениям в стране. Несмотря на все трудности, недостатки и неудачи, таджикские

кинематографисты в первые годы государственной независимости адаптировали таджикское кино к новым изменениям, посвятив всю свою творческую энергию его развитию.

Следует отметить, что искусство таджикского кино к моменту обретения независимости вступило в новый этап развития, и специалисты в этой области посвятили себя кинопроизводству с имеющимися возможностями. Правительством Республики Таджикистан принят и утвержден ряд нормативно-правовых актов с целью упорядочения деятельности таджикского кинематографа. В стране приняты необходимые организационные и рекламные меры. Следует отметить, что специалисты в области кинопроизводства больше внимания уделяют национальным, историческим и культурным произведениям нашего народа, и в этом направлении проводится много интересной работы по продвижению основных национальных ценностей.

Также необходимо развивать техническое, технологическое, творческое, профессиональное сотрудничество, овладение языком кино и другими вопросами с кинематографистами, экспертами, ведущими режиссерами дальнего и ближнего зарубежья. Таджикские кинематографисты проделали большую работу в этом направлении на новом этапе развития кинематографа, сотрудничая с зарубежными кинематографистами. В рамках этих международных отношений в международных кинофестивалях, таких как «Дидор», «Фаджр», кинофестиваль «Польская Висла», Международный кинофестиваль в Индостана, международный кинофестиваль «Кинотавр» и т.п., которые смогут привлечь внимание далёких стран в плодотворном сотрудничестве и развитии таджикского кино и необходимые для владения новых достояний»

Как стало ясным кинематографисты Таджикистана в Союза кинематографов, Государственного учреждения кино и видео «Таджиккино» и Государственной киностудии «Таджикфильм» наладили плодотворное сотрудничество с зарубежными кинематографистами. Это зарубежное сотрудничество привело к развитию таджикского кино.

Придя к выводам можно утверждать, что искусство таджикского кино вступило в совершенно новый этап развития. Таджикские кинематографисты направляют всю свою интеллектуальную энергию на развитие отрасли, внедряя технические и технологические инновации в производство и производство новых фильмов. Однако эти достижения и мероприятия проведенные в сфере таджикского кинематографии, не достаточны.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

6. Основные научные результаты диссертации

Культурная жизнь страны на новом этапе своего развития нуждается в особом внимании общественности, поскольку в современных условиях глобализации и других воздействующих факторов популяризация национальной культуры и ее сохранение являются одной из важнейших исторических задач нашего народа. Проведенная нами исследование историю сценического искусство Республики Таджикистан в периоде от 1991 до 2016 годах а также связанные с ними области деятельности профессиональных театров, развития музыкального искусство и состояние таджикского кинематографа привели нас к следующим выводам относительно театра и таатрального искусства:

1. Сценическое искусство и театр в целом являются относительно новыми направлениями в нашей стране, за време же независимости страны, несмотря на существующие проблемы, сохранили и развили свои позиции. События 90-х годов очень негативно повлияли на этот сектор, что привело к снижению полноценной работы профессиональных театров в стране[2-А].

2. Правительство Республики Таджикистан, осознавая необходимость театрального искусства для полноценного развития общества и государства в целом, из года в год все больше внимания уделяет дальнейшему развитию театра и театрального искусства.

3. Театральное искусство вносит ценный вклад в обогащение духовной жизни народа страны, ставя исторические пьесы и приближая к жизни народа.

4. Профессиональные таджикские театры сыграли ключевую роль в возрождении материального и духовного культурного наследия, развитии самопознания, возрождении основных национальных ценностей, истории предков, повышении уровня духовности народа страны.

5. В период государственной независимости Республики Таджикистан театрального искусство сыграло важную и ценную роль в развитии национальной музыки, литературы, изобразительного искусства с учетом исторических и традиционных национальных нюансов.

6. Учитывая статус театрального искусства, Правительство страны постоянно заботится об улучшении условий труда сотрудников и выделило определенные средства на ремонт и реконструкцию профессиональных театров страны.

7. С юридической точки зрения в сфере театрального искусства произошли существенные изменения, утвержден и принят ряд нормативных правовых актов,

регулирующих общую деятельность театров; Коренным образом изменился репертуар театров, поставлены новые постановки, чтобы укрепить в народе исторические и национальные ценности; Есть много проблем в эффективной работе профессиональных театров в стране[4- А].

8. Уход ряда технических и творческих кадров из страны в 90-е годы XX века привел к снижению эффективности профессиональных театров.

9. Театральные гастроли театров страны, как внутри страны, так и за ее пределами, способствовали представлению культуры, истории и цивилизации таджикского народа на мировой арене.

10. Республиканские и международные конкурсы и фестивали внесли значительный вклад в повышение творческого и профессионального мастерства театральных коллективов и профессиональных театров в целом.

11. Подобные фестивали и конкурсы способствуют изучению всестороннему развитию и обмену мнениями. Такие фестивали театрального искусства.

12. Культурные соглашения и контракты были подписаны с рядом международных учреждений и организаций, что еще больше расширило полезные связи профессиональных театров.

13. Конкурсы и фестивали в общем обладают преимуществами для всестороннего развития, повышению качества работы театров, театральных коллективов, креативного творчества, взаимовыгодных сотрудничеств, искусство и декора и постановок высокого уровня и т.п.[1- А].

В музыкальной жизни страны (периоды с 1991 по 2000 год и с 2000 по 2016 год) влияние оказали различные политические процессы. Такими явлениями были события гражданской войны, стабилизация политической ситуации и период восстановления и развития культурной жизни страны. На первом этапе кризисная ситуация полностью подавила отрасль и оказала на нее негативное влияние. В течение этих лет, с изменением политической системы, эти изменения также затронули культурные и музыкальные отношения. Часть талантливых работников отрасли были вынуждены покинуть страну, а часть сменила профессию.

Вторым этапом в области музыкальной культуры стал поиск путей выхода из кризиса. В этом направлении композиторам помогали международные организации и посольства, организовывали симфонические и камерные концерты. При их поддержке были организованы арт-туры. В указанный временной отрезок были утверждены значимые государственные акты, оказавшие существенное влияние на прогресс таджикской культуры и музыки. Указ Президента Республики Таджикистан от 12.05.2000г, «О дальнейшем развитии жанра "шашмаком" в Таджикистане",

учредивший День Шашмакома, а также Указ "О Дне фалака" от 10.11.2000, определяющий этот праздник и постановление Правительство от 10.05.2003 "О Национальной консерватории Таджикистана", которые сыграли переспективную роль для развития муикального искусства Таджикистана.

Итак обитожив наше исследование мы пришли к следующим выводам [4- А].

1. Музикальная сфера в Таджикском исскустве в девяностые годы XX-го века в основном завысила от общественно-политической ситуации. Во время гражданской войны (1992-1997 гг.) пришла в упадок и распад;

2. С 2000 года в музикальной сфере появились новые традиции, в рамках которых проводятся различные культурные мероприятия, посвященные наиболее популярным профессиональным жанрам таджикской музыки - фалак, шашмаком.

3. В стране очень популярны традиционная, народная, эстрадная, джазовая и эстрадная музыка.

Государственная поддержка и, самое главное, эффективная работа исполнительского искусства будут очень важны и эффективны в реализации рекомендаций и преодолении проблем и недостатков в исследуемых направлениях в области культуры.

Наша независимая страна прилагает усилия для защиты, сохранения и развития профессиональной музыки таджикского народа.

Благодаря независимости и постоянной заботе правительства страны многие деятели в области профессиональной музыки Таджикистана развили искусство нашей национальной музыки в различных жанрах. Это Мастона Эргашова, Саидкул Билолов, Хаётай Муминова, Зехулло Муминова, Бахрулло, Далер Назаров, Фируз Бахор, Дамир Дустмухаммадов, Амирбек Мусаев, Кудратуллох Хикматов, Хуршед Ниази, Ш. Сайфидинов, Кудратуллох Яхёев, и другие.

Что касается музикальных учебных заведений страны за годы независимости, необходимо и дальше развивать воспитательную работу и подготовку квалифицированных кадров, и количество студентов в этих учреждениях должно увеличиваться из года в год.

Однако в этом направлении наблюдаются следующие проблемы:

1. Отсутствие квалифицированных специалистов в некоторых областях таджикской профессиональной музыки.

2. Слабое материально-техническое обеспечение музикальных учебных заведений и профессиональных музикальных коллективов.

На новом этапе развития таджикского государства и государственности все большее внимание уделяется возрождению, сохранению и развитию музикальных идей

таджикского народа. Вышесказанное свидетельствует о том, что в современную эпоху развития культуры было организовано и проведено множество культурных и музыкальных мероприятий для развития таджикской музыкальной культуры как внутри страны, так и за ее пределами. Богатое материальное и духовное наследие таджикского музыкального искусства позволило всем музыкальным жанрам одинаково развиваться на новом этапе развития общества. В частности, классические жанры музыки таджикского народа были в центре внимания художников, творцов и деятелей культуры страны[6- А].

В связи с этим таджикские композиторы и исполнители проделали большую творческую работу и представили высшее искусство таджикской музыки на международном уровне с новым качеством и высоким уровнем. Основными культурными событиями, представляющими таджикскую национальную музыкальную культуру, являются вокалы и ансамбли. Исходя из этого в сотрудничестве с иностранными государствами в сфере развития музыкальной культуры и подготовка профессиональных музыкантов, создания музыкальных произведений налажено плодотворное сотрудничество.

Что касается состояния таджикского кинематографа на основе различных отчетных материалов, периодических изданий, научной литературы, то известно, что в первые годы независимости в этой области были следующие проблемы:

- отсутствие современного оборудования и технологий для производства и съемок фильмов, т.е. слабая материально-техническая база;
- недостаточное финансирование и финансовые ресурсы для развития киноиндустрии;
- несоответствие инфраструктуры киноиндустрии современным требованиям на региональном и местном уровнях;
- неконкурентоспособность кинопродукции и ее несоответствие современным мировым стандартам;
- слабое материальное и моральное стимулирование специалистов в данной сфере и нехватка высококвалифицированных кадров в киноиндустрии и т. д [3- А].

Таким образом, следует отметить, что искусство таджикского кино к моменту обретения независимости вступило в новый этап развития. В связи с этим, преодолевая множество трудностей, специалисты отрасли с имеющимися возможностями с первого десятилетия независимости обратились к кинопроизводству. Правительство Республики Таджикистан приняло и утвердило ряд правовых актов, регулирующих бесперебойную и эффективную работу таджикского кинотеатра.

Это также необходимо для планомерного развития кинематографического технического, технологического, творческого, профессионального сотрудничества, овладения языком кино и других вопросов с кинематографистами, экспертами, ведущими режиссерами из дальнего и ближнего зарубежья. Таджикские кинематографисты сотрудничали с зарубежными кинематографистами в этом направлении на новом этапе развития кинематографа и проделали большую работу. В рамках этих международных отношений международные кинофестивали, такие как Didor, Fajr, Польский кинофестиваль на Висле, Международный кинофестиваль в Индии, Международный кинофестиваль Kinotavr и т. д., Смогли привлечь внимание не только стран дальнего и ближнего зарубежья. но в рамках этого взаимовыгодного сотрудничества в области таджикского кино добиться нового курса работы в этой сфере.

Выяснилось, что в основном за период обучения таджикские кинематографисты в рамках Союза кинематографистов Таджикистана, государственного учреждения кино и видео «Таджиккино» и государственной студии «Таджикфильм» достигли значительного плодотворного сотрудничества с кинематографистами из ближнего и дальнего зарубежья. Это зарубежное партнерство привело к развитию молодого таджикского кино.

Таким образом, можно сделать вывод, что искусство таджикского кино вступило в совершенно новый этап развития. Таджикские кинематографисты направляют всю свою интеллектуальную энергию на развитие отрасли, внедряя технические и технологические инновации в производство и производство новых фильмов[3- А, 5- А].

Однако этих мер и прогресса таджикского кинематографа недостаточно. В сфере таджикского кино учреждения «Таджикфильм», «Таджиккино» действуют в структуре Комитета по телевидению и радио при Правительстве Республики Таджикистан. В «Таджиккино» есть кинотеатры, мобильные кинотеатры, фонарики и другое необходимое оборудование. Эти учреждения производят художественные, документальные, короткометражные фильмы и мультфильмы за счет государственного бюджета.

Однако в этой области есть следующие проблемы:

- Существующее финансирование и общая финансовая ситуация неудовлетворительны. Потому что с техническим и инновационным прогрессом спрос аудитории увеличивается, а производство конкурентоспособных фильмов требует больше денег;
- Современные цифровые, мультимедийные, видео и международные Интернет-технологии стали основными факторами в сокращении количества кинозрителей;

- Обслуживание и восстановление таджикского кино, состоящего из различных фильмов и составляющих Таджикский кинофонд, не полностью отвечает требованиям;
- Таджиккино не может распространять национальные фильмы из-за отсутствия средств. Также нет возможности отремонтировать здания кинотеатра и приобрести необходимое оборудование. То есть уставная деятельность предприятия не отвечает современным требованиям;
- Кинотеатры на балансе «Таджиккино» нуждаются в капитальном ремонте и оборудовании.

Подготовка высококвалифицированных специалистов и повышение квалификации персонала - один из главных и серьезных вопросов в любой сфере. В сфере таджикского кино также существует проблема на новом этапе развития, факторы которой следующие:

- «Таджикфильму» нужны следующие специалисты: сценаристы, режиссеры, звукорежиссеры, кинематографисты, операторы и художники.
- «Таджиккино» нужны следующие специалисты: техники, операторы, переводчики фильмов, редакторы изображений и звука, кинематографисты, менеджеры, звукорежиссеры, инженеры, художники и дизайнеры;
- Необходимо привлечь к созданию фильмов больше профессионалов как своих так и за- рубежных.

Для улучшения деятельности отрасли и расширения сотрудничества в области обучения необходимо подписание договоров о высшем образовании с Россией, Францией, Англией, Италией, Ираном, США и другими странами. В нашей стране только государственное образовательное учреждение ТГИИ имени М. Турсунзаде готовит специалистов в этой области, но этого недостаточно. Поэтому в настоящее время не ведется подготовка высококвалифицированных кадров в области кино и производства фильмов, конкурентоспособных на кинорынке[1- А, 9- А].

Следует отметить, что в последние годы киноиндустрия вышла на новый этап развития. Продакшн, содержание, качество и профессионализм режиссера улучшились. В последние годы новые фильмы таджикских кинематографистов завоевали различные награды на международных кинофестивалях.

2. Рекомендации по практическому использованию результатов

- нехватка современного оборудования и технологий для производства и съемок фильмов, т.е. слабая материально-техническая база;
- недостаточное финансирование и финансовые ресурсы для развития киноиндустрии;

- несоответствие инфраструктуры киноиндустрии современным требованиям на региональном и местном уровнях;
- неконкурентоспособность кинопродукции и ее несоответствие современным мировым стандартам;
- слабое материальное и моральное стимулирование специалистов в данной сфере и нехватка высококвалифицированных кадров в киноиндустрии и т.д.
- обзор состояния профессиональных театров Республики Таджикистан за годы независимости.
- определение современного состояния и перспектив развития культуры и роли искусства в повышении уровня культуры населения.
- освещение таджикского театра и выявление трудностей и проблем, связанных с его развитием.
- принять конкретные меры по укреплению материально-технической базы театров;
- разработка и реализация государственной программы по приглашению высококвалифицированных специалистов в области музыки из других стран.

СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ СТАТЕЙ СОИСКАТЕЛЯ

**А) Статьи опубликованные в научных журналах рецензируемые ВАК при
Президенте Республики Таджикистан и ВАК Министерства образования и науки
Российской Федерации:**

[1- А] **Якубшоев А.Х.** «Парасту»- зодаи Истиқлолият / **А. Х. Якубшоев** // Паёми донишгоҳи миллии Тоҷикистон.- №3/5 - Душанбе, 2017. – С. 153-159.

[2- А] **Якубшоев А. Х.** Театральное искусство суверенного Таджикистана и вклад театров в развитие общей культуры населения / **А. Х. Якубшоев** // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон.- №2 - Душанбе , 2018. –С. 73-80.

[3- А]**Якубшоев А.Х.** Санъати синамои тоҷик дар солҳои истиқлолият ва тамоюли рушди он / **А. Х. Якубшоев** // Паёми Донишгоҳи омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни. № 8 - Душанбе, 2019. - С.212-216.

[4-А] **Якубшоев А. Х.** Театральное искусство в Республике Таджикистан: прошлое и настоящее развитие / **А. Х. Якубшоев** // Вестник науки. - №12(57) – Тольятти, 2022. - С.576-589.

[5- А] **Якубшоев А. Х.** Нақши фестивал-озмуни «Дидор» дар густариши ҳунари синамои тоҷик / **А. Х Якубшоев** // Паёми Донишгоҳи забонҳо. - № 2 (50). –Душанбе, 2023.- С. 278-282.

[6- А] **Якубшоев А. Х., Расулиён Қ.Р.** Возрастание роли театрального искусство в современном обществе. / **А. Х Якубшоев, Қ.Р. Расулиён** // Паёми Донишгоҳи забонҳо. - № 3 (55). –Душанбе, 2024.- С. 339-345.

Б) Статьи в других изданиях:

[7- А] **Якубшоев А. Х.** Фарҳанги милли зинатбахши ҷаҳон аст / **А. Х. Якубшоев** // Тоҷикистон.- №7 - 2015. - С. 17-22.

[8- А] **Якубшоев А. Х.** Нақши Фестивал - озмунҳо дар пешрафти санъати сахнавӣ / **А. Х. Якубшоев** // Тоҷикистон - №10, 2016.-С.16-21

[9- А] **Якубшоев А. Х.** Развитие театрального искусство в годы независимости Республики Таджикистана. / **А. Х. Якубшоев** // Паёми Донишқадаи забонҳо. - №2-3 (26-27), Душанбе, 2017. – С. 82-90.

[10- А] **Якубшоев А. Х.** Муносибати синамогарони тоҷик бо синамогарони кишварҳои хориҷа. / **А. Х. Якубшоев** // Паёми Донишқадаи забонҳо. - №2-3 (26-27), Душанбе, 2017. – С. 82-90.

[11- А] **Якубшоев А. Х.** Саҳми театрҳои касби дар рушди фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон / **А. Х. Якубшоев** // Паёмномаи фарҳанг. - №3 соли 2018. – С.52-56.

[12-М] **Якубшоев А. Х.** “Фарҳанги милли ва арзишҳои он дар даврони истиқлолият” [Матн] / **А. Х. Якубшоев** // “Таъсири ҷаҳонишавӣ ба равандҳои сиёсии Тоҷикистон” (маводи конфронсияи ҷумҳуриявӣ дар Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе, 2022.-С. 135-142.

[13-М] **Якубшоев А. Х.** Статус театрального искусства в Центрталноазийском обществе. [Текст] / **А. Х. Якубшоев** // “Россия –Узбекистан-Таджикистан. Грани

развития культурно-образовательного научно творческого сатрудничества.”
(Международной научно-теоретической конфренции. Челабинск-Самарканд-Тошкент)
-Душанбе. 2024,С. 298-303.

НОМГӢИ АДАБИЁТ

1.Фехристи манбаъҳо ва адабиёти истифодашуда

Маводҳои бойгонӣ:

1. Архиви ҷории Театри давлатии академии драмави ба номи А. Лоҳутӣ // Ҳисоботи эҷодӣ ва молиявии Театри давлатии академии драмави ба номи А. Лоҳутӣ дар солҳои 1991-1999.
2. Американец в Таджикистане. Программа концерта из личного архива Н. Нурджонова,- 1996, март.

3. Бойгонии ҷории Театри давлатии ҷавонони Тоҷикистон ба номи М. Воҳидов
4. [Матн] // Фаъолияти Театри давлатии ҷавонони Тоҷикистон ба номи М. Воҳидов дар солҳои 1997- 2007.
5. Барномаи консертҳои фестивал «Бахористон», бойгонии шахсии Нурҷонов Н., 2009, 15-19 май.
6. Ҳисобот дар бораи фаъолияти вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2005. [Матн] // Баҳори Аҷам – 2006, 14 январ.
7. Ҳисобот дар бораи фаъолияти вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2007 ва самтҳои минбаъдаи пешрафти он дар соли 2008 [Матн] - Душанбе: “Матбуот” 2008. - С. 89.
8. Ҳисобот дар бораи фаъолияти вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2007 ва самтҳои минбаъдаи пешрафти он дар соли 2008. [Матн] - Душанбе: “Матбуот”, 2009. - С.90.
9. Текущий архив СК РТ. «Фонд 100-летия мирового кино» от 9 декабря 1994 г.; Программа совместных мероприятий национальных кинематографий в связи со 100-летием мирового кино. /Материалы о работе Конфедерации Союзов кинематографистов (1990-1997). -М., 1997. -С.39-43 .
10. Текущий архив СК РТ. Решение Совещания представителей кинематографических организаций государств, чьи материалы хранятся в коллекции Госфильмофонда СССР. Материалы о работе Конфедерации Союзов кинематографистов (1990-1997). [Текст] –М., 1997. – С. 32-33.

Асарҳо ва суханронӣҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон:

11. Раҳмон, Э. Таджикистан: десять лет независимости и национального единства. В 4-х томах. [Текст] / Э. Раҳмон. - Душанбе: Шарқи озод, 2001.
12. Раҳмон, Э. Независимость Республики Таджикистан и возрождение нации. В 7 томах [Текст] / Э. Раҳмон. - Душанбе: Шарқи озод, 2002-2009.
13. Раҳмон, Э. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллӣ. Иборат аз ҳафт ҷилд [Матн] / Э. Раҳмон. - Душанбе: Шарқи озод, 2002-2008.
14. Раҳмонов Э. Тоҷикистон: даҳ соли истиқлолият, ваҳдати миллӣ ва бунёдкорӣ. [Матн] Иборат аз се ҷилд. Ҷилди аввал / Э. Раҳмонов. – Душанбе: Ирфон, 2001. – 512 с.

15. Rahmonov, Emomali The tajiks in the mirror of history.V.1 From the Aryans to the samanids/Emomali Rahmonov.-London river editions limited Great Britain,2006.-216p.
16. Эмомалӣ Раҳмон Тоҷикон дар оинаи таърих аз Ориён то Сомониён. - Душанбе: «Ирфон», 2012,- 676 с.
17. Эмомалӣ Раҳмон. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат. Ҷилди нухум. - Душанбе, «Ирфон», 2013, - 632 с.
18. Эмомалӣ Раҳмон. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат. Ҷилди даҳум. - Душанбе, «Ирфон», 2016,- 568 с.
19. Эмомалӣ Раҳмон. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат. Ҷилди ёздаҳум. - Душанбе: «Ирфон». 2011,- 576 с.
20. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 24 апрели соли 2010. - Душанбе, 2010.- С. 30.
21. Пайёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. // Садои мардум. –2015, 23 янв.
22. Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар маросими ифтитоҳи Амфитеатр дар Боғи Ирам (5 сентябри соли 2011).

Санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ (Конститутсия, қонун ва қарорҳо)

23. Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон - Душанбе,1997. - №23-24.- С.352.
24. Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. - Душанбе, 2004. -№12. - С.694.
25. Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. - Душанбе, 2009. - № 553. - 5 окт.
26. Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе, 2003. - №43. - 1 авг.
27. Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе, 2009. - №12.
28. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи “Барномаи рушди синамо барои солҳои 2006-2010”. – Душанбе, 2005. - №362. - 4 окт.
29. Қарори Ҳукумат Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи “Барномаи рушди фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2008-2015”. - Душанбе, 2007. №443. - 23 окт.
30. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи “Барномаи рушди синамо барои солҳои 2011-2015 ” – Душанбе, 2010. - № 572. - 30 окт.

31. Қонуни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи Барномаи рушди синамо барои солҳои 2006-2010. – Душанбе, 2005. - №362, 4 окт.
32. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи “Барномаи рушди синамо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2015” – Душанбе, 2010. - № 572. - 30 окт.
33. Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон “ Дар бораи рӯзи Фалак”.- 8 августи соли 2007-№299.
34. Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон №294 // “Ҷумҳурият”.- 2000.-20 май.

Адабиёти умумӣ:

35. Абдурахмонов, А, Абдулқайсов, Ш. Театрҳои касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон. [Матн] - Душанбе: “Истеъдод”.- 2012 .С. 60.
36. Акрамова, С. Х. История и историография музыкального искусства Таджикистана в первой половине XX века. [Текст] /С.Х. Акрамова, -Душанбе: ТНУ, 2015 - 144с;
37. Акрамова, С. Х. Аз таърихи фарҳанги мусиқии халқи тоҷик. [Матн] /С. Х. Акрамова,- Душанбе, 1997.- 150 с.
38. Абдурашидов, А. Роҷеъ ба вазъи санъати Шашмақом дар асри XX ва паёмадҳои рушди он дар оғози қарни XXI. // Фарҳанги мусиқии тоҷик дар ибтидои асри XXI : авлавияти рушд. [Матн] А. Абдурашидов . - Душанбе, 2010- 39 с,
39. Арабова, Ш. История таджикской кинематографии второй половины XX-начала XXI вв. [Текст] / Ш. Арабова - Душанбе, 2014. – 199 с.
40. Абдужабборов, А. Чаруяи ҷаҳон театр. (В честь славного юбилея 70-летие Государственного театра русской драмы им. В.В. Маяковского) [Матн] /А. Абдужабборов, - Изд. «Матбуот» - Душанбе. 2007.С. 80.
41. Гафуров, Б. Ғ. Тоҷикон. Таърихи қадимтарин, қадим ва асриҳои мена.[Матн] – Душанбе. 1983.- С. 250.
42. История таджикского народа. [Текст] Том VI (Новейшая история) Глава VI – Душанбе: «Империял Групп», 2011. С. 574-593.
43. Каримова, Р. Н. Культура Таджикистана в годы независимости (1991-2011 гг.). [Текст] / Р. Каримова – Душанбе: «Дониш», 2013.-212 с
44. Нурджанов, Н.Х., Кароматов, Ф., Музыкальная жизнь советского Таджикистана. [Матн] - Душанбе, 1974-1975.- 60 с.

45. Нурджанов Н., Кабилова Б. Музыкальное искусство Памира. в пяти книгах (на русском яз, резюме на таджикском, английском яз., с нотами) [Текст]. – Бишкек, 2015.- 260 с.
46. Расулиён, Қ. Нигоҳе ба равобити фарҳангии Эрон ва Тоҷикистон. [Матн] – Душанбе, 2004.- 86 с.
47. Энциклопедия кино Таджикистана. – Авторы- составители Г. Эльбаум, С. Рахимов. – Душанбе: «ЭР – граф», 2012. – С. 261.

Матбуоти даврӣ:

48. Азизова, С. Таджикский кинематограф на рубеже XX и XXI веков. [Текст] // Республика Таджикистан в годы независимости (1991-2011). Сб. материалов республиканской научной конференции (Душанбе, 28 октября 2011 г.) - Душанбе: РТСУ, 2012. - С.126.
49. Бобоев А. Чаҳони тоҷикон дар Шашмақом аст // Садои мардум. – 2003. - 25 июн;
50. Боз ҳамон Синамо ба дастгирии чиддӣ ниёз дорад. //Чумхурият. 2014.- 23 янв.
51. В Исфаре звучит Шашмақом [Текст] // ASIA- Plus.- 2003.-29 мая;
52. Воситзода, М. Кинотеатрҳо кай эҳё мегарданд? [Матн] / М. Воситзода. // Чумхурият. - 2012. - 3 мая.
53. Қурбони, С. Театр: тамошобинро набояд зуран ба театр овард. [Матн] / Қ. Собир. //Адабиёт ва санъат. 2015. – 14 май.
54. Муҳаммадуллоҳ, Т. Лонаи гарми “Парасту.” [Матн] // Т. Муҳаммадуллоҳ // Чумхурият. 2001, 19 апрел.
55. Маърузаи ҳисоботии раиси Иттифоқи синамогарони Тоҷикистон Ҳақдодов С. М. барои анҷумани ХІ, бо таҳлили фарогири авзои кинои тоҷик дар солҳои 2011 -2015. [Матн] – Душанбе, 2016.- С. 37.
56. Мӯсоев, А. “Фалак” дар “Фалак” [Матн] // Тоҷикистон № 3-4, 2008, - С. 11.
57. Музыка мира звучит в Душанбе // Вечерний Душанбе,- 1995, - 17 февраля; И. Сорокина. Дрижёр из США // Народная газета.- 1995,- 25 февраля;
58. Муҳаммадҷонов А. Мушкилоти театрҳои чумхурӣ [Матн] // Адабиёт ва санъат – 1993, 8-феврал.
59. Нурҷонов, Н. Театр аз роҳбарони бемасъул то коргардонҳои заиф. [Матн] / Н. Нурҷонов. //Чумхурият. 2015.-15 сент.
60. Нозим, Н.Накши театрҳои ватанӣ ва эҳтиёҷоти иҷтимоӣ. [Матн] / Н. Нозим. //Адабиёт ва санъат –2015. – 28 май.

61. Набиев В. Саҳми ҷавонони эҷодкор дар рушди фарҳанг ва санъати Тоҷикистони соҳибистиклол // Фарҳанг ва санъати Тоҷикистони соҳибистиклол. / В. Набиев, - Душанбе: Эҷод, 2006.С.75-83.
62. Назарова Л. Фестиваль оркестров мира: музыкальный марафон. / Л. Назарова // Паёмномаи фарҳанг. – 2009, №1.- С.15.
63. Нурҷонов Н. Вазъияти театри тоҷик. / Н. Нурҷонов // Садои Шарқ -1991, №1 – С. 121-128.
64. Народная газета 27 января 2016 года.
65. “Нигоҳи нав” имсол хираю бенур буд. [Матн] // Адабиёт ва санъат, 9 июли 2015.
66. Назарова Л. Гуногунранги фестивал “Аржанг” [Матн] // Народная газета. 2002-12 июня.
67. Нури ваҳдат – атрофи фестивали тоҷик “Аржанг” [Матн] // Адабиёт ва санъат. 2002, 14 июн; “Аржанг” // ASIA-Pius.-2002.-23 май.
68. Орипов Ш. Парвози нави «Парасту» бо навои Андалеб. / Ш. Орипов. // Тоҷикистон 2001, № 5.- С. 30-31.
69. Раҳимов А. Шиноҳти миллату давлат аз фарҳагн аст. / А, Раҳимов // Тоҷикистон. – 2009 № 10, С.- 8-9
70. Расулиён Қ. Равобити байналмилалӣ кинои тоҷик // Адабиёт ва санъат. 1988, 2 ноябр.
71. Раҷабов, А. Таҳқиқ ва баррасии ҳунароҳои бадеӣ дар замони истиқлолият: масоили назарӣ ва дурнамои пажӯҳиш. [Матн] // Конфронси илмӣ- назариявӣ бахшида ба 20- солагии истиқлолияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон (Маводҳои конфронс). Душанбе -2011. С.76 – 78.
72. Раёноӣ, М. Боварӣ ба адабиёт. [Матн] / М. Раёноӣ. //Адабиёт ва санъат. 2015. 9 апр.
73. Раҳимов С. “Синергетический реализм”, или таджики на “Кинотавре-24” // Азия плюс, № 46 (831), 2013.
74. Раҳимов С. Нақши тоҷикон дар чашнвораи “Кинотавр-24”. // Баҳори Аҷам, 17 майи соли 2013.
75. Раҳимов С. Нури парда. Главная научная редакция Таджикской Национальной Энциклопедии. Душанбе- 2004, С. 16-19.
76. Сангова Х. Синамо дирӯз ва имрӯз. /Х. Сангова. //Ҷумҳурият. – 2015, 15 окт.
77. Самадов, А. Ҳам зафар ҳам шикаст. [Матн] / А. Самадов. //Садои Шарқ. 2006. № 4. С.13.

78. Солехов, Ш. Назаре ба адабиёти даврони истиқлолият. [Матн] / Ш. Солехов. //Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. 2006. № 3. С. 72.
79. Салимҷонов, М. Фарҳанги маънавӣ ва худшносии миллӣ. [Матн] / М. Салимҷонов. // Паёмномаи фарҳанг.- 2008, № 11. - С. 3- 6.
80. Табаров, М. Театр ва истиқлол. [Матн] / М. Табаров. // Тоҷикистон, 2011, № 5 .С. 47- 49.
81. Фарзонаи, Ф. Дастовардҳои кинои тоҷик. [Матн] / Ф. Фарзонаи. //Ҷумҳурият. 2014. - 3 янв.,
82. Фестивал-симпозиуми байналмилалӣ “Фалак”. [Матн] Душанбе, 2004: Кӯлоб, 2006: - Душанбе, 2009.- 52 с.
83. Фарзонаи, Ф. Синамо ба дастгирии ҷиддӣ ниёз дорад. [Матн] /Ф. Фарзона. // Ҷумҳурият. – 2014. - 3 янв.
84. Фестивал-симпозиуми байналмилалӣ [Матн]// Адабиёт ва санъат.-2011.-12 май.
85. Ҳамкории филмсозони Эрону Тоҷикистон // Омӯзгор, 2001, 1 январ; Сайре дар каламрави фарҳанги Тоҷикистон // Ҳамроз, 2001, 5 январ.
86. Ҳарамгули, К. Барои ороиши сахнаи театр мутахассисон намерасанд. [Матн] /Ҳ.Кодир. //Ҷумҳурият. 2015.- 28 июл.
87. Шашмақом ва диди нави тадқиқию иҷроӣ // Адабиёт ва санъат.-2009, 25 июл.

Авторефератҳо ва диссертатсияҳо:

88. Акрамова, С.Х. Музыкальное искусство Таджикистана в 20-30-х гг. [Текст] Дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02: -Душанбе, 1997. – 157 с.
89. Акрамова, С.Х. История изучения музыкальной культуры Таджикистана (1946-2015гг). [Матн] Дис. ... док. ист. наук: 07.00.02:- Душанбе, 2018. – 304 с.
90. Азизи, Ф. Маком и Фалак как явления профессионального традиционного музыкального творчества таджиков. [Текст]: Автореф. Докт. искусств. - Новосибирск, 2009. - С. 50.
91. Абдухамидов, Ф. Развитие культуры Республики Таджикистана в годы независимости (1991-2016). [Текст] Дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02: - Душанбе, 2016.-191с.
92. Кабилова, Б. Т. История становления и развития композиторского искусства в Таджикистане. [Текст] Дис. канд. ист. наук: 07.00.02: -Душанбе, 2005. – 175 с.

93. Каримова, Р. История развития культуры Таджикистана в годы независимости (1991-2011гг.) [Текст]: Автореферат дис. канд. ист наук. / Р. Каримова. - Душанбе, 2012. - 25 с.
94. Муминова, Х.А. Вклад женщин в развитии музыкальной культуры Таджикистана во второй половине XX – начале XXI вв. дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02.- Душанбе, 2014.-150 с.;
95. Рустамов, Д. А. Профессиональная традиционная песенно-музыкальная культура населения Северного Таджикистана на рубеже XX-XXI вв. [Текст] дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02: - Худжанд, 2012.-183 с.
96. Табаров, М.С. Отражение исторических событий в современной таджикской театральной культуре: Годы независимости. [Матн]. дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02.: - Душанбе, 2006.-174 с.
97. Хасанова, М.М. Музыкальная жизнь Таджикистана в конце XX- начале XXI вв. [Текст:] Дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02 - Душанбе, 2017. – 152 с.

Манбаъҳои интернетӣ:

98. Московский симфонический оркестр. [http: // moscow symphony. ru /ru /mso/conductors](http://moscow-symphony.ru/ru/mso/conductors).
99. “Парасту” ширма лукавства или уроки самопознания. [Текст] / Азия – плюс, № 51, 2.07.2005.С. 6 – 7. [http: //nevs. tj /ru/ news/ parastu- 2005 – shirma – lukaustva – ili – uroki – samopoznaniya](http://nevs.tj/ru/news/parastu-2005-shirma-lukaustva-ili-uroki-samopoznaniya).

АННОТАТСИЯ

ба автореферати диссертатсияи Якубшоев Афруз Хубоншоевич дар мавзӯи «Таърихи санъати саҳнавӣ, мусиқӣ ва синамои Тоҷикистон дар солҳои истиқлолият (1991- 2016)» барои дарёфти дараҷаи илмии доктор (PhD) аз рӯйи ихтисоси 6D0203- 01- таърихи ватанӣ.

Калидвожаҳо: санъати саҳнавӣ, мусиқӣ, театр, фарҳангимиллӣ, репертуаритеатр, ҳисобот, жанр, истиқлолият, синамо, коргардон, саҳна, кинофестивал, озмуни Парасту, шашмақом, фалак, афкоримусиқӣ, сенария, ромишгар, овозхон.

Тадқиқоти мазкур ба таҳлилу баррасии масоили вазъи санъати саҳнавии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар даврони истиқлолият ба риштаи таҳқиқ кашида шудааст. Мубрамияти ин мавзӯ дар он аст, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон пас аз пароканда шудани ИҶШС модели зерсохтори фарҳангие меросмонд, ки омезиши фарҳангҳои миллӣ бо стандартҳои умумии фарҳанги аврупоӣ, аз ҷумла фарҳанги русӣ омехта буд. Иқтисодии Иттиҳоди Шӯравӣ, бешубҳа, ба рушди фарҳанги миллии ҷумҳуриҳо, бахусус, Тоҷикистон ҳам мусоидат намуд, вале Ҷумҳурии Тоҷикистон баъд аз пошхӯрдани ИҶШС ва эълони истиқлолияти давлатӣ дар моҳи сентябри соли 1991 вобаста ба рухдодани бухрони саҳти иҷтимоӣ–иқтисодӣ ва сиёсӣ дар соҳаи фарҳангу санъати саҳнавӣ ба мушкилоти ҷиддӣ рӯ ба рӯ гашт. Зеро дар натиҷаи қарахтии қомилӣ низомии ҳуқуқфармоии сотсиалистӣ соҳаи фарҳанг низ дар рушду нумӯи худ ба бисёр монеаҳо дучор гардид. Ҳамчунин бар замми ин вазъи бухронӣ, ҷанги шарвандии солҳои 1992- 1997 ба ҳаёти фарҳангии ҷумҳурий таъсири манфӣ расонда, мушкилотҳои нав ба навро ба бор овард.

Дар ин рисола масъалаҳои зерин оид ба ҳолати пешрафти санъати саҳнавии мавриди пажӯҳиш қарор дода шудаанд:

- Афзудани мақоми санъати театрии дар ҷомеаи муосир;
- Рушди санъати мусиқии тоҷик дар солҳои истиқлолият
- Таҳаввулот дар синамои Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Дар рафти пажӯҳиш самтҳои асосии мавзӯи тадқиқот муайян гардидаанд. Ҳамин тариқ нақши театро дар инкишофи фарҳанг, саҳми фестивал-озмунҳо дар пешрафти қори театрии касбии тоҷик, афкори мусиқии халқии тоҷик, тамоюлҳои пешрафти мусиқӣ, санъати синамо ва ҳамкори дар ин самт бо кишварҳои хориҷӣ мазмуну мундариҷаи рисоларо фаро мегиранд.

АННОТАЦИЯ

на автореферат диссертации Якубшоева Афруза Хубоншоевича на тему «История сценического искусства, музыки и кино Таджикистана в годы независимости (1991-2016)» на получение ученой степени доктора (PhD) по специальности 6D0203-01-отечественная история.

Ключевые слова: сценическое искусство, музыка, театр, национальная культура, театральный репертуар, отчет, жанр, независимость, кино, режиссер, сцена, кинофестиваль, конкурс «Парасту», шашмаком, фалак, музыкальная идея, сценарий, музыкант, певец.

Настоящее исследование посвящается изучению и анализу проблем состояния искусства Республики Таджикистан в годы независимости. Актуальность данной диссертации состоит в том, что в Республике Таджикистан после распада СССР в наследие осталась модель инфраструктуры, которая представляла собой смесь национальной культуры и стандартов европейской культуры, в том числе русской. Мощь Советского государства безусловно способствовала развитию национальной культуры республик СССР и в том числе Таджикистана, но после раскола СССР и объявление государственной независимости в сентябре 1991 года в связи с острым общественно-политическим и экономическим кризисом в области культуры и сценического искусства возникали серьёзные проблемы. Так, в результате полного застоя господствующей социалистической системы сфера культуры столкнулась с большими проблемами и недостатками. Также плюс к этому кризисное положение еще углубилось с началом гражданской войны 1992-1997 гг. в республике, которые сильно отразились на культурной жизни республики и привели к возникновению все больших проблем и трудностей.

В диссертации рассмотрены следующие вопросы о положении искусства по развитию этой отрасли культуры:

- Возрастание роли театрального искусства в современном обществе;
- Развитие таджикского музыкального искусство в годы независимости;
- Изменения в искусстве кино Республики Таджикистан.

В ходе исследования были определены основные направления исследуемой темы. Таким образом, роль театров в развитии культуры, вклад фестиваль-конкурсов в развитии деятельности профессиональных театров республики, музыкальная идея таджикского народа, тенденции развития музыки, искусства кино и сотрудничество с другими странами составили содержание диссертации.

ANNOTATION

to the abstract of the dissertation of Yakubshoev Afruz Hubonshoevych on the topic «History of performing arts, music and cinema of Tajikistan in the years of independence (1991-2016)» for obtaining the scientific degree of doctor (PhD) on the specialty 6D0203-01-domestic history.

Keywords: performing arts, music, theater, national culture, repertory theater, report, genre, independence, cinema, director, stage, film festival, Parastu competition, shashmaqom, falak, musical opinion, scenario, romishgar, singer.

This research is devoted to the analysis and review of the issues of the stage art of the Republic of Tajikistan in the period of independence. The actuality of this topic is that in the Republic of Tajikistan, after the dissolution of the Soviet Union, a model of cultural infrastructure was inherited, which was a mixture of national cultures with general standards of European culture, including Russian culture.

After the collapse of the Soviet Union and the declaration of state independence in September 1991, the Republic of Tajikistan faced a severe socio-economic and political crisis in the field of culture and performing arts. Because as a result of the complete paralysis of the ruling socialist system, the field of culture faced many obstacles in its development. In addition to this crisis, the civil war of 1992-1997 had a negative impact on the cultural life of the republic and caused new problems.

In this dissertation, the following issues regarding the progress of stage art under research are decided:

- Increasing the status of theater art in modern society;
- Development of Tajik musical art in the years of independence
- Developments in the cinema of the Republic of Tajikistan.

Including the research, the main directions of the research topic were determined. Thus, the role of theaters in the development of culture, the contribution of festivals-competitions to the progress of Tajik professional theater, the musical opinion of the Tajik people, the trends in the development of music, cinematography and cooperation in this direction with foreign countries cover the contents of the thesis.